

SÜS BİTKİLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ ÖN FİZİBİLİTE RAPORU

GÜMÜŞHANE TİCARET VE SANAYİ ODASI
GÜMÜŞHANE CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

2021

GÜMÜŞHANE TİCARET VE SANAYİ ODASI (GTSO)

GÜMÜŞHANE'DE UYGUN YATIRIMLAR İÇİN FİZİBİLİTE RAPORLARI HAZIRLANMASI PROJESİ

(TR90/19/FZD/0027)

Proje Ekibi

- ☐ İntizam Seyda Durgun (Proje Koordinatörü, Yönetim Danışmanı)
- ☐ Prof. Dr. Mehmet Arslan (Veri Analisti)
- ☐ Prof. Dr. Özgün Kalkışım (Veri Analisti)
- ☐ Yunus Sağır (İş Geliştirme Uzmanı)

Bu projenin yararlanıcısı Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası'dır. Raporda belirtilen görüşler ve analizler, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın ve/veya T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmaz.

Raporun her türlü telif hakları Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası'na aittir.

Bu rapor, GTSO adına, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) 2019 Fizibilite Desteği Programı kapsamında Avrasya Danışmanlık Eğitim ve Araştırma Hizmetleri Ltd. Şti. tarafından hazırlanmıştır.

Avrasya Danışmanlık Eğitim ve Araştırma Hizmetleri Limited Şirketi

T: 0462 3265953

F: 0462 3216926

bilgi@avrasyadan.com.tr

www.avrasyadan.com.tr

2021

- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Fizibilite Destek Programı kapsamında hazırlanan bu yayının içeriği, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı ve/veya Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk yararlanıcı olan Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası'na aittir.
- Bu rapor Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın 2019 yılı Fizibilite Destek programı kapsamında desteklenen "Gümüşhane'de Uygun Yatırımlar İçin Fizibilite Raporları Hazırlanması Projesi" (TR90/19/FZD/0027) çerçevesinde hazırlanmıştır.
- **Çalışma, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Ek-3: Proje Teklif Formu formatına göre ana başlıklar saklı kalmak kaydıyla geliştirilerek düzenlenmiştir.**
- Bu dokümanda yer alan bilgiler genel içeriklidir ve herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin özel durumuna hitap etmemektedir. Yatırımcılara fikir vermek ve yatırımlarını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ön fizibilite, bir yatırım fikrinin, yatırımcının yatırım yapma kararının kesinleştirilmesinden önce proje ile ilgili olarak yapacağı her türlü ekonomik ve teknik çalışmayı kapsar. Ön fizibilite çalışmalarının yatırımcı tarafından olumlu bulunması neticesinde, yatırımcı ayrıntılı bir çalışma olan fizibilite çalışmasına geçiş yapar ve düşündüğü yatırım için ayrıntılı bilgilere ulaşır.

ÖNSÖZ

Toplumların gelişmesinde ekonomik gelişmişliğin son derece önemli bir yeri bulunmaktadır. Dünyada Sanayi Devrimi sonrası önemli gelişmeler yaşanmış, gelişmiş ülkelerde tarım toplumundan sanayi, bilgi ve hizmetler toplumuna doğru bir geçiş izlenmiştir. Türkiye’de Kurtuluş Savaşı’ndan sonra yeniden yapılanma çalışmalarına başlanmış ve Türk sanayisi geliştirilmeye çalışılmıştır. Birinci İzmir İktisat Kongresi’ndeki temel konu “ekonomik gelişme için Türk sanayisinin geliştirilmesi” olmuştur. Söz konusu dönemde kamu yatırımlarıyla bankalar ve sanayi işletmeleri kurulmaya başlanmış ve bu politikalar II. Dünya Savaşı sonrasına kadar sürdürülmüştür. Türkiye ekonomisi 2001 yılından bu yana önemli bir dönüşüm sürecinden geçmiş ve hemen her yıl önemli bir büyüme başarısı sergilemiştir.

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayinin uygun görülen alanlarda yapılmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmelerini ve geliştirilmelerini sağlamak amacıyla, sınırları tasdikli parçaların gerekli alt yapı hizmetleri ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp, planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve 4562 Sayılı Kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgesi olarak ifade edilmektedir.

Organize Sanayi bölgeleri, bir ülkenin ekonomik, sınai ve kentsel gelişimi açısından önemli görevler görmektedirler. Söz konusu bölgeler, ülkedeki sanayileşmeyi hızlandırmayı, ulusal ve bölgesel işsizliği azaltmayı, dengeli bir bölgesel kalkınmayı, yerli ve yabancı yatırımlar için çekim alanı oluşturmayı, küçük işletmelerin gelişmesini, kalite ve verimliliğin artışı sağladığı gibi rekabet gücünün artırılması için verimliliği ve etkinliği artırıcı yöntemleri geliştirmektedir.

Sanayinin kentleşmeyi hızlandıran önemli bir dinamik olduğu ve sanayi işletmelerinin yerleştikleri bölgeye konut ve yan sanayi gibi diğer kentsel faaliyetleri de çektiği düşünülürse, planlı bir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için öncelikle sanayinin planlı gelişim ve yerleşiminin hedeflenmesi gerekmektedir.

Bu amaçla Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın destekleri ile Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odamız tarafından hazırlanan fizibilite raporları da bu doğrultuda hazırlanan kaynaklar olarak Gümüşhane'deki mevcut yatırımcıya yeni fırsatlar sağlarken, İl dışından gelecek yatırımcı içinde bir rehber olma niteliği taşımaktadır.

Yapılan çalışmaların ve hazırlanan fizibilite raporlarının ilimizin ekonomik yapısına ve gelecekte yapılacak önemli yatırımlara katkılar sağlayacağına inanıyorum. Yatırım yapacak iş insanlarımızın her zaman yanlarında olacağımızı belirterek çalışmalarda emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Kamuran TAŞBİLEK
Gümüşhane Valisi

Küresel dünyanın tüm ticari aktörleri için var olmanın koşullarını belirleyen en önemli unsur, en iyi üretim koşullarıyla, en uygun fiyat olanaklarını sunup, en doğru lojistik imkanlarıyla doğru pazarlara ulaştırarak, insanlığın faydasına katkıda bulunmaktır.

Yapmış olduğumuz bu fizibilite çalışmalarının müteşebbisler vasıtasıyla yatırıma dönüştürülerek, ilimizde birçok insanın istihdam sağlamasına, üretim kapasitesinin arttırılmasına ve bunlara uygun olarak ilimizin bir yatırım merkezine dönüşmesine katkı sağlayacağına olan inancımızın tam olduğunu ifade etmek isterim.

Gümüşhane ilimizin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak, yıllardır büyük illere yönelen nüfus göçünü önlemek için istihdam alanları oluşturmak, ilimizin gelişmiş illerle arasındaki gelişme farklılıklarının giderilerek sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinin temel amacını teşkil etmektedir.

Organize Sanayi Bölgesi çeşitli sanayi işletmelerinin elverişli bir plan dahilinde geliştirebilmesi amacıyla altyapı ve hizmet tesisleri tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere düzenlenmiş bir sanayi bölgesidir. Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odamız tarafından gündeme alınan Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi için Gümüşhane Valiliğimiz ile birlikte 1997 yılında kurulum çalışmasına başlanılmış ve 2002 yılında yatırımcıya hazır hale getirilmiştir. Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odamız ve Gümüşhane valiliğimiz tarafından hayata geçirilen Gümüşhane Organize Sanayi Bölgemiz, ilimizde çok önemli bir istihdam, üretim ve ihracat merkezi haline gelmiştir.

“Gümüşhane OSB’de Yapılan Bütün Yatırımlar 6. Bölge Teşvikleri Kapsamındadır”

Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi çeşitli sanayi işletmelerinin elverişli bir plan dahilinde geliştirilebilmesi amacıyla altyapı ve hizmet tesisleri tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere düzenlenmiş bir sanayi bölgesidir. Organize Sanayi Bölgelerinin en önemli özelliklerinden biri, bölgede yer alacak sanayi işletmelerinin gerek imar gerek işletme bakımından ulusal standartlarda olmasıdır. Altyapı problemleri tamamen çözümlenmiş parsellerden oluşan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayicilere ucuz ve uygun arsa arzı yanında, istihdam, planlı kentleşme ile yer altı ve atmosfer kirliliğine ilişkin bütün problemlerin bilimsel düzeyde çözümlendiği bir bölge niteliği taşıdığından, günümüzde özellikle üzerinde durulan çevre kirliliği konularına da çözüm getirmektedir.

Konusunda uzman kişiler tarafından hazırlanan bu fizibilite çalışmalarının hayata geçirilmesinde katkılarını sunan Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansına, Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odamızın çalışanlarına, ayrıca bu çalışmalarımızda bizlerden desteğini esirgemeyen tüm kamu kurum ve kuruluşlarına teşekkürlerimi sunarım.

Bu ön fizibilite çalışmalarının Gümüşhane’imizde yatırım yapacak iş adamlarımıza faydalı olacağına ve önemli kazanımlar sağlayacağına inanıyorum. Hedefimiz gelişen Gümüşhane kalkınan Türkiye’dir. Yapılan bu değerli çalışmaların şehrimize ve ülkemize faydalı olmasını diliyorum.

İsmail AKÇAY
Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

TANIM VE KISALTMALAR

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AJANS: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu

DKİB: Doğu Karadeniz İhracatçıları Birliği

DOKA: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı

DOKAP: Doğu Karadeniz Projesi

FZD: DOKA Fizibilite destek programı

GOSB: Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GTSO: Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

KDV: Katma Değer Vergisi

KKO: Kapasite kullanım oranı

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

MTA: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

NACE: Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne

OSB: Organize Sanayi Bölgesi

SEGE: illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması

SS: Sanayi Sitesi

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TİM: Türkiye İhracatçıları Meclisi

TKDK: tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TR90: Trabzon, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Rize ve Artvin İllerini Kapsayan Düzey 2 Bölgesi

TRADE MAP: Trade statistics for international business development

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

İÇİNDEKİLER	S.N.
ÖNSÖZ	4
SUNUŞ	6
TANIM VE KISALTMALAR	7
FİZİBİLİTE HAKKINDA	10
ÇALIŞMA ÖZETİ	12
1.PROJE TANIMLAMA BİLGİLERİ	13
1.1.Proje Adı	13
1.2.Projenin yeri	13
1.3.Projenin Sektörü	13
1.4.Projenin Türü	13
1.5.Projeyi Yürütecek Kurum/Kuruluş:	13
1.6.Projenin Geliştirilmesinden Sorumlu Kişi (adı, görevi, telefonu, e-posta adresi)	13
1.7.Proje Fikrini Öneren Kurum/Kuruluş (adı, adresi, telefonu ve faksı)	13
1.8.Gümüşhane hakkında bilgiler	14
1.8.1.Gümüşhane'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı	14
1.8.2.Coğrafik Yapı ve İklim:	15
1.8.3.Ekonomik ve Fiziksel Altyapı	20
1.8.4.Gümüşhane'nin Sanayi Yapısı	20
1.8.5. Rekabetçi ve potansiyel sektörler	21
1.8.6.Gümüşhane'nin İhracat Potansiyeli	22
2.PROJENİN GEREKÇESİ, AMACI VE HEDEFLERİ	24
2.1.Projenin Gerekçesi (neden ihtiyaç duyulduğu)	24
2.2.Projenin Hedef Aldığı Kesim ve Etkileyeceği Diğer Taraflar	25
2.3.Projenin Genel Amacı	27
2.4.Projenin Hedefleri	28
2.5.Projenin İstihdama Katkısı	29
3.PROJE FİKRİNİN KAYNAĞI ve DAYANAKLARI	30
3.1.Projenin İlişkili Olduğu ve/veya Dayandığı Plan, Program, İdare Stratejik Planı, Performans Programı, Proje ve Etütler	30
3.2.Proje Fikrinin Geliştirilmesinde Uygulanan Yöntem (ihtiyaç analizi, sorun analizi, olanak etüdü-fırsat analizi, diğer)	30
3.3.Proje ile İlgili Valilik Görüşü	33
4.PROJE İLE İLGİLİ AYRINTILI BİLGİLER	35
4.1.Proje Kapsamında Yapılacak İşler (Fiziki büyüklükler, projenin karakteristik bilgisi vb.)	35
4.2.Projenin Yeri	35
4.3.Beklenen Sonuçları/Çıktıları	35
4.4.Projenin Bileşenleri (Proje Kapsamında Gerçekleştirilecek Faaliyetler ve Proje Uygulanırken Kullanılacak Yöntem/Yöntemler)	36
4.5.Girdi İhtiyacı (insan gücü, organizasyon, teknik yardım vb.)	36
4.5.1.Gümüşhane İli Yatırım Ortamı ve İlin Yatırım Potansiyeli	36
4.5.2.Yatırım Konusu Sektörün Yapısı ve Özellikleri	43
4.5.3.Pazar Talep Analizi, Pazarın Büyüklüğü ve Hedef Pazarlar	45
4.5.4.Rekabet Yapısı ve talep analizi	47
4.5.5.Kuruluş Yeri Seçimi ve Çevresel Etkiler (Tesis kurulum planı ve teknoloji gibi)	51
4.5.6.Makine ve Ekipman Bilgileri	51
4.5.7.İnsan Kaynakları Planlaması	52
4.6.Proje Maliyeti (iç ve dış para olarak)	52
4.7.Yatırım Sonrası Gelir ve Giderler (Kapasite Kullanım Oranı, Üretim ve satış bilgileri)	53
4.8.Öngörülen Finansman Kaynakları (AB hibesi, kurum bütçesi, genel bütçe vb.)	56
4.9.Projenin Uygulama Planı (başlama-bitiş tarihleri vb.)	57
4.10.Projenin Dayandığı Varsayımlar ve Karşılaşabileceği Riskler	58

4.11.Projenin Yapılabilirliği ve Sürdürülebilirliği	59
4.11.1.Genel bilgiler	59
4.11.2.Yatırım Kapsamında Verilen Teşvik ve Destekler	59
4.11.2.1.Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı	59
4.11.2.2.Bölgesel Yatırım Teşvikleri	60
4.11.2.3.Örtüaltı Üretimine Yönelik Verilen Destekler	61
KAYNAKLAR	64

TABLolar	S.N.
Tablo-1: Proje künyesi	13
Tablo-2: Gümüşhane Profili	15
Tablo-3: Gümüşhane OSB’de Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	21
Tablo-4: Gümüşhane OSB’de Arsa Kullanım Durumu	21
Tablo-5: Gümüşhane OSB Sanayi Parsel Dağılımı	34
Tablo-6: Projenin fiziki üretim miktarı	35
Tablo-7: Gümüşhane’de sektöre göre kapasite raporuna sahip işletme sayısı	37
Tablo-8: İl Bazında Kodlanan Faaliyetler	38
Tablo-9: Gümüşhane İli Tarımsal Yatırım bilgileri	38
Tablo-10: Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı	39
Tablo-11: Bitkisel Üretim-Tarla Ürünleri Verileri	39
Tablo-12: Gümüşhane Meyvecilik verileri	39
Tablo-13: Gümüşhane Sebze Üretim verileri	39
Tablo-14: Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi Verileri	40
Tablo-15: Gümüşhane’de Tarımsal Yatırım İçin Uygun Sektörler ve Alanlar	41
Tablo-16: Gümüşhane İklim Tablosu (Ölçüm Periyodu, 1961- 2019)	43
Tablo-17:2017 Yılı Türkiye Süs Bitkileri Üretimi	46
Tablo-18: Türkiye Süs Bitkileri Üretim Alanları (da)	47
Tablo-19: Yıllara göre Gümüşhane’de seracılık verileri	48
Tablo-20: DOKA-TR90 Bölgesi İllere Göre Örtüaltı Alanları (2019 Yılı	48
Tablo-21: Yıllara Göre Gümüşhane Nüfusu	49
Tablo-22: Yıllara Göre Gümüşhane’de Nüfus Artış Hızı	49
Tablo-23: İlçelere Göre Gümüşhane Nüfusu	49
Tablo-24: Gümüşhane Çevresindeki İllerin Nüfusu ve Ortalama Hane Sayısı	50
Tablo-25: TR90 Bölgesine SÜSBİR’e kayıtlı olan üyeler ve illeri	50
Tablo-26: Tesis için Gerekli Makine Ekipman Maliyeti	52
Tablo-27: Personel Yönetimi ve Giderleri	52
Tablo-28: Sabit Yatırım Tutarı	53
Tablo-29: Toplam Yatırım Tutarı	53
Tablo-30: Yıllara Göre Kapasite Kullanım Oranı	54
Tablo-31: Yıllık İşletme Gelirleri Tablosu	54
Tablo-32: Sabit ve Değişken Giderler Tablosu	55
Tablo-33: İşletme Sermayesi İhtiyacı	55
Tablo-34: Toplam Yatırım İhtiyacı Tablosu	55
Tablo-35: Yatırımın Kârlılığı, Yatırımın Geri Dönüş Süresi, Kişi Başı Yatırım Tutarı	56
Tablo-36: Öngörülen Finansman Kaynakları	57
Tablo-37: Projenin Uygulama Planı	58
Tablo-38: Risk Değerlendirmesi	59

FİZİBİLİTE HAKKINDA

Kısa ekonomik, teknik ve malî bilgiler içeren bu ön fizibilite raporu; yatırımcıları, yatırım konusu hakkında ön bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Dört farklı bölümden oluşan raporun ekonomik ve teknik değerlendirme bölümleri, cari bilgi ve verilerden oluşurken, malî değerlendirme bölümü ise, yapılabirlik araştırmalarında (fizibilite etütlerinde) olduğu gibi, çeşitli varsayımlara dayanmaktadır. Söz konusu durum, fiili olarak yatırıma başlamadan önce bazı konuların tam olarak bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple; yapılabirlik araştırmalarının hazırlanmasında ve yatırımların değerlendirilmesinde uygulandığı gibi, başlangıçta malî büyüklüklerinin kesin olarak bilinmesi mümkün olmayan yatırım kalemleri ile ilgili değerlerin belirli oranları dahilinde olacağı varsayılmış ve hesaplamalar bu şekilde yapılmıştır.

Raporda yapılması gereken bu varsayımlar sebebiyle, sabit ve toplam yatırım tutarı ile gelir ve gider çizelgelerinde yer alan değerler, sadece söz konusu varsayımlar için geçerlidir. Varsayımlarda herhangi bir değişiklik bile yatırım tutarlarını az veya çok değiştirecektir. Bu sebeple, bu profilden yararlanarak yatırım yapmaya karar veren yatırımcıların, malî değerlendirme bölümünde verilen rakamsal verilerin, sadece göz önüne alınan şartlarda geçerli olduğunu, kendi yatırım şartlarında ise rakamsal değerlerin az veya çok değişebileceğini unutmamaları gerekir.

Ön fizibilite raporları, genelde sadece küçük ve orta ölçekli yatırımlara yönelik olarak hazırlanmaktadır. Bu sebeple, yatırımların, teşvik belgeli olarak, kalkınmada öncelikli yörelerde ve organize sanayi bölgeleri, serbest bölgeler veya sanayi alanları vb. gibi arsa maliyetlerinin düşük olduğu alanlarda gerçekleştirileceği temel varsayımı üzerine oturtulmaktadır. Bu temel varsayım, başta arsa fiyatları ile kullanılacak yabancı kaynaklar ve faiz oranları olmak üzere, birçok hususta yatırım raporlarının hazırlanmasına büyük kolaylık getirmektedir.

Yatırım için öngörülen arsa miktarı, açık ve kapalı alan büyüklükleri, bu profilin hazırlanmasında bilgi alınan işletmelerden temin edilen verileri yansıtmaktadır. Uygulamada daha küçük veya daha büyük arsa ile açık ve kapalı alan gerekebilir. Ayrıca yatırım, sanayi bölgeleri dışındaki arazilerde de gerçekleştirilebilir. Bu durum, arsa ve bina maliyetlerinin öngörülen değerlerden oldukça fazla olmasına sebep olabilir.

Raporda yatırım türüne göre değişmekle birlikte, yatırımda lisans alınması gerekmeyen bir üretim metodu kullanacağı gerekçesiyle, teknik yardım ve lisans giderleri kaleminde herhangi bir harcama yapılmayacağı kabul edilmiş, buna bağlı olarak da gelir ve gider çizelgelerinde, teknik yardım ve lisans için herhangi bir amortisman öngörülmemiştir.

Yatırımcılar tarafından, yatırımın bu profilde belirtilen üretim metodu dışında ve özellikle de teknik yardım ve lisans gerektiren bir üretim metoduyla gerçekleştirilmesinin düşünülmesi durumunda, teknik yardım ve lisans için de bir gider ayrılması, gelir ve gider çizelgesinde ise ortalama %20 oranında amortisman öngörülmesi gerekecektir.

Profil konusu yatırımın büyük oranda öz kaynaklarla gerçekleştirileceği, yabancı kaynak olarak ise bankalardan temin edilecek kredilerin veya çeşitli kurumların vereceği hibe kaynakları kullanılacağı varsayılmıştır. Böyle bir kabulün yapılmaması hâlinde, bankaların sanayi ve ticarî kredilerinin faiz oranlarının farklı olması sebebiyle, yatırım dönemi finansman giderlerini hesaplamak ve bu kalem için bir değer öngörmek mümkün olamayacaktır.

Yatırım türüne göre değişmekle birlikte, yatırımın sadece bir ay süre ile deneme üretimi yapacağı ve üretilenlerin defolu, hatalı, eksik, kusurlu vb. olacağı için satılamayacağı, dolayısıyla bu süre içerisinde üretilen ürünlerden herhangi bir gelir elde edilmeyeceği varsayılmış, bu sebeple gelir ve gider çizelgelerinde deneme üretimi dönemi ile ilgili herhangi bir gelire yer verilmemiştir. Gerçekte ise, deneme üretimi daha kısa veya uzun süreli olarak gerçekleştirilebilir ve bu dönemde üretilen ürünlerden bir gelir elde edilebilir.

Bu yatırım raporu, örnek işletmelerden temin edilen bilgiler çerçevesinde hazırlandığı için, üretim metodu başta olmak üzere, ana ve yardımcı makina ve teçhizat vb. gibi hususlar da örnek alınan işletmelere bağlı olmaktadır. Profil konusu ürünün üretilmesi için, örnek alınan işletmelerde mevcut makine veya teçhizatın özellikleri sebebiyle herhangi bir başka makine ve teçhizat gerekmeksizin yapılan iş ve işlemler için gerçekte farklı veya ilâve makine ve teçhizatlar gerekebilir. Bu sebeple sabit yatırım tutarı çizelgelerinde, beklenmeyen giderler kalemi altında fizikî beklenmeyen giderler olarak belirli bir gider öngörülmüştür. Ayrıca, enflasyon ve döviz kurlarındaki değişiklikler sebebiyle, yatırım döneminde ortaya çıkacak maliyet farkları için fiyat artışlarından kaynaklanan beklenmeyen giderler kaleminde yine belirli bir gider öngörülmüştür. Yatırımcılarca yatırım öncesi yapılacak olan araştırmalar ve ciddi bir yatırım plânlaması ile bu profilde öngörülenlerden daha az beklenilmeyen masraf yapılması mümkün olabildiği gibi, tersine bir durum da söz konusu olabilir.

Yatırımcıların, bilgilendirme amaçlı bu profil kapsamında verilen malî bilgileri, burada açıklanan doğrultularda değerlendirmesi ve yatırım öncesi mümkünse kendi yatırım tutarı çizelgesi ile gelir ve gider çizelgelerini oluşturarak, yatırımın malî büyüklüğünü ortaya çıkarması uygun olacaktır.

Unutulmamalıdır ki bu dokümanda yer alan bilgiler genel içeriklidir ve herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin özel durumuna hitap etmemektedir. Yatırımcılara fikir vermek ve yatırımlarını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ön fizibilite; bir yatırım fikrinin, yatırımcının yatırım yapma kararının kesinleştirilmesinden önce proje ile ilgili olarak yapacağı her türlü ekonomik ve teknik çalışmayı kapsar. Ön fizibilite çalışmalarının yatırımcı tarafından olumlu bulunması neticesinde yatırımcı ayrıntılı bir çalışma olan kapsamlı fizibilite çalışmasına geçiş yapar ve düşündüğü yatırım için ayrıntılı bilgilere ulaşır.

ÇALIŞMA ÖZETİ

YATIRIMIN KONUSU: SÜS BİTKİLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

ÜRETİLECEK ÜRÜN/HİZMET:

Gül,
Papatya,
Zambak-Kokulu

YATIRIM YERİ: Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

1.4.TESİS KAPASİTESİ (%100 KKO)

Gül: 600.000,00 dal/yıl
Papatya: 30.000,00 demet/yıl
Zambak-Kokulu: 30.000,00 demet/yıl

TOPLAM SABİT YATIRIM TUTARI: Toplam Yatırım Tutarı 3.783.000,00 TL olarak hesaplanmıştır.

YATIRIM SÜRESİ: 12 Ay

KAPASİTE KULLANIM ORANI: İlk yıl için kapasite kullanım oranı %70 olarak öngörülmüştür.

İSTİHDAM KAPASİTESİ: İlk yıl için 13 kişinin istihdam edileceği öngörülmüştür.

İŞLETME GELİR-GİDERİ

Yıllar	KKO
Kapasite Kullanım Oranı* adet-demet/Yıl	%70
Gül (adet)*	420.000,00
Papatya (demet) **	21.000,00
Zambak-Kokulu (demet)***	21.000,00
TOPLAM	462.000,00

İşletme geliri (ilk Yıl): 4.195.000,00 TL
İşletme Gideri (ilk yıl): 2.939.400,00 TL
Gelir Gider farkı (ilk yıl): 1.155.600,00 TL

YATIRIMIN KÂRLILIĞI: %23,82

KİŞİ BAŞI YATIRIM TUTARI: 291.000,00 TL

1.PROJE TANIMLAMA BİLGİLERİ

1.1.Adı:	Süs bitkileri yetiştiriciliği
1.2.Yeri:	Gümüşhane (Organize Sanayi Bölgesi)
1.3.Sektörü: (NACE kod sistemine göre)	A-TARIM ORMAN VE BALIKÇILIK 01- Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri 01.1- Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi 01.19- Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi 01.19.02- Çiçek yetiştiriciliği (lale, kasımpatı, zambak, gül vb. ile bunların tohumları)
1.4.Projenin Türü:	Yeni Yatırım
1.5.Projeyi Yürütecek Kurum/Kuruluş:	Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası
1.6.Projenin Geliştirilmesinden Sorumlu Kişi (adı, görevi, telefonu, e-posta adresi):	Lütfi Kılıç GTSO Genel Sekreteri Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Karaer mah, Atatürk Cd. No:55 D: No:55, 29000, Merkez/Gümüşhane. Telefon Numarası: (0456) 213 11 12 Faks Numarası: (0456) 213 60 59 Elektronik Posta Adresi: gumushanetso@tobb.org.tr gumushanetso@gmail.com
1.7.Proje Fikrini Öneren Kurum/Kuruluş (Adı, adresi, telefonu ve faksı):	Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Karaer mah, Atatürk Cd. No:55 D: No:55, 29000, Merkez/Gümüşhane. Telefon Numarası: (0456) 213 11 12 Faks Numarası: (0456) 213 60 59 Elektronik Posta Adresi: gumushanetso@tobb.org.tr gumushanetso@gmail.com

Tablo-1: Proje künyesi

1.8.Gümüşhane Hakkında Bilgiler

Bu bölümdeki bilgi ve veriler kamuya açık çeşitli kaynaklardan derlenmiş olup kaynaklar bölümünde gösterilmiştir.

1.8.1.Gümüşhane'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Gümüşhane Profili	
	
Nüfus (2019)	Toplam Nüfus: 164.521 Erkek Nüfus: 83.196 (%50,57) Kadın Nüfus:81.325 (%49,43)
Yıllık Nüfus Artış Hızı (2019)	%01,08 (1.773 kişi)
Net Göç Hızı (2018)	%047,61
Yüzölçümü	6.575 km ²
Nüfus Yoğunluğu (2019)	25 insan/km ²
Koordinatlar	39° 45' - 40° 50' kuzey enlemleri ve 38° 45' - 40° 12' doğu boylamları
Saat Dilimi	GMT +2
Komşu İller ve Ülkeler	Bayburt, Giresun, Trabzon, Erzincan
İlçeler	Merkez, Şiran, Kelkit, Köse, Torul, Kürtün
İklim	Karasal İklim
Alan Kodu	+90 456
İnternet Ülke Alan Kodu	.tr
Yıllık İhracat (2019)	50 milyon 866 bin 970 USD
Yıllık İthalat (2018)	4 milyon 875 bin USD

Gümüşhane Milli Gelir Rakamı (Dolar)	5.735
İlin Sanayi GSYİH Değeri (Milyar TL), (2017)	0,88
İllerin GSYİH'na Göre İlin Sanayi Sektörü Payları (2018)	%0,11
İlin Sanayi GSYİH Değerinin Türkiye Sanayi GSYİH Değerine Göre Oranı (2017)	%0,10
İlin Sanayi GSYİH Değerinin İlin Toplam GSYİH Değerine Göre Oranı (2017)	%24,49
100 Bin Kişi Başına Düşen Hastane Yatak Sayısı	183
SGK Kapsamı Dışındakilerin İl Nüfusuna Oranı (2018)	%16,90
SGK Kapsamında Aktif Çalışanların İl Nüfusuna Oranı (%) (2018)	%17,51
İllerin GSYİH'na Göre İlin Tarım Sektörü Payı (2018)	%0,21
Bitkisel Üretim Değeri (Bin TL), (2018)	315.206
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarı (Ton), (2018)	263.925
Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri (TL), (2018)	5.823
Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar), (2018)	81.001
Toplam Tarımsal Üretim Değeri (Bin TL), (2018)	947.586
Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarı (Ton)	578
Önlisans, Lisans ve Lisansüstü Öğrenci sayısı (kişi)	18.632
Ticaret ve Sanayi Odaları	Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Kelkit Ticaret ve Sanayi Odası
Önemli İhraç Ürünleri	İmalat, Madencilik ve Taşocakçılığı
Önemli İthal Ürünleri	İmalat, Tarım ve Ormancılık Ürünleri
Önemli Tarımsal Ürünler	Buğday, Arpa, Fasulye, Şekerpancarı, Patates, Vişne, Elma, Armut, Dut, Ceviz
Önemli Yeraltı Kaynakları	Altın, Bakır, Gümüşhane Graniti, Kurşun, Krom, Çinko, Gümüş

Tablo-2: Gümüşhane Profili

1.8.2.Coğrafik Yapı ve İklim:

Gümüşhane ili, Doğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesi arasında kalan, tarihi ve doğal güzellikleri bir arada barındıran, Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları içinde yer alır. Bu ilimiz Çin-Trabzon Tarihi İpek Yolu Güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Gümüşhane ismini, bulunduğu konumda yer alan zengin gümüş madeni ocaklarından alır. Gümüşhane, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 6.575 km² alana sahip bir

şehirdir. 38°49' -40° doğu boylamlarıyla 39°50' -40°51' kuzey enlemleri arasında kalan il toprakları; kuzeyden Trabzon, doğudan Bayburt, güneyden Erzincan, batıdan Giresun illeriyle çevrilidir.

İl merkezi denizden 1.153 m yükseklikte olup, Harşit Çayı'nın iki yakasında vadi boyunca uzanan bir yerleşimdir. Kürtün, Şiran, Torul, Kelkit, Köse ve Gümüşhane Merkez olmak üzere 6 tane ilçeye sahiptir. Gümüşhane ili yeryüzü şekilleri bakımından iki farklı özellik göstermektedir. Güney kesiminde yer alan Şiran, Kelkit ve Köse ilçeleri yüksek bir plato özelliği gösterirken, kuzey kesimde yer alan Merkez, Torul ve Kürtün ilçeleri ise dar ve derin vadilerle birbirinde ayrılmış yüksek dağların bulunduğu bir özelliğe sahiptir.

İklim (Yağış Oranı, Nem, Sıcaklık, Rüzgâr vb.):

Konumu açısından Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu iklimlerinin etkisinde kalan ilin Karadeniz kıyılarında yıllık yağış tutarı 1.000-2.500 mm dolayındayken bu değer, Gümüşhane ve Kelkit Vadisi'nde 300-400 mm'ye kadar düşer. Yüzey şekillerinin Karadeniz'den gelen hava akımları üzerindeki etkisi, bu olguda önemli rol oynar. Yıllık ortalama sıcaklık 9,7°C, en soğuk ay ocak (Ort. -2,2°C), en sıcak ay ağustos (Ort. 20,0°C), bugüne kadar ölçülen en yüksek sıcaklık 40,0°C (1980), en düşük sıcaklık-23,6°C (1972), 0°C'deki gün sayısı 90-95'tir. Yıllık yağış tutarı (425 mm) ile Türkiye ortalamasının altındadır. En çok yağış düşen aylar mart, nisan, mayıs (Ort. 166.0 mm); en az yağış düşen aylar temmuz, ağustos ve eylül'dür (Ort. 43.6 mm). Yıllık ortalama yağışlı gün sayısı 95.6 olduğu ilde, kuzeye bakan yamaçlarda, Torul yöresinde yağış daha yüksek, güneyde Kelkit Vadisi'nde (örneğin Şiran) çok düşüktür. Yağışlar kış aylarında kar biçiminde düşer (yılda ortalama 24 gün kar yağışlı, 35,1 gün karla örtülü, 113 gün donlu). Egemen rüzgâr yönü batı-güneybatıdır.

Bitki Örtüsü:

Gümüşhane topraklarının %40'ı çayır ve meralarla, %26'sı ekili dikili yerler ve %22'si orman ve fundalıklarla kaplıdır. İlin kuzey kesimi bitki örtüsü yönünden oldukça zengindir. Harşit Vadisi'nde 1500 m yüksekliklere kadar yapraklı ağaçlardan meydana gelen ormanlarla kaplıdır. Gümüşhane'nin 2100m rakımına kadar olan kısımlarında çam, köknar, ladin, mazı, meşe, titrek kavak ve özbek kavağı, büyük yapraklı ıhlamur, dağ akça ağacı, aksöğüt, adi ceviz, sakallı kızılgaç, kiraz, yaban elması, mahlep, sarıçam, katran ardıcı, bodur ardıç, boyacı sumacı, erik ılgın, yabani fındık, kuşburnu, alıç ve birçok odunsu bitki bulunmaktadır. Merkezde; Peygamber çiçeği, ablan otu, başlık otu, saman çiçeği, bodur mazı birçok otsu ve endemik bitki bulunmaktadır.

Yüzey Şekilleri:

İlimiz 657.500 hektarlık yüzölçümü ile Türkiye'nin yüzölçümünün yaklaşık %0,84'nü oluşturmaktadır. Gümüşhane'nin ünlü yayları da kuzey kesiminde bulunur. Genel itibariyle dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan Gümüşhane İli arazisinin %60'ını dağlar, %29'unu platolar ve %11'ini ovalar teşkil etmektedir. İlin en yüksek noktası 3.331 metre ile Abdal Musa Tepesi'dir.

Su Kaynakları:

Gümüşhane ilinin en önemli akarsuları Harşit ve Kelkit çaylarıdır. Harşit çayı, Vauk dağının Kuzey eteklerinden Sifon deresi ismiyle doğmaktadır. Kuzeye doğru akarak Gümüşhane şehir merkezi Torul ve Kürtün ilçelerini geçtikten sonra, Tirebolu'nun 10 km doğusundan Karadeniz'e dökülmektedir. Yaz aylarında debisi düşen çayın, zaman zaman taşıdığı gözlenmektedir. Harşit Çayı üzerinde il sınırlarında Kürtün ve Torul Barajları yer almaktadır. Kelkit Çayı, Yeşilirmak'ın kollarından biridir ve uzunluğu 320 km'dir. Gümüşhane'nin Çimen Dağları'ndan doğup Yeşilirmak'a katılarak Karadeniz'e dökülmektedir. Yerüstü suyunu oluşturan bu akarsuların il çıkışı toplam ortalama debisi 1.306,6 hm³/yıldır. Akarsuların toplam yüzeyleri ise 642 hektardır. Gümüşhane ilinin başlıca gölleri; Karanlık Göl, Beş Göller, Çakır Göl'dür. Diğer küçük göllerle birlikte bu göllerin toplam yüzeyleri 25 hektardır. Gümüşhane ilindeki göletler ise; Köse Göleti, Salyazı Göleti, Kızılarkalesi Göleti, Yuvacık Göleti,

Yayılım Göleti, Aşağıalçlı Göleti ve Telme Göleti'dir. Ayrıca Gümüşhane ilinde Kürtün Barajı, Torul Barajı ve Koruluk Barajı mevcuttur. Bu baraj ve göletlerin toplam yüzeyleri ise 756,1 hektardır.

Diğer Doğal Kaynaklar:

Gümüşhane'de yer alan diğer doğal kaynaklar:

- Tabiat Parkları: Artabel Gölleri Tabiat Parkı, Limni Gölü Tabiat Parkı, Tomara Şelalesi Tabiat Parkı
- Yaylalar: Kadirga Yaylası, Güvende Yaylası, Zigana Yaylası, Kazıkbeli Yaylası, Erikbeli Yaylası/ Kış ve Kayak Sporları Turizm Merkezi, Taşköprü Yaylası, Altıntaşlar (Kalis) Yaylası, Çakırgöl Yaylası/ Kış Sporları Turizm Merkezi, Çağlayandibi Şelalesi,
- Mağaralar: Karaca Mağarası Vadiler: Krom Vadisi, Kromni Vadisi Harabeler: Santa Harabeleri

Toprak ve Arazi Yapısı ile İlgili Bilgiler:

Gümüşhane ilimizde birçok toprak çeşidi bulunmaktadır: Alüvyal Topraklar: Akarsuların taşıdığı malzemeyi biriktirmesiyle oluşan toprak türüdür. Delta ovaları ve iç kesimlerdeki ovalarda yaygındır. Verimli topraklardır. Bu topraklar; ildeki akarsuların taşıyarak mansapta depoladıkları materyaller üzerinde oluşan kısmen genç topraklardır. Bitki örtüsü iklime bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bulundukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişli ve üretken topraklardır. Gümüşhane ilinde bu topraklara daha çok Çoruh Nehri, Harşit Çayı ve Kelkit Çayı boyunca rastlanılmaktadır.

- Kolüvyal Topraklar: Aşınma sonucu dağların eteklerinde biriken toprak türüdür. Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunmaktadır.
- Gri-Kahverengi Podzolik Topraklar: Bu toprak türünde yüzeyde ince bir organik kat ve bunun altında açık renkli mineral toprak bulunur. Alt toprakta kil birikmesi görülür. Toprak reaksiyonu genellikle orta asittir. Bu toprakların kireçlenme ve gübrenmesi iyi sonuç verir. Gri-Kahverengi podzolik topraklar; yaprağını döken, kısmen de iğne yapraklı orman örtüsü altında ve değişik ana madde üzerinde oluşmaktadır. VI. ve VII. Sınıf arazilerdeki ve orman örtüsü altında bulunan bu topraklar Merkez İlçe ve Torul'da yayılım göstermektedir.
- Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar yüksek kireç içeriğine sahip ana madde üzerinde ve geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşmuşlardır. Genellikle mera ve orman olarak kullanılmasına rağmen kuru ve fundalık arazi olarak ta yayılım göstermektedir.
- Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar genellikle yaprağını döken orman örtüsü altında oluşmaktadır. İldeki toprakların çok az bir kısmı işlemeli tarıma ayrılmıştır. %63'lük kısmı orman, %11'lik kısmı fundalık, %17'lik kısmı ise mera arazisidir.
- Kestane rengi Topraklar: Gümüşhane ilindeki bu toprakların %92 gibi büyük bir kısmı VII. Sınıf arazilerdir. Genellikle mera, az bir kısımda nadassız kuru tarım olarak kullanılan bu araziler Bayburt, Kelkit ve az bir kısmı da Şiran topraklarındadır.
- Kahverengi Topraklar: Gümüşhane ilindeki en büyük toprak grubu olan kahverengi topraklar ilin toplam yüzölçümünün %29'unu kaplamaktadır. Eğimleri dik veya çok dik olan bu topraklar, sık veya çok sıgıdır. Büyük bir kısmı Bayburt sınırlarında olan bu toprakların bir kısmı Kelkit, çok az bir kısmı da Şiran sınırlarındadır.

Arazi Kullanımı:

Gümüşhane'nin %25'ini Tarım Dışı Arazi kullanımı, %25'ini Orman ve Fındıklık, %33'ünü Çayır ve Meralar, %17'sini ise Tarım Arazileri oluşturmaktadır. Gümüşhane'de toplam 113.685 hektar tarım arazisi mevcut olup bunun %39,9'unda tarla tarımı yapılmaktadır. Gümüşhane ilinde 27.943,50 ha. Alanda hububat ekimi yapılmakta olup tarım arazileri içerisindeki oranı ise %61,58'dir.

Yeraltı Kaynakları:

Adını sahip olduğu maden varlığından alan Gümüşhane ili, maden yatakları potansiyeli açısından Doğu Karadeniz Bölgesinin en önemli illerinden olup tespit edilen 22 adet metalik maden ve 17 adet endüstriyel hammadde yatak ve zuhuru mevcuttur. Özellikle altın ve bakır-kurşun-çinko bölgede önemli yataklar oluşturan başlıca metalik madenlerdir. Gümüşhane granitleri ve onlarla temas halindeki kayalar, gümüş, bakır, kurşun hatta altın gibi sadece metalik madenler yönünden değil, beril, safir, turmalin, topaz, ametist ve akik gibi değerli taşlar yönünden de zengindir. İlde endüstriyel hammaddeler olarak çimento hammaddeleri, feldispat, kil, kaolen, kireçtaşı ve barit oluşumları bulunmaktadır.

Madencilik Sektörü:

Gümüşhane, jeolojik yapısından kaynaklanan zengin bir maden bölgesidir. Gümüşhane granitleri ve onlarla temas halindeki kayalar, gümüş, bakır, kurşun hatta altın gibi sadece metalik madenler yönünden değil, beril, safir, turmalin, topaz, ametist ve akik gibi değerli taşlar yönünden de zengindir. Yöre, metalik madenler açısından önemli zenginliklere sahiptir. Özellikle altın ve bakır-kurşun-çinko bölgede önemli yataklar oluşturan başlıca metalik madenlerdir. Altınla ilgili yörede MTA tarafından çok sayıda çalışma yapılmıştır. İldeki önemli altın sahalarından biri Merkez ilçesinde yer alan Mescitli-Mastra altın yatağıdır. Özel sektör tarafından yapılan çalışmalar sonucunda Mastra altın sahasında ortalama 12 gr/ton Au ve 8 gr/ton Ag tenörlü 1.000.000 ton rezerv tespit edilmiştir. Bunlara bağılı olarak ilde ekonomik değeri yüksek olan bakır ve altın madeni işletmeciliğı yapılmaktadır.

Enerji Sektörü:

İlin yer üstü su kaynaklarından elde edilebilecek enerji miktarı 1.274 GWh/yıl'dır. Su kaynaklarından enerji üretiminde faydalanılmak üzere 8 adet hidroelektrik santrali (HES) faal durumda çalışmaktadır. Söz konusu santrallerin toplam kurulu gücü 624 MW'dir. Bunların dışında 5 adedi de yapım aşamasında olan, 10 adet de üretim lisansı alınmış HES projeleri bulunmakta olup toplam kurulu gücün 144 MW artması beklenmektedir.

Tarım ve Hayvancılık:

İlde toplam 149.007 hektar tarım arazisi mevcut olup bunun %28,64'ünde tarla tarımı yapılmaktadır. Kullanılmayan tarım arazilerinin oranı %55,93 gibi yüksek bir rakamdır. Gümüşhane ilinde 42.678 ha. Alan da tarla bitkileri ekimi yapılmakta olup tarım arazileri içerisindeki oranı ise %28,64'dür. Gümüşhane ili genelinde endüstri bitkilerinin tarım arazileri içerisindeki payı ekiliş alanı olarak %0,73'tür.

Gümüşhane genelinde tarım arazileri içerisinde baklagil tarımının payı %4,97'dir. Hayvansal üretimin gelişmiş olduğu ölkelerde yem bitkileri tarımı, ekili alanların %25-30'unu teşkil ederken bu oran ilimizde %28,56'dır. Türkiye genelinde meyve üretimi yapılan alanlar tarım alanlarının %8,39'unu oluşturmaktadır. Gümüşhane'de ise bu oran %1,13'dür. İlde genel olarak vişne, elma, armut, dut üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda ceviz üretimi de yaygınlaşmaya başlamıştır. İlde vişne, elma ve ceviz yetiştiriciliğinin geliştirilmesi için uygun potansiyel vardır.

Meyve üretimi daha çok öz tüketime yönelik olarak yapılmaktadır. Türkiye genelinde tarım alanlarının %2,08'inde sebze üretimi yapılırken, Gümüşhane'de sebze tarımı yapılan alan %0,56'da kalmaktadır. Sebze tarımının gelişmesini engelleyen en büyük faktör iklimdir. Ancak, mikro klima özelliğı gösteren alanlarda sebze yetiştiriciliğı yoğunlaşmıştır. İlin genel konumu, kirlenmemiş yapısı, iklim özellikleri, tarım ilacı kullanımının düşüklüğü, özellikle insan müdahaleleri olmadan doğal olarak yetişen çayır ve mera bitkileri Gümüşhane ilinde önemli bir organik tarım potansiyeli oluşturmaktadır. Gümüşhane, hububat, bakliyat, yem bitkileri, ıtrı bitkileri, pestil-köme-dut pekmezi ve balıkçılık alanlarında organik tarım yapmaya elverişlidir.

Gümüşhane, DOKAP illeri arasında mera varlığı açısından en fazla mera alanına sahip olan ildir. 2018 yılı verilere göre ilde 92.901 adet büyük baş 57.065 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvancılık işletmelerinin kaba yem ihtiyacı yılın 8 ayı meralardan ve yem bitkisi ekilişinden karşılanmaktadır. Mera ve yaylaklar organik hayvancılık faaliyetleri için çok uygun olup konvansiyonel hayvancılık yatırımlarını da karşılayabilecek kapasitededir. İl genelinde 2017 yılı içerisinde 94.676 ton süt üretimi gerçekleşmiştir.

Gümüşhane ili sahip olduğu akarsu, göl ve barajları ile kültür balıkçılığı açısından da önemli bir potansiyel barındırmakta olup mevcut durumda 37 adet alabalık üretim tesisi yer almaktadır ve üretim kapasiteleri yıllık 4.754 tondur. İlin coğrafi açıdan engebeli yapıya sahip olması bitki örtüsünün, özellikle ballı bitkilerin doğal olarak çok zengin olmasına ve arıcılık faaliyetlerinin gelişmesine imkân tanımaktadır. İlde toplam 150.000 kovan ile 3.000 ton bal üretimi sağlayacak flora bulunmaktadır.

Geniş mera ve yaylalara sahip olan Gümüşhane, organik hayvancılık ve arıcılık için ihtiyaç duyulan tarımsal üretim girdilerine doğal olarak sahip illerden biridir. İlin, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teşvik Sistemine göre 5. Bölge içerisinde yer alması ve kalkınma açısından öncelikli iller arasında bulunması ile tarım ve hayvancılık teşvikleri aracılığıyla yatırımcılara gerekli kolaylıklar sağlanmaktadır.

Türkiye’de en az tarım ilacı ve bitkisel koruma ürünü kullanılan illerden olan Gümüşhane, söz konusu tarımsal üretim yaklaşımı ve Kelkit Vadisi bünyesindeki geniş alanları kapsayan temiz toprağı ile organik tarım yönünden önemli üstünlüklere sahiptir. Yörede hayvancılık, et ve süt besiciliğı, süt toplama merkezleri gibi faaliyetlerin yaygınlığının yanı sıra, ilin meyve işleme sanayisinin (pestil, köme, kuşburnu ve diğer meyve suları) de gelişmiş olması ve özellikle pestil köme üretiminde bir marka haline gelmiş olması, bu alanda girdi sağlayan doğal bitkilerin üretimine yönelik yatırımların değerlendirilmesini de mümkün hale getirmektedir.

Kamu Yatırımları:

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre 2018 yılında Gümüşhane iline 53,75 milyon TL kamu yatırımı yapılmıştır. En fazla yatırım 20 milyon TL toplam tutar ile tarım ve 15 milyon TL ile enerji alanlarında gerçekleşmiştir. Yapılan diğer yatırımlar sırasıyla ulaşım (10 milyon TL), eğitim (6,75 milyon TL) ve konut (2 milyon TL) alanlarındadır. Gümüşhane’nin özel sektör yatırım konuları incelendiğinde, yatırımların il genelinde daha çok, gıda ürünleri, hazır beton imalatı, çakıl ve kum ocakları faaliyetlerinde yoğunlaştığı görülür. TOBB verilerine göre 2018 yılında 74 adet kapasite raporu almış tesis bulunmaktadır.

Turizm:

Gümüş ve altın madenlerinin zenginliğinden ve tarihi İpek Yolu üzerindeki konumundan dolayı tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olan Gümüşhane, sahip olduğu eşsiz doğal güzellikleri, yer altı oluşumları, önemli mağaraları, 450’ye yakın yaylası, antik kentleri, tabiat parkı alanları, zengin flora ve faunası ile bakir bir turizm potansiyeline sahiptir. Sahip olduğu bu üstünlükler ilde sadece tek bir turizm çeşidini değil birçok farklı turizm çeşidini içerisinde barındıran çok yönlü bir turizm sektörü gerçekleştirebilmesine olanak sağlamaktadır. İlde tarihi, askeri, dini, kültürel, sivil mimari örnekleri ve anıtlar olmak üzere toplam 437 adedin üzerinde tescilli taşınmaz kültür varlığı ve arkeolojik ve doğal sit alanları bulunmaktadır. İlde 20 adet sit alanı mevcut olup merkez ilçede Krom Vadisi, Santa Harabeleri, Kelkit ilçesinde Satala Antik Kenti, kaleler, çeşitli cami, kilise ve manastırlar ile sivil mimari örnekleri olmak üzere 400’den fazla tescilli tarihi yapı bulunmaktadır. Ziyaretçi sayısında yıllar içinde istikrarlı bir artış gözlenmekte olup 2018 yılında ildeki turizm destinasyonlarına ziyaretçi sayısı toplam 397.282 kişidir. İlde konaklayan ziyaretçi sayısı 62.119 kişi yerli ve 1.665 kişi yabancı olmak üzere toplam 63.784 kişidir. İldeki özel sektör konaklama tesisleri toplam kapasitesi 25 tesis, 631 oda ve 1317 yataktır. Bunlara ilave olarak ilde toplam 120 oda, 241 yatak kapasiteli 8 adet kamu misafirhanesi bulunmaktadır. İlde faal durumda 5 adet seyahat acentesi bulunmaktadır.

1.8.3.Ekonomik ve Fiziksel Altyapı

Ham madde Kaynaklarına Erişebilirlik:

Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Gümüşhane ili, Doğu Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesini birbirine bağlayan geçit özelliğine sahiptir. İl oldukça dağınık yer yapısına sahiptir. Tarihte bu yörede yapılmış savaşların asıl sebebi olarak tarihi bir ticaret yolu üzerinde bulunması ve madenleriyle ün yapmış olması gösterilmektedir. Yöre metalik madenler açısından önemli zenginliklere sahiptir. Özellikle altın ve bakır kurşun-çinko bölgede önemli yataklar oluşturan başlıca metalik madenlerdir. İldeki önemli altın sahalarından biri Merkez ilçesinde yer alan Mescitli-Mastra altın yatağıdır. İlde çok sayıda bakır-kurşun-çinko yatak ve zuhurları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri eskiden işletilmiş olan Kırkpavli Cu-Pb-Zn-Au-Ag cevherleşmesidir. İlde endüstriyel hammaddeler olarak çimento hammaddeleri, feldispat, kil, kaolen, kireçtaşı ve barit oluşumları bulunmaktadır. İldeki endüstriyel ham madde oluşumları genellikle Merkez ve Kelkit ilçelerinde yer almaktadır.

Gümüşhane ili, Türkiye'nin önemli maden bölgelerinden biri olup, ilin her tarafının yer altı zenginliğine sahip olmasıyla önemli bir konumda yer almaktadır. İlde altın, gümüş, bakır, kurşun ve çinko, barit ve seramik ve refrakter sanayisinde kullanılan refrakter kil cevheri bulunurken ayrıca, çok sayıda bölgede metalik maden, endüstriyel ve enerji ham madde yatakları mevcuttur. Kelkit'in Alansa, Gödül, Pernek bölgeleri ile Şiran ilçesinin Norşun bölgesinde linyit kömürü yatakları bulunmaktadır. Torul ilçesinin Gülaçar, Gümüşhane'nin Bahçecik, Köse'nin Övünce ile Kelkit'in Öbektaş ve Aşağı Özlüce mevkiilerinde özel sektörce mermer üretimi yapılmaktadır.

Ulaşım ve Haberleşme Sistemleri:

İlimizde toplam 496 km (305 km Devlet + 191 km İl) yol ağı bulunmaktadır. Devlet ve İl yollarının 450 km'si asfalt (%91), 10 km'si stabilize (%2), 24 km'si toprak (%6) ve 12 km geçit vermez (%1) yoldur. İl sınırları içinde 94 km. bölünmüş yol ağıyla trafiğe açıktır. İlimizde 8.580 m uzunluğunda 16 adet tünel mevcuttur. Gümüşhane'de karayolları dışında demiryolu olarak yakın süreçte Gümüşhane -Trabzon hattının yapılması beklenmektedir. Demiryolunun karayolu taşımacılığında en kapasiteli ve ekonomik bir yöntem olduğu kanıtlanmıştır. Hava ve deniz ulaşımı açısından Gümüşhane'ye en yakın il Trabzon; demiryolu yönünden Erzincan'dır. E-97 Uluslararası karayolu üzerinde bulunan Gümüşhane'nin Trabzon Hava Limanına uzaklığı 100 km, Erzincan demiryoluna uzaklığı ise 130 km dir. Gümüşhane'nin İstanbul'a uzaklığı 1.095 km, Ankara'ya uzaklığı 754 km, Samsun'a uzaklığı 358 km, Bayburt'a uzaklığı 78 km, Diyarbakır'a uzaklığı 527 km, Sivas'a uzaklığı ise 357 km'dir. (Karayolları Genel Müdürlüğü) Bölge Bağlantı Yolu, OSB Erzincan-Bayburt yolu üzerinde bulunmaktadır.

1.8.4.Gümüşhane'nin Sanayi Yapısı

Sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına göre pestil ve köme üretimi ağırlıklı gıda sanayi ile mermer ve taş ocakları işletmeciliğinin toplam %50'lik payla önde gelen sektörler olduğu ilde, sanayi alanında genel olarak henüz gelişmekte olan bir görüntü sergilenmektedir. Başlıca sanayi kolları; madencilik ve taş ocakçılığı, metal cevherleri madenciligi, diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, gıda ürünleri imalatı, ağaç ve ağaç ürünleri (mobilya hariç), mobilya imalatıdır. İlde 1 adet Organize Sanayi Bölgesi yanında, biri Merkezde biri Kelkit'te olmak üzere 2 adet Sanayi Sitesi bulunmaktadır. Şiran Sanayi Sitesi yapım aşamasında olup kısa sürede tamamlanması beklenmektedir. İlde ayrıca AB desteğiyle yapılan Gümüşhane İŞGEM faaliyete geçmiş olup bünyesinde 20 adet işletmenin faaliyet göstermesi planlanmaktadır.

Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

2001 Yılında Bölge Müdürlüğü kurulmuş bölgeye ait imar planları hazırlanarak onay için bakanlığa sunulmuş ve 11.02.2002 tarihinde inşaat alanında çalışmalara başlamıştır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi; Karadeniz Bölgesinin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesine bağlayan

transit yola 850 metre, şehir merkezine 15 km, Trabzon Limanına 115 km, Erzincan Demir Yoluna 130 km, Erzurum'a 187 km mesafede 949.500 m2 büyüklüğünde 573.743m2'si 2500 m2 ile 220000 m2 arasında değişen çeşitli büyüklüklerde 59 adet sanayi parselinden oluşmaktadır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi; su, elektrik, güvenlik ve atık su arıtma sistemi hizmetlerini sunmaktadır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi'nin yanı sıra kentte faaliyet gösteren Torul ve Şiran Küçük Sanayi Siteleri de faaliyetlerini sürdürmektedir.

1.Toplam Parsel Sayısı	56
2.Faaliyetteki Firma Sayısı	25
3.İnşaat ve Proje Aşamasındaki Firma Sayısı	14
4.Boş Parsel Sayısı	17

Tablo-3: Gümüşhane OSB'de Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı, 2021.

Kaynak: Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü (<http://gumushaneosb.org.tr>)

Gümüşhane ilimizin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak, yıllardır büyük illere yönelen nüfus göçünü önlemek için istihdam alanları oluşturmak, ilimizin gelişmiş illerle arasındaki gelişme farklılıklarının giderilerek sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinin temel amacını teşkil etmektedir. Organize Sanayi Bölgesi çeşitli sanayi işletmelerinin elverişli bir plan dahilinde geliştirebilmesi amacıyla altyapı ve hizmet tesisleri tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere düzenlenmiş bir sanayi bölgesidir.

Organize Sanayi Bölgelerinin en önemli özelliklerinden biri, bölgede yer alacak sanayi işletmelerinin gerek imar gerek işletme bakımından ulusal standartlarda olmasıdır. Altyapı problemleri tamamen çözümlenmiş parsellerden oluşan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayicilere ucuz ve uygun arsa arzı yanında, istihdam, planlı kentleşme ile yer altı ve atmosfer kirliliğine ilişkin bütün problemlerin bilimsel düzeyde çözümlendiği bir bölge niteliği taşıdığından, günümüzde özellikle üzerinde durulan çevre kirliliği konularına da çözüm getirmektedir.

Gümüşhane OSB'nin oluşumunda hemen her sektör sanayinin ve bunlara bağlı yan sanayinin söz konusu olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle sanayi parsel alanları belirlenirken, her ölçekte ve her sektörde sanayicinin faaliyet gösterebileceği dikkate alınarak, küçük, orta ve büyük işletme niteliğindeki tesislerin yerleşimine imkân verecek bir düzenlemeye gidilmiştir. Ancak fabrika niteliği bulunmayan, atölye, tamirhane, depo gibi işyerleri ile çevreyi aşırı kirlilikci tesislere bölgede yer verilmeyecektir. Fiziki yerleşim planı hazırlanırken, yüksek eğimin zararlı etkilerini minimize etmek için, sanayi parselleri alanı düşük eğimli bölümlerine yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Arazi Kullanımı		
Kullanım Türü	Alan (M2)	Toplam Alana Oranı (%)
Sanayi Parselleri	573.743	60.4
İdari ve Sosyal Hizmet Alanı	13.086	1.4
Mesleki Eğitim Tesis Alanı	7.206	0.8
Arıtma Tesis Alanı	16.805	1.8
Teknik Hizmet Alanı	13.103	1.4
Spor Alanı	8.560	1.0
Yeşil Alan	26.802	2.8
Rekreasyon Alanı	19.908	2.1
Sağlık Koruma Bandı	182.700	19.1
Ağaçlandırılacak Alan	33.280	3.5
Yollar	54.307	5.7
Toplam	949.500	100

Tablo-4: Gümüşhane OSB'de Arsa Kullanım Durumu, 2020.

Kaynak: <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>

1.8.5. Rekabetçi ve Potansiyel Sektörler:

Gümüşhane'de yatırım potansiyeli bulunan sektörler açısından incelediğimizde yeterli altyapı, rezerv ve yetişmiş işgücüne sahip olan, Mermer ve Madencilik Sektörü, Yöresel Gıda (pestil, köme, dut pekmezi, ballı pestil, bitki çayları), Turizm, Organik Tarım sektörleri olarak öne çıkmaktadır.

Gıda Ürünleri

Tarım ürününün işlenmesini sağlayan sanayi kolu olduğundan dolayı tarıma dayalı bir üretim şeklidir. Tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde, pazarlanmasında, ihracında ve tarımın gelişmesinde önemini hissettirmektedir. İl genelinde yaşayan insanların ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarımın sanayi ile entegrasyonunun sağlandığı ürünlerden en önemlisi pestil ve köme imalatıdır.

Yan Sanayi

Gümüşhane ilinde alüminyum, ambalaj, ormancılık, petrol, otomotiv ve plastik mevcut olan yan sanayi sektörleridir

Kümelenme Çalışmaları

2014 yılında DOKA tarafından kümelenme ve sektörel yenilik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda önceliklendirme için değerlendirmeye alınan sektörler: su ürünleri, eğitim, tarım, yöresel ürünler, arıcılık, meyve ve bitki çayları, organik hayvancılık, maden ve cevher, doğal taş, turizm, pestil/köme sektörleridir. Sektörler iki eksenle değerlendirilmiştir. Mevcut Durum Performansı Eksen; ciro, istihdam, ihracat, katma değer ve yığın kriterlerinden oluşmaktadır. Kümelenme Potansiyeli Eksen; aktörler/firmalar arasındaki iş birliği, iş birliği kuruluşunun varlığı, tedarik/değer zincirinin varlığı, sektörel know-how ve UR-GE'ye uygunluk kriterlerinden oluşmaktadır.

Yapılan tahlillerde “Pestil/Köme”, “Turizm” ve “Doğal Taş (Mermer)” sektörleri Gümüşhane ili için kümelenmede öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir. Raporda ayrıca pestil/köme sektörü UR-GE Desteğinden ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kümelenme Desteklerinden faydalanabilecek sektör olarak belirlenmiştir.¹

1.8.6.Gümüşhane'nin İhracat Potansiyeli

Gümüşhane ili dış ticaret hacmi düşüktür. İlde üretilen ürünler daha çok iç pazara sunulmaktadır. Yapılan ihracatın sektörel ayrımına bakıldığında madencilik ve taş ocakçılığı ile imalat sektöründen ihracat yapıldığı görülmektedir. Yapılan ihracat 2018 yılında 34 milyon USD olarak gerçekleşmiştir. İle yapılan ithalat ise 2018 yılında 4 milyon USD olmuştur. İthalatın çoğunluğu tarım ve ormancılık sektöründe olmak üzere imalatla birlikte iki sektörde gerçekleşmiştir.²

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre Gümüşhane 2019 yılında 50 milyon 866 bin 970 dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Bir önceki yıla göre ülke sayısında yüzde 42, tutarda yüzde 45 oranında artan ihracat rakamları pozitif gelişme göstermektedir. 81 il içerisinde 59. sırada kendisine yer bulan Gümüşhane, 2019 yılında 7 farklı sektörde 27 farklı ülkeye ihracat gerçekleştirmiştir.

2019 yılı içerisinde yapılan toplam ihracatın yüzde 97'lik kısmını madencilik ürünleri sektörü oluştururken, en fazla ihracat 11,3 milyon dolarla ocak ayında, en az ihracat 1 milyon 378 bin dolarla temmuz ayında gerçekleşmiştir.

2019 yılında 27 farklı ülkeye ihracatın yapıldığı Gümüşhane'den en fazla ihracat; 17,1 milyon dolarla Belçika'ya, 11,3 milyon dolarla Güney Kore'ye, 9,8 milyon dolarla Japonya'ya, 9 milyon dolarla Çin'e, 1,67 milyon dolarla Namibya'ya yapılmıştır. En az ihracat ise İsveç, Fransa ve Rusya'ya gerçekleştirilmiştir. Gümüşhaneli firmalar, 2019 yılında Namibya, İran, İsrail, Ürdün, Azerbaycan, Bahreyn, Türkmenistan, Nijer, Nijerya, Romanya, Yemen, Rusya Federasyonu ve İsveç ülkelerine ilk kez ihracat yapmıştır.

¹ Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Gümüşhane Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).

² https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Gumushane-TR.html

2018 yılında 19 ülkeye 35,1 milyon dolarlık ihracat yapılan Gümüşhane'de, 2019 yılında elde edilen bu rakamlara sektörel açıdan bakıldığında madencilik sektörü bir önceki yıla göre yüzde 45 artışla 49,6 milyon lirayla ilk sırayı alırken, onu yüzde 31 artışla 1,18 milyon lirayla mobilya, kâğıt ve orman ürünleri izlemiştir. 99 bin 500 dolarlık meyve sebze mamullerinin ihraç edildiği Gümüşhane'de 4 bin 440 dolarlık demir ve demir dışı metaller, 3 bin 910 dolarlık çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri, bin 540 dolarlık makine aksamaları ve 630 kimyevi maddeler ve mamulleri ihracatı yapılmıştır. 2019 yılında 7 sektörde ihracatın gerçekleştirildiği Gümüşhane'de bu rakam 2018 yılında 9 sektör olarak dikkat çekmiştir.³

Dış ticaret ilde düşük gerçekleşme verileri gösterse de aslında ilden yapılan ihracatın verilerin çok üzerinde olduğu bilinmektedir. Maden sektöründe olduğu gibi ihracat yapan firmaların gerçekleştirme rakamları firma merkezlerinin bulundukları şehirlere ya da limanlara katkı sağlamaktadır. İlde ihracat yapan firmaların transit ihracat yapıyor olması, yaratılan katma değer yalnızca küçük bir kısmının ilde kalmasına, bu kısmın da yalnızca ticaretle uğraşan kesim tarafından elde edilip kırsala yayılmamasına neden olmaktadır. İhracatçı firmaların sayısının az olmasına gerekçe olarak, limanlara ve sınır kapılarına olan mesafe, ihracat kültürünün ve firmaların kurumsal yapısının ilde gelişmemiş olması, bu alanda çalışacak nitelikli eleman eksikliği gösterilmektedir.

2.PROJENİN GEREKÇESİ, AMACI VE HEDEFLERİ

³ Türkiye İhracatçılar Meclisi, (<https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>)

2.1.Projenin Gerekçesi

Planlanan yatırım kapsamında, projenin politika dokümanlarına uygunluğu bölümünde gerekli ulusal ve bölgesel planlar, strateji raporları incelenmiştir. Bu fizibilite raporunun hazırlanmasını talep eden Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası, “Ülke genelinde örnek ve öncü bir oda, ekonomik ve sosyal yönden büyüyen ve gelişen bir Gümüşhane”⁴ vizyonuyla çalışmalarını sürdürmektedir. Oda, misyonunu “yerel aktörlerimizle birlikte bütün dinamiklerimizi harekete geçirip onlarla birlikte Gümüşhane’mizin kalkınmasına ve ülkemiz ekonomisine katkı sağlamak” olarak belirlemiş ve bu doğrultuda çalışmalarını yürütmektedir. Bu rapor, odanın bu misyonu doğrultusunda hazırlanmış olup ilde yatırım potansiyeli olan sektörde yatırım yapacak girişimcilerin belirlenerek ilde yatırıma yönlendirilmesini amaçlamaktadır. Yine bu çalışma birçok üst ölçekli ulusal plan ve strateji raporunda belirtilen amaç ve hedeflere de doğrudan katkı sunmaktadır. Bu kapsamda incelenen plan ve strateji raporların başında 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi, 11. Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi ve 2014 – 2023 TR90 Bölge Planı gelmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinde yer alan, Kamu Yatırım Politikasının Önceliklerinin belirlendiği 4. bölümün Genel Öncelikler alt başlığının 105. ve 107. maddeleriyle yakından ilgilidir.⁵ İlde öncelikli sektörlerle yönelik olarak hazırlanacak fizibilite raporları ilde katma değerli ürün üreten firmaların faaliyete geçmesi noktasında olumlu etkiler yaratacaktır. Ayrıca bu çalışma On Birinci Kalkınma Planında yer alan amaç ve hedeflerle de yakından ilgilidir. “Uluslararası Doğrudan Yatırımların Artırılması” alt başlığında yer alan “326.7. İllerin ve bölgelerin öne çıkan yatırım fizibilite Kalkınma Ajanslarının da katkısı alınarak belirlenecek ve bu yatırımların hayata geçirilmesi için Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ile iş birliği içinde yatırımcılara tanıtımı yapılacaktır”⁶ tedbirleriyle doğrudan uyumludur.

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı’nın (2014- 2023) Yenilikçi ve Rekabetçi Ekonomi başlığı altında TR90 Bölgesinde sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyacak ve sektörlerle yönelik tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel çalışma ve dokümanların yetersiz düzeyde olduğu belirtilmiştir. Planının ilgili bölümlerinde... sanayi sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyarak gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel veri, analiz, rapor, plan ve strateji belgelerinin yetersiz düzeyde belirtilmiştir. Tedbir olarak bölgedeki sanayi kollarının ayakta kalabilmesi veya gelişebilmesi için kısa vadede güncel veriler ve pazar araştırmaları ışığında sektörel üretim planları hazırlanıp, gerekli stratejiler uygulamaya geçirilerek firmaların pazara adaptasyonu sağlanmalı ve sektörler arasındaki ileri geri bağlantılar ile bölgenin mevcut potansiyeli ortaya konmalıdır denmektedir.⁷

Bunun yanında Doğu Karadeniz Bölgesinin kalkınmasını ve gelişmesini amaçlayan bir kurum olarak Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın yapmış olduğu “Gümüşhane Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi” çalışmasında, “Gümüşhane’de yatırım potansiyeli bulunan sektörler açısından incelediğimizde yeterli altyapı, rezerv ve yetişmiş işgücüne sahip olan, Mermer ve Madencilik Sektörü, Yöresel Gıda (pestil, köme, dut pekmezi, ballı pestil, bitki çayları, meyve sebze), Turizm, Organik Tarım sektörleri olarak öne çıkmaktadır. Tarım; istihdam, dış ticaret ve gelir göstergelerinde TR90 Bölgesi’nde ön plana çıkan sektördür.” denilmektedir.⁸

⁴ Gümüşhane TSO, Stratejik Plan 2020-2023,

(http://www.gumushanetso.org.tr/dosyalar/GTSO_STRATEJIK_PLANI_2020-2023-28-12-2019.pdf)

⁵ Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi.

⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı 2019

(<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>).

⁷ Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023 (

(<https://www.doka.org.tr/planlama/Bolge-Plani-TR.html>)

⁸ DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu,

Pestil ve köme üretimi ağırlıklı gıda sanayi ile mermer ve taş ocakları işletmeciliğinin ağırlıklı olduğu bir sanayinin hâkim olduğu ilde, sanayi kollarının çeşitlendirilmesi anlamında hazır mutfak mobilyaları sektörüne yönelik hazırlanacak fizibilite çalışması ayrıca önem arz etmektedir. Sonuç olarak Gümüşhane’de kurulacak süs bitkileri üretimine yönelik sera tesisi fizibilite çalışması ilin ve bölgenin kalkınması, gelişmesi ve sağlayacağı istihdam olanakları ile yukarıda bahsedilen ulusal/bölgesel ölçekli strateji raporlarında belirlenen amaç ve önceliklere doğrudan hizmet etmektedir.

Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi’nde boş bulunan parsellere yeni yatırımcıları çekmeye yönelik olarak hazırlanan bu ön fizibilite raporu, girişimcilere sunulacak ve girişimcilerin yatırım yapma yetenekleri kolaylaştırılacaktır. Gümüşhane, yeni yatırım potansiyelleri açısından değerlendirildiğinde, yeni ve ürün çeşitliliğini sağlayan yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Gümüşhane il sınırları içerisinde iklim, bitki örtüsü, yağış rejimi, toprak yapısı gibi özellikleri ile birbirinden farklılık arz eden iki havza, ilin üretim deseninin çeşitliliği konusunda avantaj oluşturmaktadır. Bu da aynı il içerisinde hayvancılık, tarla ziraatı meyvecilik ve sebzeçilik konularını mümkün kılmaktadır.

Çalışma ile serada süs bitkisi yetiştiriciliği yapılarak tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Yatırım ortamı ve olanaklarına ilişkin veri üretimi ve raporların hazırlanması, yatırımcılara uygun yatırım alanları portföyü sunulması, ildeki yatırım imkânları ve potansiyelleri hakkında girişimci ve yatırımcı kitleye düzenli olarak bilgilendirme yapılması, yatırım süreçlerinde karşılaşılan sorunların ve bürokrasinin hafifletilmesi gibi sorun alanları ortadan kalkacaktır.

İlin sahip olduğu bu potansiyeli değerlendirerek bölgesel ve ulusal ekonomiye katkı sağlamak projenin gerekçeleri arasında yer almaktadır. Gümüşhane ili gerek sosyoekonomik imkânlar gerek istihdam olanakları gerekse de beşerî anlamda istenilen seviyede gelişmemiştir. Projenin sahip olduğu istihdam olanakları ildeki iş gücü problemine çözüm sağlayacaktır. Öte yandan Gümüşhane’nin istihdam olanakları ile bağlantılı bir diğer sorunu ise ilin sahip olduğu negatif göç hızıdır. Kent, yeterli olanaklara sahip olmadığı için daha iyi imkânlarla sahip olma umuduyla ilden ayrılan birey sayısı oldukça fazladır. Serada süs bitkisi yetiştiriciliği tesisinin ilde kurulumu esnasında ve faaliyete geçtikten sonra sağlayacağı iş olanakları gerek ildeki işgücü oranını gerekse de negatif göç hızını olumlu yönde etkileyecektir. İlde var olan bu sorunlara çözüm getirmek projenin gerekçeleri arasında yer almaktadır. Öte yandan projenin ilde faaliyete geçmesiyle ekonomik canlılık kendini gösterecektir. Bu durum bölgenin sosyoekonomik anlamda kalkınmasını sağlamanın yanı sıra ülke ekonomisine de katkı sağlayacaktır.

2.2.Projenin Hedef Aldığı Kesim ve Etkileyeceği Diğer Taraflar:

Gümüşhane Türkiye’nin nispeten az gelişmiş bölgeleri arasında yer almaktadır. Bu bölgelerin özelliklerine göre bir kalkınma stratejisi oluşturulmalı ve bölge planları buna göre yapılmalıdır. “Türkiye’de bölgesel ekonomik dengesizlikler” üzerine yapılan çalışmalarda aşağıdaki temel yaklaşım vurgulanmaktadır: Özellikle az gelişmiş bölgelerde yatırım daha cazip hale getirilmeli ve bununla ilgili teşvik tedbirleri gerektiği şekilde uygulanmalıdır. Özellikle vergi teşvikleri burada çok önemli bir yer tutmaktadır. Vergilerde ki indirim yatırımları cazip hale getirmekte ve müteşebbislerin o bölgeye daha fazla yatırım yapmasına sebep olmaktadır. Bölgesel kalkınma anlayışının temelinde bölgeler arası gelişmişlik düzeyi ve bölgeler arası gelir farklılıkları ve sosyo-demografik durumu en aza indirmek anlayışı vardır. Bu bağlamda ülke bütününde yer alan bölgelerin çevre bölgelerle ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge geleceğini dikkate alan katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel hedef alan ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge kalkınmasının yükseltilmesini sağlayan amaçlar bütünüdür. Bölgesel kalkınma ekonomik kalkınmanın hem bir devamı hem de bütünleyicisidir. Yani bölgedeki iş olanaklarının refah düzeyinin yatırım hacminin yaşam standartlarının ve çalışma koşullarının yükseltilmesini ifade eder. İlave olarak endüstrinin desteklenmesini alt yapının iyileştirilmesini ve emek piyasalarının geliştirmesini hedef alır. Ayrıca sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan eşitsizliğe ve işsizliğe ortadan kaldırmak için az gelişmiş bölgelerin

sanayileştirilerek gelişmiş bölgeler düzeyine çıkarılması ve ülke içinde adaletli bir refah dağılımının gerçekleşmesi de amaçlanmaktadır. Bunun için az gelişmiş yörelerde ve sektörlerde daha fazla yatırım yapılarak bu bölgelerde ekonomik kalkınmanın sağlanması düşünülmektedir. Bölgeler arasında sosyoekonomik farklılıkları en aza indirmek olan bölgesel kalkınma politikası geleneksel ve modern anlamda iki şekilde tanımlanabilir. Birincisi temel ulusal aktörler olarak kabul edilen büyük işletmelere yönelik büyük yatırımlar üzerinde konuyu ele alırken, ikincisi bölgenin kalkınma potansiyelini açığa çıkaracak güç olarak düşünülen küçük ve orta ölçekli işletmeler ağına (KOBİ) insan gücünün ve yatırımların aktarılmasına dayanır ve ortaya çıkan yenilikler sayesinde bir üretim artışı yaratılmaya çalışılır.⁹

Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi”¹⁰ raporuna göre Gümüşhane ili tarıma dayalı sanayi potansiyeli olan bir yöredir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece düşük olması nedeniyle tarım ve ormancılığa yönelik işleme tesisleri birçok açıdan avantajlıdır. İlin geniş mera ve yaylaların organik hayvancılık ve arıcılık için uygun olması, Tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi için uygun alanların var olması, İlin meyve işleme sanayisinin (pestil-köme, kuru meyve, meyve suyu) gelişmiş olması ve özellikle pestil köme üretiminde bir marka haline gelmiş olması, Balık (alabalık) üretimi için uygun su kaynaklarının (akarsu, baraj gölü) bulunması, Su ürünleri üretimi için zengin doğal kaynaklara sahip olması, İlin dağ ve yayla turizmi potansiyelinin var olması, İlin son açıklanan teşvik yasasında 5. Bölge içerisinde yer alması ve kalkınma açısından öncelikli iller arasında yer alması. İlin, çeşitli bitkisel ürünlerin yetiştirilmesine uygun, hastalık ve zararlılardan arı ve farklı mikroklima özellikleri taşıyan çok sayıda kapalı havzaya sahip olması, İlin Doğu Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi arasında tek geçiş alanı olması gibi nedenlerden dolayı sektörle ilgili yeni yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Gümüşhane’nin de içinde yer aldığı TR 90 illerinde üretimi yapılan başlıca bitkisel ürünler çay ve fındık ile sınırlıdır. Bu illeri içine alan Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ekonomik anlamda ürün çeşitliliğinin sınırlı kalmasının nedenleri, bölgenin topoğrafik özelliklerinin bir sonucu olarak elverişli alanların kısıtlı olması, miras yoluyla tarım arazileri küçülmesi ve bunlara bağlı olarak modern tarım tekniklerinin uygulanamaması şeklinde ifade edilebilir. Mevcut durum içerisinde yöresel meyveler, yöre üreticileri için çay ve fındık yanında ek gelir olarak önemli bir potansiyele sahiptir. Son yıllarda kivi, çilek, maviyemiş ve kuşburnu başta olmak üzere farklı meyve türlerinin yetiştiriciliği de bölgede yaygınlaşmaktadır. Ancak, Karadeniz Bölgesi’nde geleneksel ürünler olan Fındık ve Çaya göre oldukça yeni olan yöresel meyveler konusunda üreticiler ve diğer ilgililer de bilgi eksikliği bulunmaktadır.

Tekniğine uygun olarak yapılan işleme teknikleri ile TR90 illerinde küçük arazi parçaları daha verimli şekilde değerlendirilebileceği gibi, meyve çeşitliliğinin artırılmasıyla dar gelirli aileler yeni ek gelir kaynaklarına sahip olabileceklerdir. Gümüşhane’de gıda tarım ve hayvancılık sektörü açısından aşağıdaki yatırım konuları önerilen yatırım alanları arasında yer almaktadır.

- Gıda sanayine ilişkin her türlü farklı yatırımlar
- Reçel ve marmelat imalat tesisi
- Süt ve süt mamulleri imalat tesisi
- Sebze konservesi imalat tesisi
- Nişasta ve glikoz üretimi tesisi
- Su şişeleme tesisi
- Ceviz ve Dut Yetiştiriciliği
- Organik tarım

⁹ Muharrem Bakkal, Süreyya Bakkal, Hakan Yıldırım, “Türkiye’de Bölgesel Ekonomik Dengesizlikler ve Çözüm Yolları”, *Social Sciences Studies Journal* Vol:4, Issue:15, pp.799-809, 2018 (http://sssjournal.com/Makaleler/1084718470_10_4-15.ID460.%20BAKKAL,%20BAKKAL%20&%20YILDIRIM_799-809.pdf).

¹⁰ Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi”, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf).

- Seracılık
- Bağcılık (Üzüm yetiştiriciliği)
- Arıcılık
- Büyükbaş hayvancılık
- İpek Böcekçiliği
- Damızlık süt inekçiliği
- Et besiciliği
- Tavukçuluk
- Su ürünleri üretimi (Alabalık)

2.3.Projenin Genel Amacı:

Gümüşhane sosyo-ekonomik değerlendirmelerde genel olarak az gelişmiş ve kırsal bölge olarak kabul edilmektedir. Bu değerlendirmelerin iyileştirilmesi için yörede refahın artırılması ve yeni istihdam sağlayan yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu bu yatırımların hayata geçirileceği alanlardan biri de Organize sanayi bölgeleridir. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve son yıllarda ortaya çıkan Kalkınma Ajansı uygulamaları geri kalmış bölgelerin gelişmesi için önemli kuruluşlardır. OSB'ler özellikle yerel düzeyde KOBİ'lerin gelişmelerine ortam sağlayarak sanayinin bölgeler arasında daha dengeli dağılımına katkı sağlamıştır. OSB'ler ülkemizde yarattığı istihdam, sağladığı destekler ve dışsalılık gibi özelliklerinden dolayı bölgesel dengesizlikleri giderici bir gelişme aracı olmuştur. Ayrıca yerel sermaye birikiminin il dışına çıkmasını engellemede iş yapmanın önündeki birçok engelin kaldırılmasında önemli bir işlev görmüştür. Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi için yatırım kararlarının çeşitli kurumlar ve araçlar kullanılarak cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için bölgenin ekonomik ve sosyal potansiyelinin ortaya çıkarılması ve her ilin kendine özgü üstün taraflarının belirlenmesiyle ve bu üstün özelliklerin ortak kullanımı ile daha hızlı bir kalkınma hamlesinin başlatılabilmesi mümkün olacaktır.

Proje ile Gümüşhane'de serada süs bitkileri yetiştiriciliği planlanmaktadır. Türkiye'den bugün yaklaşık 35 ülkeye süs bitkileri ihracatı yapılmaktadır. Süs bitkileri ihracatında en önemli pazarlarımız Hollanda, İngiltere, Almanya, Rusya Federasyonu, Romanya, Azerbaycan ve Ukrayna'dır. Kesme çiçek ihracatında Hollanda, İngiltere, Almanya, Rusya ve Ukrayna, canlı bitkiler ihracatında da Türkmenistan, K.K.T.C ve Macaristan önemli pazarlardır. Toplam süs bitkileri ihracatının, %57 sini kesme çiçekler, %24 ünü canlı bitkiler (iç ve dış mekân bitkileri), %13'ünü çelenk ve yosunlar, %6'sını çiçek soğanları oluşturmaktadır. Ülke genelinde kesme çiçekçilik yapılan toplam alan, 10 yıllık dönemde 3 kat artmıştır. Kesme çiçek üretimi bölgesel olarak; Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesinde yaygınlaşmıştır. İç tüketim, kooperatif satışları ve kooperatif harici yapılan kayıtsız satışlardan oluşmaktadır. İç pazarda tüketicinin ödediği paranın ancak %10-20 si üreticinin eline geçmektedir. Kesme çiçeklerin yurt dışı pazarlamasında ise en yaygın olarak, İhracatçı-ithalatçı-Toptancı- Toptancı-Perakendeci (Dükkanlar veya süpermarketler)-tüketici zinciri kullanılmaktadır. Çiçek fiyatlarında yıl içerisinde özel günlere bağlı olarak dalgalanmalar olmaktadır. Süs bitkileri sektörünün, ülkelerdeki eğitim düzeyi, fert başına düşen gayrisafi milli hasıla değeri ve benzeri kalkınmışlık ölçütleri ile doğrusal bir ilişki içinde olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak dünya üzerindeki rekabet de artmaktadır. Geleneksel pazarlarda bozulmalar görülmekte, diğer yandan ise yeni ülkelerin süs bitkileri sektör pazarında yer aldığı gözlenmektedir. Sektörde en alt düzeye kadar uzmanlaşma, üretim, pazarlama ve tüketim konuları endüstriyel ürünler gibi ele alınmaya başlamış ve üretimde standardizasyon, süreklilik ve teknoloji kullanım düzeylerinde ulaşılan nokta bu sektörün Süs Bitkileri Endüstrisi adıyla anılmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye, süs bitkileri yetiştiriciliğinde uygun iklimsel ve coğrafi koşulları, stratejik konumu ile pazar ülkelere yakınlığı ve ucuz işgücüne sahip olması gibi nedenlerle önemli avantajlara sahiptir. Ülkemizin süs bitkileri üretimi ve ihracatındaki ana ürün grupları canlı bitkiler (iç ve dış mekân bitkileri, fideler, fidanlar), kesme çiçekler, çiçek soğanları, yosunlar ve ağaç dallarıdır.¹¹

¹¹ Doç. Dr. Bahriye Gülgün, "Dünyada ve Türkiye'de Süs Bitkilerine Genel Bakış, Problemler ve Çözüm Önerileri", Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, (www.turktob.org.tr/upload/dergi/14/4-11.pdf).

Bu proje ile Gümüşhane’de serada süs bitkisi yetiştiriciliği yapılabilirlik raporu hazırlanarak yatırımcılara sunulması ve buna bağlı olarak yatırımcıların karar vermelerini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.

2.4.Projenin Hedefleri:

Gümüşhane, geleneksel sektörlere dayanan az gelişmiş bölgelerden biri kabul edilen ve genellikle kırsal ekonomiye sahip bir il konumundadır. Gümüşhane’nin de içinde yer aldığı TR 90 illerinde üretimi yapılan başlıca bitkisel ürünler çay ve fındık ile sınırlıdır. Bu illeri içine alan Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ekonomik anlamda ürün çeşitliliğinin sınırlı kalmasının nedenleri, bölgenin topoğrafik özelliklerinin bir sonucu olarak elverişli alanların kısıtlı olması, miras yoluyla tarım arazileri küçülmesi ve bunlara bağlı olarak modern tarım tekniklerinin uygulanamaması şeklinde ifade edilebilir. Mevcut durum içerisinde yöresel meyveler, yöre üreticileri için çay ve fındık yanında ek gelir olarak önemli bir potansiyele sahiptir. Son yıllarda kivi, çilek, maviyemiş ve kuşburnu başta olmak üzere farklı meyve türlerinin yetiştiriciliği de bölgede yaygınlaşmaktadır. Ancak, Karadeniz Bölgesi’nde geleneksel ürünler olan Fındık ve Çaya göre oldukça yeni olan yöresel meyveler konusunda üreticiler ve diğer ilgililer de bilgi eksikliği bulunmaktadır.

DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu’nda da belirtildiği üzere Gümüşhane’nin ekonomisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayalı gelişmekte olup ildeki yer altı ve yer üstü su kaynaklarının zenginliği tarım ve hayvancılık ve su ürünleri üretimine elverişli koşullar oluşturmaktadır. İlin, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teşvik Sistemine göre 5. Bölge içerisinde yer alması ve kalkınma açısından öncelikli iller arasında bulunması ile tarım ve hayvancılık teşvikleri aracılığıyla yatırımcılara gerekli kolaylıklar sağlanmaktadır. Türkiye organik süt üretiminin %65’ini sağlayan ve Türkiye’de en az tarım ilacı ve bitkisel koruma ürünü kullanılan illerden olan Gümüşhane, söz konusu tarımsal üretim yaklaşımı ve Kelkit Vadisi bünyesindeki geniş alanları kapsayan temiz toprağı ile organik tarım yönünden önemli üstünlüklere sahiptir. İlin meyve işleme sanayisinin (pestil, köme, meyve suyu) de gelişmiş olması ve özellikle pestil köme üretiminde bir marka haline gelmiş olması, bu alanda girdi sağlayan doğal bitkilerin üretimine yönelik yatırımların değerlendirilmesini de mümkün hale getirmektedir. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi, tamamen bitirilmiş altyapısı, elektriği, suyu ve doğalgazıyla yatırımcılara açılmıştır. 6. Bölge teşviklerinden yararlanılabilecek olan organize sanayi bölgesinde yeni yatırımlar için yeterli parsel mevcuttur.¹²

Projenin hedefleri açısından bakıldığında serada süs bitkisi yetiştiriciliği tesisi yapılabilirlik raporu ile bu konuda yatırım yapmak isteyen girişimcilere; altyapısı kurulmuş, izin ve ruhsatları alınmış alanlarda yatırım yapma imkânı sunulacaktır. Bunun yanında Gümüşhane’nin teşvik sistemleri açısından 5. Bölge kapsamında olması ve OSB’lerde yapılacak yatırımlara ek destek imkânı sağlanmaktadır. İldeki mevcut girişimci ve yatırımcılar çok büyük oranda öz sermaye ve banka kredisi ile faaliyetlerini finanse etmekte, alternatif ya da yeni finansal araçları kullanmamaktadır. Bu araçların yeteri kadar bilinmemesi ve tanıtılmaması da temel nedenlerdendir. Çeşitli fonlardan sağlanabilecek hibe ve teşviklere yönelik bilgi eksikliği yanında proje kültürünün gelişmemiş olması da alternatif kaynakların kullanımına imkân vermemektedir.

Sonuçları itibarıyla gerçekleştirilecek yatırım projesi; Gümüşhane’de serada süs bitkisi yetiştiriciliği ile orta ve uzun vadede marka olmasına, üretimde kalite ve sürdürülebilirliğinin artmasına, Gümüşhane’de daha sonraki dönemlerde yapılması muhtemel OSB’ler için referans yatırım örneği oluşturmaya, ilde gelir düzeyinin üretime bağlı olarak artmasına, dış ticaret ve e-ticaret gibi kavramların Gümüşhane’nin sanayi terminolojisinde yer almaya başlamasına, ilin göç vermesinin önüne geçilmesine, özel sektör yatırımlarının çoğalması ile üretim çeşitliliğinin sağlanmasına, bölgede sınırlı

¹² DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu
(<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).

sayıda olan sektör için başarılı bir örnek ve model yaratılmasına, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında (SEGE) Gümüşhane 64. Sıradan daha üst sıralara ulaşmasına katkı sağlayabilecektir.

Proje ile Gümüşhane yöresinde ve çevre illere hizmet vermek amacıyla süs bitkileri tesisi kurulması hedeflenmektedir. Tasarlanan proje, üretime yönelik olup bölge ekonomisi ve makro ekonomi açısından aşağıda belirtilen değerleri ortaya koymayı amaçlamaktadır;

- Yöredeki tarım ve ormancılık potansiyelinin en iyi bir şekilde değerlendirilmesi,
- Pazar tıkanıklıklarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Üreticinin ürün karşılığı değer kazancını almasını sağlamak,
- Dış satıma uygun kaliteli ve standartta ürünün üretilmesini sağlamak dolayısıyla ülkeye döviz girişinin artırılması,
- Bağımlı sanayi kollarının gelişmesine ve katma değer yaratılmasına katkıda bulunmak,
- İşletmeye gelir sağlamak.

Kurulacak tesiste tam kapasitede aşağıdaki ürünler üretilbilecektir.

- Gül: 600.000,00 dal/yıl
- Papatya: 30.000,00 demet/yıl
- Zambak-Kokulu: 30.000,00 demet/yıl

2.5.Projenin İstihdama Katkısı:

Kurulacak tesiste 13 kişinin çalışması planlanmıştır.

3.PROJE FİKRİNİN KAYNAĞI ve DAYANAKLARI

3.1.Projenin İlişkili Olduğu ve/veya Dayandığı Plan, Program, İdare Stratejik Planı, Performans Programı, Proje ve Etütler:

Çalışma, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi eklerinden olan fizibilite raporu formatındaki (Ek-3) esas alınarak hazırlanmıştır. Fizibilitenin giriş bölümünde raporun amacı, kapsamı ve organizasyonu, raporun hazırlanma yöntemi, sektöre yönelik temel bulgu ve değerlendirmelerin özeti yer almaktadır.

Yatırımcılar açısından karşılaşılan en büyük problemlerden biri de yatırım yapılacak arsadır. Bu açıdan bakıldığında ilgili kurum ve kuruluşların yatırımcıların karar verme sürecini kolaylaştıracak imkân sunmaları önem arz etmektedir. Kamu taşınmazlarının yatırımcılara tahsisinde çeşitli kurumlarca, farklı mevzuat kapsamında işlemler yürütülmektedir. Bu durum taşınmazların yatırımcılara tahsis sürecini uzatmaktadır. Sonuç olarak bazı yatırımlar için kamu arazisi edinmek ve yatırım yeri haline getirmek için gerekli tüm izinlerin alınması, onay işlemlerinin tamamlanması iki yıl veya daha uzun bir zaman alabilmektedir. Yatırım yeri temininde, izin ve işlem prosedürlerinin uluslararası standartlara uygun bir sürede yatırımcının fiziki faaliyetlerini başlatmasına imkân verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Mevcut durumda Gümüşhane’de arazilerin kullanım planlaması ve arazi envanteri çalışmaları yetersizdir. İl Hazine taşınmazları stoku arasından yatırıma uygun yerlerin tespiti, âtil taşınmazların belirlenmesi ve kamu arazilerinin tahsise hazır hâle getirilmesine yönelik çalışma yapılmasında eksiklikler bulunmakta, gelen yatırımcılara yatırım yeri sunulamamaktadır. İlgili kurumlardaki iş akış süreçleri, insan kaynağı ve teknik yetersizliklerden dolayı söz konusu çalışmaların yapılması güçleşmektedir. Ayrıca, yatırımcı tarafından belirlenen bir arazi tahsisinin de çok sayıda kurumun taşra ve merkez idarelerince onay ve izin süreçleri gerektiren çok uzun ve dağınık bir formaliteler silsilesine tabi olması yatırım yeri tahsislerini zorlaştırmaktadır. İldeki ekonomik durum ve potansiyeli, öne çıkan sektörlerin gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel veri, plan, strateji ve raporlar yetersiz düzeydedir. Bu yöndeki çalışmaların azlığı girişimci ve yatırımcı kitleye ildeki yatırım imkânlarının duyurulması noktasında da eksikliklere neden olmaktadır. Bölgesel ölçekte ise Gümüşhane’nin yer aldığı TR90 Bölgesinde, Dünya Bankası Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu verisine göre resmi işler ve bürokraside harcanan zaman ülke ortalamasından yüksektir.¹³

Yatırım arazilerinin bulunmasında yaşanan sorunlara yönelik olarak mevcut Hazine ve kamu arazilerine ilişkin envanterin oluşturulması, uygun yeni alanların belirlenmesi ve yatırımcılara potansiyel yatırım alanları portföyü sunulması gerekmektedir. Bütün bu sorun alanları düşünüldüğünde Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi’nde yatırıma hazır arsalar, girişimcilere sunularak karşılaşılan problemler ortadan kaldırılacaktır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi; su, elektrik, güvenlik ve atık su arıtma sistemi hizmetlerini sunmaktadır. İlde 1 adet Organize Sanayi Bölgesi yanında, biri Merkezde biri Kelkit’te olmak üzere 2 adet Sanayi Sitesi bulunmaktadır. Şiran Sanayi Sitesi ise yapım aşamasında olup kısa sürede tamamlanması beklenmektedir. İlde ayrıca AB desteğiyle yapılan Gümüşhane İŞGEM faaliyete geçmiş olup bünyesinde 20 adet işletmenin faaliyet göstermesi planlanmaktadır. GTSO’nun DOKA desteği ile gerçekleştirdiği bu fizibilite hazırlama çalışmaları ile 26 adet parsel için yatırım fizibilite raporları hazırlanarak girişimcilerin değerlendirilmesine sunulmuştur.

3.2.Proje Fikrinin Geliştirilmesinde Uygulanan Yöntem (ihtiyaç analizi, sorun analizi, olanak etüdü-fırsat analizi, diğer):

İlde öncelikli sektörlerle yönelik olarak hazırlanacak fizibilite raporları katma değerli ürün üreten firmaların faaliyete geçmesi noktasında olumlu etkiler yaratacaktır. Proje, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinde yer alan, Kamu Yatırım Politikasının Önceliklerinin belirlendiği 4. bölümün Genel Öncelikler alt başlığının 105. ve 107. maddesi ile uyumludur. Söz konusu maddelerde “Büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgelerin gelişme potansiyelini harekete geçirmeye, üretim, istihdam ve ülke refahını artırmaya azami katkı sağlayacak projelere” ve “Altyapı konusunda da özel kesimde üretim maliyetlerinin azaltılmasını, yeni üretim kapasitelerinin oluşturulmasını, böylece üretimin yenilikçi ve

¹³ TR90 Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu 2016, https://www.ttso.org.tr/dosyalar/TR90_Duzey2_Bolgesi_Raporu.pdf.

rekabetçi gelişmesini destekleyecek projelere” öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu çalışma uzun vadeli bir perspektifle Türkiye’nin kalkınma vizyonunu ortaya koyarak temel değerlerini ve beklentilerini karşılamak, uluslararası konumunu yükseltmek ve halkın refahını artırmak için temel yol haritası niteliğinde olan On Birinci Kalkınma Planında yer alan amaç ve hedeflerle de yakından ilgilidir. Planda farklı sektörlere yönelik hedefler, amaçlar ve stratejiler belirlenmiştir. Planda Nitelikli İnsan ve Güçlü Toplum başlığı altında birçok sektöre yönelik amaç, politika ve tedbirler belirlenmiştir. Bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik ve sosyal hayata aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının temin edilebilmesi için kanıta dayalı politikalarla desteklenen, kaliteli, güvenilir, etkin, mali açıdan sürdürülebilir bir üretim ve hizmet sunumu ile bölgeler arası dağılımın iyileştirilmesi, fiziki altyapının ve insan kaynağının niteliğinin artırılması temel amaç olarak ortaya konmuştur. Bu planda “Uluslararası Doğrudan Yatırımların Artırılması” alt başlığında yer alan “326.7. İllerin ve bölgelerin öne çıkan yatırım fizibiliteleri Kalkınma Ajanslarının da katkısı alınarak belirlenecek ve bu yatırımların hayata geçirilmesi için Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ile iş birliği içinde yatırımcılara tanıtımı yapılacaktır” tedbirinin hayata geçmesine doğrudan katkı sunmaktadır.¹⁴

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan Sanayi ve Teknoloji Strateji Belgesi’nin 12. bölümünde “Bölgesel Kalkınma, İstihdam ve Markalaşma” başlığında Ülkemizde bireylerin ortalama geliri, nüfus yoğunlukları, iş gücü katılım oranı ve işsizlik oranı gibi birçok göstergenin illere ve bölgelere göre farklılıklar gösterdiği, TÜİK tarafından yapılan gelir araştırması istatistikleri 2018 yılı sonuçlarına göre ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri en yüksek olan TR10 (İstanbul) bölgesi gelirinin en düşük olan TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinin 3,13 katı olduğu belirtilmiştir. Buradan hareketle bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla özellikle kalkınmada geri kalmış bölgelerin içsel potansiyeli ortaya çıkarılarak ulusal büyümeye ve refah artışına katkılarını artırmaya yönelik proje ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. Bölgeleri yakından izleyen ve her bölgeye göre yatırım ve kalkınma politikalarını besleyen mekanizmalara da ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.¹⁵

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2014 yılında hazırlanan 2014 – 2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi raporunda hali hazırda işletme politikaları kapsamında, sanayi altyapısı, teşvik ve teknoloji gibi alanlarda destekler uygulanmaktadır. Ulusal sektörel stratejilerin bölgesel düzeyde yansımalarının güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır denilerek bu çalışmaların yerelde yürütülmesinin önemli olduğu ortaya konmuştur.¹⁶

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı’nın (2014- 2023) Eksen 2: Yenilikçi ve Rekabetçi Ekonomi başlığı altında TR90 Bölgesinde sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyacak ve sektörlerle yönelik tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel çalışma ve dokümanların yetersiz olduğu belirtilmektedir. Bölge Planında bu alanda yapılması planlanan çalışmalar ve alınacak tedbirler Strateji 2.2-5 bölümünde ortaya konmuştur. Buna göre bölgede faaliyet gösteren ya da potansiyeli bulunan/fırsat oluşturabilecek sektörlerde üretim planlamalarının yapılması Bölge’de faaliyet gösteren ya da potansiyeli bulunan imalat sanayi dalları veya sanayi sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyarak gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel veri, analiz, rapor, plan ve strateji belgeleri yetersiz düzeydedir. Bölge’deki sanayi kollarının ayakta kalabilmesi veya gelişebilmesi için kısa vadede güncel veriler ve pazar araştırmaları ışığında sektörel üretim planları hazırlanıp, gerekli stratejiler uygulamaya geçirilerek firmaların pazara adaptasyonu sağlanmalı ve sektörler arasındaki ileri geri bağlantılar ile bölgenin mevcut potansiyeli ortaya konmalıdır.¹⁷

¹⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019
(<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>).

¹⁵ 2023 Sanayi ve Teknoloji Strateji Belgesi, 2019
(<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>).

¹⁶ Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023),
(<http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/108/Bolgesel+Gelisime+Ulusal+Stratejisi+2014-2023>).

¹⁷ Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023
(<https://www.doka.org.tr/planlama/Bolge-Plani-TR.html>).

Yatırımcı kuruluşların birbirlerinden haberdar olması, yapılacak hizmetlerde koordinasyon sağlanması il yatırım ortamının gelişmesine katkı sağlayacak önemli etmenlerdendir. Ancak kurumların farklı bakış açıları, beklenti ve öncelikleri olması ortak bir hedef için bir araya gelebilmelerini her zaman mümkün kılmayabilir. Mevcut durumda ilde kurumlar arası iş birliği ve eşgüdüm konusunda sıkıntılar yaşanmakta, bu durum kaynak israfına neden olabilmektedir. İlin tanıtımı, sektörel gelişime yönelik tedbirler ve destek mekanizmalarının uygulanması gibi hususlarda göze çarpan kurumlar arası iletişim ve iş birliği eksiklikleri, kaynakların benzer alanlarda ve mükerrerlik teşkil edecek şekilde sarf edilmesine yol açabilmektedir. Bazı kamu yatırımlarının iletişim ve koordinasyon sorunları ve ilgili paydaşların katılımı olmaksızın iyi etüt edilmeden uygulanması nedeniyle kayıplar oluşabilmekte, bazı projelerin farklı kurumlarca tekrerrü ettiğı görülebilmektedir.

Yatırımlar ve işletme sermayesi iç kaynaklar, bankalar, banka dışı kredi sağlayıcı kurumlar, kişisel iletişim ağı gibi diğer kaynaklar aracılığıyla karşılanabilir. İç fonlara çok fazla istinat etmek finansal yönetimin yeterince verimli olmadığını gösterebilir. Dünya Bankası tarafından yapılan Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu çalışmasının sonucuna göre Türkiye’de ve TR90 Bölgesindeki özel sektör firmaları işletme sermayesi ve yatırımlarında ağırlıklı olarak kendi öz kaynaklarını kullanmaktadır.¹⁸

İlde sektörel gelişmeler ve yatırımları değerlendirmek, sorunları ve çözüm önerilerini ele almak, bu hususlarda kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon sağlamak bağlamında eksiklikler bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın Gümüşhane Yatırım destek Stratejisi sorun alanları tablosunda da vurgulandığı gibi “yeni yatırımların en çok zorlandığı alanlardan biri de ucuz ve altyapısı tamamlanmış yatırım yapılabilecek arsadır.” Yine bu çalışmada vurgulandığı gibi karşılaşılan sorun alanları şunlardır:

1. Uygun yatırım yerlerinin kısıtlılığı, yeni yatırım yeri tespiti ve üretmede karşılaşılan sorunlar.
2. İldeki yatırım olanaklarına ilişkin bilgi ve veri eksikliği, ildeki yatırım imkânları ve potansiyellerin girişimci ve yatırımcı kitleye yeterince duyurulamamış olması.
3. Yatırım süreçleri ve bürokrasinin uzunluğu Kurumlar arası iletişim/iş birliği eksikliği yetişmiş işgücü teminindeki sorunlar.
4. Yatırımcıların yatırım süreçlerinde yararlanabilecekleri alternatif finansman kaynaklarını bilmemeleri.
5. Sanayi üretiminin yetersizliği nedeniyle hammaddelerin işlenip mamul hale getirilememesi, bu nedenle katma değer kaybının artması.
6. Yatırım ortamının geliştirilmesinin önemli unsurlarından biri yatırımların gerçekleştirilebilme hızıdır. Bu süreçte yatırımı zorlaştıran kurumlar arası iletişimsizlik ve bazı aşamalarda tıkanmalara yer veren bürokratik aksaklıkların en aza indirilmesi, yatırım ortamının rekabet gücünü artıracak koordinasyonun sağlanması ve yatırımcıların sorunlarının çözümünün hızlandırılmasına ilişkin tedbirler alınmalıdır.¹⁹

Bütün bu analiz ve değerlendirmelere bağlı olarak Gümüşhane ile ilgili yapılan strateji, plan, program ve yatırım alanları araştırmalarında ilin gelişimine katkı sağlayacak tarımsal sanayi ve farklı sanayi kolları yatırımları önerilen yatırımlar arasında yer almaktadır. Bu veri kaynakları şunlardır:

- Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası 2020-2023 Stratejik Plan
(http://www.gumushanetso.org.tr/dosyalar/GTSO_STRATEJIK_PLANI_2020-2023-28-12-2019.pdf)

¹⁸ TR90 Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu 2016
(https://www.ttso.org.tr/dosyalar/TR90_Duzey2_Bolgesi_Raporu.pdf)

¹⁹ DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu
(<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).

- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).
- TOBB Gümüşhane İstatistiki Göstergeleri 2019, (<http://gumushanetso.org.tr/dosyalar/GUMUSHANE-ISTATISTIKI-GOSTERGELER.pdf>).
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulusal kalkınma stratejisi (2014-2020) [https://kkp.tarim.gov.tr/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](https://kkp.tarim.gov.tr/UKKS%20(2014-2020).pdf).
- Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018-2022 STRATEJİK PLAN, <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/2013-2017/GTHB%202018-2022%20STRATEJIK%CC%87K%20PLAN.PDF>.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- TKDK, 2019-2023 Stratejik Planı (<https://www.tkd.gov.tr/Content/File/2019-2023%20Stratejik%20Plan%C4%B1.pdf>).
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023 (https://www.doka.org.tr/planlama_Bolge-Plani-TR.html).

3.3.Proje ile İlgili Valilik Görüşü

Bu fizibilite raporu Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın 2019 yılı Fizibilite Destek programı kapsamında desteklenen "Gümüşhane'de Uygun Yatırımlar İçin Fizibilite Raporları Hazırlanması Projesi" (DOKA, TR90/19/FZD/0027) çerçevesinde hazırlanmıştır.

Çalışma, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Ek-3: Proje Teklif Formu formatına göre düzenlenmiştir. Hazırlanan bu raporlar kamu yatırımları olmamakla birlikte Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi'nde gerçekleştirilecek yatırımlar için hazırlanmıştır.

Organize Sanayi Bölgesi çeşitli sanayi işletmelerinin elverişli bir plan dahilinde geliştirebilmesi amacıyla altyapı ve hizmet tesisleri tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere düzenlenmiş bir sanayi bölgesidir. Organize Sanayi Bölgelerinin en önemli özelliklerinden biri, bölgede yer alacak sanayi işletmelerinin gerek imar gerek işletme bakımından ulusal standartlarda olmasıdır. Altyapı problemleri tamamen çözümlenmiş parsellerden oluşan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayicilere ucuz ve uygun arsa arzı yanında, istihdam, planlı kentleşme ile yer altı ve atmosfer kirliliğine ilişkin bütün problemlerin bilimsel düzeyde çözümlendiği bir bölge niteliği taşıdığından, günümüzde özellikle üzerinde durulan çevre kirliliği konularına da çözüm getirmektedir.

Gümüşhane OSB'nin oluşumunda hemen her sektör sanayinin ve bunlara bağlı yan sanayinin söz konusu olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle sanayi parsel alanları belirlenirken, her ölçekte ve her sektörde sanayicinin faaliyet gösterebileceği dikkate alınarak, küçük, orta ve büyük işletme niteliğindeki tesislerin yerleşimine imkân verecek bir düzenlemeye gidilmiştir. Ancak fabrika niteliği bulunmayan, atölye, tamirhane, depo gibi işyerleri ile çevreyi aşırı kirletici tesislere bölgede yer verilmeyecektir. Fiziki yerleşim planı hazırlanırken, yüksek eğimin zararlı etkilerini minimize etmek için, sanayi parselleri alanı düşük eğimli bölümlerine yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Gümüşhane OSB Altyapı ihalesi 28.03.2002 tarihinde yapılmış olup, müteahhit firma 19.04.2002 tarihinde inşaat çalışmalarına başlamış, yollar alt temel kotuna getirilmiştir. Alt yapı inşaatında 2003 yılında içme suyu terfi hattı, yağmur suyu isale hattı, Su deposu, Kanalizasyon İsale hattı, Bordür, kaldırım, Hendek kaplama imalatı çalışmaları yapılmıştır. Altyapı inşaatında 2004 yılında beton parke imalat çalışmalarına başlanmış yaklaşık 15.000 m2 beton parke yapılmıştır. Bugün itibariyle Gümüşhane OSB, yatırım yapılabilecek duruma gelmiştir.²⁰

²⁰ <https://gumushaneosb.tr.gg/OSB-HAKKINDA-B%26%23304%3BLG%26%23304%3B.htm>

Sanayi Parselleri ²¹			
Parsel Tipi	Parsel Alanı (M2)	Parsel Adedi	Toplam Alan (M2)
A	2.000-4.000	24	69.172
B	4.001-7.000	21	120.653
C	7.001-10.000	5	38.836
D	10.001-20.000	7	67.612
E	20.001-30.000	-	-
F	30.001-40.000	-	-
G	40.001-50.000	-	-
H	50.001-100.000	1	58.920
I	100.001-...	1	218.550
Toplam		59	573.743

Tablo-5: Gümüşhane OSB Sanayi Parsel Dağılımı

Bu fizibilite raporu süs bitkileri üretimi üzerine hazırlanmıştır. Bununla birlikte Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi, sanayi ağırlıklı bir OSB olduğundan söz konusu yatırımın bu bölgede yapılması OSB mevzuatı açısından problem oluşturabilir. Dolayısıyla yatırımın OSB dışında yapılması veya daha sonraki süreçte Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi bölgesi kurulması durumunda yatırımın faaliyete geçirilmesi mümkün olabilir. Bilindiği gibi Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri; tarım sektöründe faaliyet gösteren firmaların yer aldığı, bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretildiği ve bunlarla ilişkili sektörlerin gelişmesi, bu ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi, muhafaza edilmesi, çeşitli pazarlama faaliyetleri konularında teknik destek verilmesi, bu alanda rekabet edilebilirliğin artırılması için uygun olan yüksek kalitedeki hammaddelerin temin edilmesi tarım-sanayi bütünleşmesinin geliştirilmesi gibi amaçlarla Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur/kurulabilir.

Seracılık konulu OSB'lerde: seralar, soğuk hava depoları, sebze ve meyve işleme ve paketleme tesisleri, meyve salatası, meyve suyu, meyve ve sebze konsantresi, zeytin işleme ve yağ tesisleri, salça, dondurulmuş ürünler vb. gibi tesisler lojistik merkez, Ziraat Mühendisliği ve diğer ilgili uzmanların yer alacağı merkezler yer alabilmektedir. TDİOSB'ler hayvansal üretim veya bitkisel üretim ile birlikte sanayisinin oluşturulmasına yönelik faaliyet alanlarını temsil etmektedir. Örneğin; hayvancılık faaliyetlerine yönelik olarak süt sığırcılığı, besi sığırcılığı, su ürünleri yetiştiriciliği, koyun ve keçi yetiştiriciliği ve manda yetiştiriciliği gibi alanlarda; bitkisel üretim faaliyetlerinde jeotermal enerji kaynaklarına dayalı modern seralar, ısıtmasız seralar ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları ile ısı enerjisi sağlanabilecek seralar, meyvecilik, fidancılık, çiçekçilik ve tohumculuk konularında TDİOSB'ler kurulabilmektedir. TDİOSB'ler sayesinde Bitkisel ve Hayvansal üretimin yapıldığı, yeni teknolojilerin kullanıldığı, yeterli büyüklükte, alt yapısı planlanarak, sağlıklı ve yeterli miktarda üretimlerinin sağlanması ile kârlı bir işletmecilik sonucu üreticinin gelir ve refah düzeyinin yükseltilmesi sağlanabileceği gibi, işletmelerde oluşan atık maddelerin yer altı sularına karışması ve çevre kirliliğinin oluşması da önlenilebilecektir.²²

4.PROJE İLE İLGİLİ AYRINTILI BİLGİLER

4.1.Proje Kapsamında Yapılacak İşler (Fiziki büyüklükler, projenin karakteristik bilgisi vb.)

²¹ <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>

²²Resmî Gazete, Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171125-4.htm>

Tesisin yaklaşık 20.000 m2 alana sahip olacağı varsayılmaktadır. 20.000 m2'lik alana kurulması planlanan sera 1 adet 10.000 m2'lik kompartımandan oluşacaktır. Kurulacak tesiste 13 kişinin çalışması planlanmıştır. Süs bitkilerine yönelik modern seralarda ise kapasitenin tamamını kullanma imkânı vardır. Bu yüzden hesaplamalar kapasitenin tamamının kullanılacağı varsayımı ile yapılmıştır. Tesiste %100 kapasitede 660.000,00 adet-demet/yıl üretim yapılacaktır.

Kurulacak tesis; yıllık olarak,

- Gül: 600.000,00 dal/yıl
- Papatya: 30.000,00 demet/yıl
- Zambak-Kokulu: 30.000,00 demet/yıl süs bitkisi üretimi ve ideal satış pazarlama koşulları baz alınarak hazırlanmıştır. İlk yıl kapasitenin %70, sonraki yıllarda %100 oranında kullanılması öngörülmüştür.

Yıllar	KKO*	İlk yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Kapasite Kullanım Oranı*	%100	%70	%100	%100	%100	%100
Adet-Demet/Yıl						
Gül (adet)*	600.000	420.000	600.000	600.000	600.000	600.000
Papatya (demet) **	30.000	21.000	30.000	30.000	30.000	30.000
Zambak-Kokulu (demet)***	30.000	21.000	30.000	30.000	30.000	30.000
TOPLAM	660.000,00	462.000,00	660.000,00	660.000,00	660.000,00	660.000,00

Tablo-6: Projenin fiziki üretim miktarı

4.2.Projenin Yeri:

Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

4.3.Beklenen Sonuçları/Çıktıları

Bu fizibilite çalışması neticesinde hayata geçirilecek yatırımın ilave istihdam kapasitesi oluşturması Gümüşhane'de işsizlik oranının azaltılmasına katkı sağlayacaktır. İstihdama ek olarak bu gibi ilde öncü sayılabilecek yatırımlar ilin hem sanayisinin hem de genel olarak yatırımın ortamının ve işgücü piyasasının gelişimine katkıda bulunacaktır. Ayrıca proje, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayınlanan 2017 yılı illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmasına göre 81 il arasında 64. sırada yer alan Gümüşhane'nin imalat sanayi potansiyelini geliştirerek rekabet ve istihdam potansiyelinin artırılması ile nitelikli işgücünün yetişmesine de katkı sağlayacaktır. Beklenen sonuçlar ve diğer çıktılar:

- Tarım ürünleri üretilerek kullanıma ve gıda sanayisine kazandırılacaktır.
- Genç işsizliğinin azaltılmasına katkı verilecektir.
- İlde istihdam oranı artırılabilecektir.
- Net göç oranı azalacaktır.
- Mesleki eğitim altyapısı gelişecektir.
- Kurulacak işletme 2.yıldan itibaren ihracata başlayabilecektir.
- Sabit yatırım tutarı 3.783.000,00 TL olarak hesap edilmiştir.
- Tesiste ilk yıl için %70 kapasite ile 462.000,00 adet-demet/yıl süs bitkileri üretimi yapılacaktır.
- İlk yıl içinde 4.195.000,00 TL bir satış geliri, 2.939.400,00 TL işletme gideri olacaktır.
- Gelir ve gider sonrası işletmenin brüt karı 1.155.600,00 TL olacaktır.
- Yatırımın karlılık oranı %25,88'dir.
- Kişi başı yatırım tutarı 291.000,00 TL'dir.

4.4.Projenin Bileşenleri (Proje Kapsamında Gerçekleştirilecek Faaliyetler ve Proje Uygulanırken Kullanılacak Yöntem/Yöntemler):

Gümüşhane’de ilin önemli sektörlerinden olan tarımsal üretimin ve farklı sanayi alanlarına yönelik yatırımların artırılmasının önündeki engelleri kaldıracak çalışmalar, diğer sektörlerin gelişmesini destekleme ve kitlesel refahın artırılmasını temin etme açısından büyük önem arz etmektedir. TR90 bölgesinde yer alan ve sanayisi gelişme aşamasında olan Gümüşhane ili için uygun yatırım alanlarının belirlenmesi ve potansiyel yatırımcılara sunulması önem arz etmektedir. Bu amaçla proje kapsamında Gümüşhane Organize Sanayi bölgesinde yer alan 26 adet parsel için yatırım fizibilite ve yatırım bilgi formlarının hazırlanmıştır. Gümüşhane OSB de 2 bin 5 bin m2 arası: 17 adet, 5 bin-7 bin m2 arası: 7 adet, 7 bin-10 bin m2 arası: 1 adet, 10 bin-20 bin m2 arası: 1 adet parsel bulunmaktadır.

Söz konusu bu alanlarda yatırımlar için fizibilite raporları ve bilgi formları hazırlanmıştır. Yatırımın toplam maliyetinin hazırlanması ile birlikte yatırımın bölgesel uygunluğunun incelenebilmesi amacıyla fizibilite raporu hazırlanmıştır. Hazırlanan fizibilite raporu şablonu olarak 2020-2022 Kamu Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Fizibilite Raporu formatı kullanılmıştır. Gümüşhane Organize Sanayi bölgesinde yer alan 26 adet parsel için yatırım fizibilite ve yatırım bilgi formları hazırlanmış olacaktır. Buna göre; Kamu Yatırım Programı Hazırlama Rehberi (2020-2022) Ek-2’ye göre 2 adet fizibilite raporu hazırlanmış, 24 adet rapor ise Kamu Yatırım Programı Hazırlama Rehberi (2020-2022) Ek-3’e göre hazırlanmış fizibilite raporu çalışması yapılmıştır.

Yukarıdaki formatlara göre hazırlanan yatırımın fiziki uygulama döneminde 12 ay içinde tamamlanması öngörülmektedir. Bu planlama ve faaliyetler şu adımlardan oluşmalıdır:

- Yatırım konusuna karar verme,
- Konuyla ilgili fizibilite hazırlama,
- Yatırımcı kuruluşun belirlenmesi veya yeni kurulması,
- Gümüşhane OSB’den Arsa tahsisinin yapılması,
- Finansal kaynakların temini (Özkaynaklar, krediler, teşvikler, hibeler v.b. gibi),
- Yasal izinlerin alınması,
- Yatırım konusunun mimari, statik ve teknik projelerinin hazırlanması,
- Yatırımın inşaatına başlanması,
- Makine teçhizat ve diğer donanımların temin edilmesi,
- Teknik ve idari örgütlenmenin yapılması,
- Deneme üretimine başlanması,
- Pazarlama planının hazırlanması
- Potansiyel müşterilerle görüşülmesi
- İşletmeye geçişin sağlanması.

4.5.Girdi İhtiyacı (insan gücü, organizasyon, teknik yardım vb.)

4.5.1.Gümüşhane İli Yatırım Ortamı ve İlin Yatırım Potansiyeli

İlde nüfus ülke genelinde olduğu gibi şehir merkezlerinde yoğunlaşmıştır. Nüfusun özellikle merkez ilçe ve Kelkit’te yoğunlaştığı görülmektedir. Genç nüfusun göçünde arazi yetersizliği, tarımsal arazilerin dengesiz dağılımı ve tarımsal toprakların miras yoluyla parçalanması, girdi yetersizliği gibi etmenler rol oynamaktadır. Kırsal alanda emeklilik sonrası geri dönüşler yaşlı nüfusun artmasına, işsizlik nedeniyle göçler de özellikle genç yerli nüfusun azalmasına neden olmaktadır. Bu da il ekonomisinin önemli bileşeni olan kırsal alandaki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yeterince ilerleyememesine yol açmaktadır. Gümüşhane’de imalat yapmanın lojistik ve nakliye kaynaklı, işgücü kaynaklı, hammadde kaynaklı, teknik altyapı ve hizmetler kaynaklı, finansman kaynaklı, destek ve danışmanlık hizmetlerinden yoksunluk kaynaklı sorunlardan dolayı maliyeti yüksek olmakta ve firmaların rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Söz konusu durum ildeki hemen hemen tüm sektörler için geçerlidir. Gümüşhane’nin yöresel ürünü ve en önemli ticari değerlerinden olan pestil köme üretimindeki hammaddelerin tamamı il dışı ya da yurt dışından temin edilmektedir. Ürünün içeriğindeki hammaddelerin Gümüşhane’de üretilmemesi hem firmaların üretim maliyetini artırmakta ve rekabet edebilirliğini düşürmekte hem de ulusal marka değeri olan pestil ve kömenin geleceğini riske atmaktadır.

TOBB 2020 yılı Sanayi veri tabanına göre ildeki sanayi yapısı ile ilgili bilgiler aşağıda özetlenmiştir.

Faaliyetlere Göre İl Genel Durumu-Gümüşhane	
İl Geneli	
Firma Sayısı:	53
Kapasite Raporu Sayısı:	71
Toplam Çalışan Sayısı:	2,131
Türkiye Geneli	
Firma sayısı:	66,375
Kapasite raporu sayısı:	75,364
Toplam çalışan sayısı:	3,187,261
Toplam Açık Alan (m2):	19,097,694,542
Toplam Kapalı Alan (m2):	342,606,495

Tablo-7: Gümüşhane'de sektöre göre kapasite raporuna sahip işletme sayısı

Kaynak: http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il08.php

İl Bazında Kodlanan Faaliyetler			
S.N.	Kodu	Açıklama	Kapasite Rapor Sayısı
1	23.63	Hazır beton imalatı	11
2	08.12	Çakıl ve kum ocaklarının faaliyetleri; kil ve kaolin çıkarımı	11
3	08.11	Süsleme ve yapı taşları ile kireç taşı, alçı taşı, tebeşir ve kayağantaşı (arduvaz-kayraktaşı) ocakçılığı	10
4	10.82	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	6
5	10.39	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	5
6	16.10	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	5
7	56.29	Diğer yiyecek hizmeti faaliyetleri	4
8	35.11	Elektrik enerjisi üretimi	4
9	10.89	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	3
10	07.29	Diğer demir dışı metal cevherleri madenciliği	3
11	23.70	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	3
12	23.61	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	3
13	24.41	Değerli metal üretimi	2
14	16.24	Ahşap konteyner imalatı	2
15	10.91	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	2
16	31.02	Mutfak mobilyalarının imalatı	2
17	23.99	Başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	2
18	31.09	Diğer mobilyaların imalatı	2

19	38.32	Tasnif edilmiş materyallerin geri kazanımı	2
20	23.69	Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı	2
21	10.32	Sebze ve meyve suyu imalatı	2
22	31.01	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	1
23	31.00	Koltuk, sandalye, tabure, bank ve benzeri oturaklar (takımlar hariç) ile bunların parçaları ve mobilya parçaları (CPA 31.00)	1
24	27.52	Elektriksiz ev aletlerinin imalatı	1
25	25.12	Metalden kapı ve pencere imalatı	1
26	23.52	Kireç ve alçı imalatı	1
27	23.51	Çimento imalatı	1
28	22.23	Plastik inşaat malzemesi imalatı	1
29	20.30	Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı	1
30	20.15	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	1
31	16.29	Diğer ağaç ürünleri imalatı; mantardan, saz, saman ve benzeri örme malzemelerinden yapılmış ürünlerin imalatı	1
32	16.23	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	1
33	10.86	Homojenize gıda müstahzarları ve diyetetik gıda imalatı	1
34	10.85	Hazır yemeklerin imalatı	1
35	10.83	Kahve ve çayın işlenmesi	1
36	10.71	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	1
37	10.61	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	1
38	10.52	Dondurma imalatı	1
39	10.51	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	1
40	01.47	Kümes hayvanları yetiştiriciliği	1
41	05.20	Linyit madenciliği	1

Tablo-8: İl Bazında Kodlanan Faaliyetler

Kaynak: http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il08.php

İlin Yatırım Potansiyeli

Yatırım kapsamında Gümüşhane Tarım ve Orman İl Müdürlüğü 2019 verilerine göre ilin tarımsal verileri aşağıda özetlenmiştir.

Genel Bilgiler	
İl Nüfusu (2019)	164.521 kişi
Toplam Yüzölçümü	6.575.000 da
Toplam Tarım Alanı (2019)	848.002 da
ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı (2019)	3.954 Kişi
ÇKS'ye Kayıtlı Arazi Varlığı (2019)	183.220 da

Tablo-9: Gümüşhane İli Tarımsal Yatırım bilgileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı

	2002	2018	2019
--	------	------	------

	Üretim Miktarı(ton)	Üretim Alanı(ha)	Üretim Miktarı(ton)	Üretim Miktarı(ton)	Üretim Alanı(ha)	Üretim Miktarı(ton)
Meyve	13.700	10.697	19.985	11.649	21.788	11.796
Sebze	8.780	9.943	8.942	11.527	8.634	11.112
Tarla Bitkileri	530.140	162.311	286.403	114.782	292.866	107.331

Tablo-10: Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Bitkisel Üretim-2019 Tarla Ürünleri Verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı
Patates (Diğer)	4.979.824	38.302	0,77%
Buğday	19.000.000	37.932	0,20%
Arpa	7.600.000	18.715	0,25%
Şekerpancarı	18.085.528	8.100	0,04%
Fasulye (Kuru)	225.000	3.601	1,60%
Genel Toplam	63.835.101	107.331	0,17%

Tablo-11: Bitkisel Üretim-Tarla Ürünleri Verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

2019 Meyve Üretim Verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı
Elma	3.618.752	4.519	0,12%
Armut	530.723	1.893	0,36%
Dut	69.317	1.160	1,67%
Ceviz	225.000	905	0,40%
Fındık	776.046	861	0,11%
Genel Toplam	22.335.132	11.796	0,05%

Tablo-12: Gümüşhane Meyvecilik verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Gümüşhane Sebze Üretim Verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı
Domates	12.841.990	3.158	0,02%
Fasulye (Taze)	596.074	3.036	0,51%
Hıyar	1.916.645	2.718	0,14%
Lahana	819.667	1.232	0,15%
Biber	2.625.669	683	0,03%
Genel Toplam	31.089.644	11.112	0,04%

Tablo-13: Gümüşhane Sebze Üretim verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi

KONU	SAYI	KONU	SAYI
------	------	------	------

Süt ve Süt Ürünleri	2	Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	77
Et ve Et Ürünleri	-	Makarna ve İrmik Üretimi	-
Su Ürünleri İşleme	-	Yumurta Paketleme	2
Meyve-Sebze işleme- paketleme	1	Dondurulmuş Gıda	-
Hububat ve Bakliyat Üretimi	-	Hazır Yemek, Tabldot Yemek	12
Katı ve Sıvı Bitkisel Yağ	-	Hazır çorba ve bulyon, puding, toz karışımlar, mayonez, sos vb.	-
Şeker Üretimi (paketleme hariç)	-	Kuruyemiş ve Çerezler	-
Zeytinyağı	-	Baharat İşleme	-
Konserve ve Salça	-	Alkolsüz İçecekler	1
Fermente ve salamura ürün üretimi	-	Alkollü İçecekler	-
Pastacılık Ürünleri Üretimi	17	Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	2
Şekerli mamuller (Pestil&Köme)	34	Gıda Katkı ve Aroma Maddeleri	-
Bisküvi, Çikolata, Kakaolu ve Benzeri Ürünler	-	Gıda ile Temas Eden Maddeler	-
Un üretimi	-	Yem	1
Unlu mamuller üretimi	12	Diğer	-

Tablo-14: Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi Verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Gümüşhane il sınırları içerisinde iklim, bitki örtüsü, yağış rejimi, toprak yapısı gibi özellikleri ile birbirinden farklılık arz eden iki havza ilin üretim deseninin çeşitliliği konusunda avantaj oluşturmaktadır. Bu da aynı il içerisinde hayvancılık, tarla ziraatı meyvecilik ve sebzeçilik konularını mümkün kılmaktadır. İlin, çeşitli bitkisel ürünlerin yetiştirilmesine uygun, hastalık ve zararlılardan arı ve farklı mikroklima özellikleri taşıyan çok sayıda kapalı havzaya sahip olması, İlin Doğu Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi arasında tek geçiş alanı olması gibi özellikler Gümüşhane’yi tarımsal yatırımlar açısından cazip hale getirmektedir.²³

Sektör Adı	Açıklama
Organik Tarım	Sahip olduğu coğrafi konumu, toprak ve iklim özellikleri ve yerleşim yoğunluğunun azlığı ile organik ürün yetiştirme açısından büyük potansiyel barındırmaktadır. İlimiz; hububat, bakliyat, yem bitkileri, tıbbi ve aromatik bitkiler, pestil-köme, dut pekmezi ve balıkçılık alanlarında organik tarım yapmaya oldukça elverişlidir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece düşüktür. Türkiye de en az BKÜ kullanılan illerden olan Gümüşhane, bu tarımsal üretim yaklaşımı ile organik tarım yönünden avantajlıdır. İlimizin tamamı organik tarım için hem mevzuat hem de çevre korunması anlamında uygun olduğundan karlı bir yatırım olacaktır. Geniş mera ve yaylalara sahip olan Gümüşhane organik hayvancılık ve arıcılık için ihtiyaç duyulan tarımsal üretim girdilerine doğal olarak sahip illerden biridir. Organik tarımın artması, organik hayvancılık için yatırım yapılmasına da fırsat verecektir. Böylece organik tarım ve hayvancılık birbirini destekleyeceğinden sürdürülebilirlik sağlanacaktır.
Meyvecilik	İlde ceviz ve elma yetiştiriciliği yaygın olarak yapılmaktadır. Son yıllarda ceviz ve yerel meyve yetiştiriciliğinin geliştirilmesi projesi kapsamında projeler hazırlanmaktadır. İlimizde uyguladığımız bu projeler sayesinde son yıllarda kapama meyve bahçelerinin kurulmasında artış olması, meyveciliği yatırım için cazip hale getirmektedir.
Tıbbi ve Aromatik Bitkiler	Kuşburnu bitkisinin Türkiye’de doğal olarak 27 türü yetişmekte ve bu miktarın 17 türü Gümüşhane ilinde bulunmaktadır. Türkiye’de böyle bir toprak yapısı üzerinde bu kadar tür ve çeşidi bünyesinde bulunduran başka bir il yok gibidir. Gümüşhane ilinde 41 köyde doğal olarak yetişen kuşburnu, Gümüşhane yöresine çok büyük ekonomik katkılar sağlayacak

²³ Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi”, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf).

	özellikle sahiptir. İklim ve toprak yönünden fazla seçici olmayan kuşburnu bitkisi ile değerlendirilmesi neticesinde bu toprakların ekonomik sürece katılımı sağlanabilir.
Örtü Altı Üretimi	İlde örtü altı yetiştiriciliğinin büyük bir kısmı alçak tünelde yapılmaktadır. İlimizde işlemeli tarım yapılacak arazinin kısıtlı olması münasebetiyle örtü altı sebze üretimi ile birim alandan alınan verim arttığından dolayısıyla çiftçilerin gelir düzeyi yükseldiğinden üreticilerimiz tarafından ilgi görmektedir. İlde özellikle pazara yönelik modern seraların kurulması avantajlı olacaktır.
Büyükbaş Hayvancılık	İl genelinde 173.493 ha mera alanı olup DOKAP illeri arasında mera varlığı açısından en fazla mera alanına sahip olan ildir. 2019 yılı verilerine göre İl de 83.791 adet büyük baş, 38.989 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvancılık işletmelerinin kaba yem ihtiyacı yılın 8 ayı meralardan ve yem bitkisi ekilişinden karşılanmaktadır. Mera ve yaylaklar hayvancılık faaliyetleri için uygun olup, konvansiyonel hayvancılık yatırımlarını da karşılayabilecek kapasitededir. Besi üretim tesisi olan Kelkit Doğan Besi İşletmesinin ilimizde yer alması tarıma dayalı yatırım fırsatlarının değerlendirilmesine en iyi örneklerdendir.
Arıcılık	Gümüşhane balının besin değeri, kaynağını yörenin değişik çiçeklerinden aldığı için diğer ballara göre yüksektir. İlin 2019 yılı bal üretimi 402 ton olup, toplam 150.000 kovan ile 3.000 ton bal üretimi sağlayacak floraya sahiptir. İl genelinde yapılan bitkisel üretimde kimyevi gübre ve ilaç kullanımının az oluşu organik arı ürünleri üretimi için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.
Su Ürünleri	Gümüşhane ili sahip olduğu akarsu, göl ve barajları ile kültür balıkçılığı üretimi için büyük potansiyele sahiptir ve su ürünleri üretimi son yıllarda hızlı artış kaydetmiştir. Bu artışta en büyük etken baraj göllerinde kurulan ağ kafeslerde de alabalık yetiştiriciliğinin yapılmaya başlanmasıdır. 2019 yılı itibarıyla İlde bulunan alabalık üretim tesislerinin sayısı 37'ye ulaşmış olup toplam kapasiteleri 4.754 ton/yıldır. İlde temiz yer altı ve yer üstü su kaynaklarının bulunması, diğer tarımsal faaliyetlere göre yılın her döneminde gelir elde edilmesi, halkın yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenme konusunda bilinçlenmesi sonucu talebin artması, ilin Karadeniz'e yakınlığı nedeniyle ihracata yönelik pazarlama probleminin bulunmaması gibi sebeplerle karlı yatırım alanlarından biri haline gelmiştir. Bu sektörde gerek hammadde gerekse yeni balık üretimine yönelik yatırım yapılabileceği gibi üretimi yapılan balıkların işlenmiş ürün haline getirerek pazara sunabilecek yatırımlar yapılabilecek durumdadır.
Kırsal Turizm	Dağ ve yayla turizmi, kış mevsimine ait aktiviteler gibi alternatif istihdam ve gelir getirici faaliyetler, mera/yaylaklara zarar vermeyecek şekilde planlanması koşuluyla ilimiz için açılım yapılabilecek fırsatlar arasında gözükmektedir.

Tablo-15: Gümüşhane'de Tarımsal Yatırım İçin Uygun Sektörler ve Alanlar

Sera yapımında yatırım yapılacak ilin iklim özellikleri önemlidir. Bu açıdan Gümüşhane'nin temel iklim verileri aşağıda özetlenmiştir. Sera yapımında üretiminde yatırımda inşaat kadar önemli bir konu olan iklimlendirme, yapılacak olan yetiştiricilikte, üzerinde en fazla durulması gereken hususların başında gelmektedir. Doğru bir iklimlendirme sisteminin kurulabilmesi için lokasyonun iklimsel parametrelerini doğru analiz edip, kurulacak olan iklimlendirme sistemlerinin kapasitelerini bu değerler üzerinden hesaplamak gerekir. Gümüşhane ili iklimsel verileri açısından sera yapımı için yapılacak olan yatırıma istinaden sıcaklık, nem, yağış ve rüzgâr değerleri incelenerek değerlendirilmelidir.

Gümüşhane ili her yönüyle olduğu gibi iklim özellikleri bakımından da Doğu Anadolu ile Karadeniz bölümü arasında bir geçiş teşkil etmektedir. Yüksek Zigana duvarları ile Karadeniz'in bunaltıcı nemli havasına set çeken kop engeliyle de Doğu Anadolu'nun şiddetli soğuklarının gelmesini engelleyen Gümüşhane ilimiz dünya üzerinde ender yörelere sahip olan hoş bir iklime sahiptir. İl, Doğu Karadeniz Bölgesinin iç kısmında 39-41 derece Doğu Boylamları, 40-41 derece Kuzey Enlemleri arasında karasal bir iklime sahiptir.

Rüzgâr: İlimizde yıllık ortalama rüzgâr hızı 9.9 (m/sec)dir. Yıllık hâkim rüzgâr batı yönünden esmektedir.

- Basınç: İlde ortalama yerel basınç (hpa): 879.6
- En yüksek yerel basınç (hpa): 897.8
- En düşük yerel basınç (hpa): 853.0
- Sis ve Nem: Rasat süresi: 55 yıl

- Ortalama sisli günler sayısı (%): 4.9
- Ekim ayı sisli gün sayısı (%): 0,7 gün (en sisli ay)
- Ağustos ayı sisli gün sayısı (%):0,2 gün (en az sisli ay)
- Sıcaklık: Gümüşhane’de en sıcak Ağustos ayı ortalama sıcaklık (30.3 Derece)
- En soğuk ay Ocak ayı ortalama sıcaklık (-0.1 derece) olduğu görülmektedir.
- Buharlaşma: Rasat süresi :19 yıl
- Ortalama buharlaşma (mm): 952.3
- Günlük en çok buharlaşma (mm): 12.5
- Yağışlar: Ortalama yıllık yağış miktarı(mm): 409.2.

Mikro Klima: Gümüşhane de açık ve güneşli geçen gün sayısı ortalaması 79 gündür. Kapalı geçen gün sayısı ortalaması ise 68 gündür. En bol güneşlenme Temmuz, en az güneşlenme Ocak ve Aralık aylarında olmaktadır. İlde kış ve bahar ayları yağışlı mevsimlerdir. Ancak kışları genellikle yağışlar kar şeklinde, baharları ise yağmur şeklindedir.

Flora (Bitki Örtüsü): Gümüşhane’nin 2100 metre rakıma kadar olan kısımlarında; çam, gök nar, ladin, mazı, meşe, titrek kavak ve Özbek kavağı, büyük yapraklı ıhlamur, dağ akça ağacı, ak söğüt, adi ceviz, sakallı kızılâğaç, kiraz, yabani elma, mahlep, sarıçam, kadran ardıcı, bodur ardıç, boyacı sumağı, erik ılgın, yabani fındık, kuşburnu, alıç ve tespiti yapılamayan yüzlerce odunsu bitki bulunmaktadır.

Merkezde peygamber çiçeği, ablan otu, başlık otu, saman çiçeği, bodur mazı ve henüz tespiti yapılamayan yüzlerce otsu ve endemik bitki çeşidi bulunmaktadır.

Fuana (Hayvan Varlığı): Gümüşhane’de florada olduğu gibi, faunada da çeşitlilik önere çıkmaktadır. Tavşan, tilki, sansar, karaca, çengel boynuzlu dağ keçisi, ayı, gelincik, porsuk, sincap, kirpi, yarası, kurt, yaban domuzu, bildircin, tavşancıl, akbaba, kartal, atmaca, ur keklığı, kırlangıç, güvercin, kumru, guguk, baykuş, ibibik, ağaç kakan, karatavuk, kiraz kuşu, ala karga, saksağan, kuzgun ve tespiti yapılamayan en az 30 çeşit mevcuttur.²⁴

Gümüşhane İklim Tablosu													
Gümüşhane	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-1.9	-0.5	3.6	9.2	13.5	17.0	19.9	20.1	16.3	11.1	4.9	0.3	9.5
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	2.9	5.2	9.9	16.2	21.1	25.0	28.1	28.8	25.3	18.8	10.6	4.7	16.4
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-5.5	-4.8	-1.0	3.7	7.6	10.8	13.7	13.8	10.1	5.9	0.7	-3.1	4.3
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	1.3	3.7	4.9	6.0	7.3	8.9	10.0	9.6	7.9	5.4	2.3	0.8	68.1

²⁴ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Gümüşhane Verileri (<https://gumushane.csb.gov.tr/cografi-konum-i-2914>)

Gümüşhane İklim Tablosu													
Gümüşhane	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.1	10.5	12.5	13.5	15.4	10.3	3.9	3.7	5.4	9.4	9.9	11.3	116.9
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	35.6	31.4	43.7	58.9	69.0	47.6	12.5	13.7	21.4	43.9	41.9	42.0	461.6
En Yüksek Sıcaklık (°C)	14.8	18.0	24.0	29.0	32.6	36.2	41.0	41.1	37.0	32.0	22.1	19.2	41.1
En Düşük Sıcaklık (°C)	-23.6	-25.7	-22.6	-11.0	-2.8	1.8	4.5	4.9	-1.0	-4.8	-15.0	-21.0	-25.7

Tablo-16: Gümüşhane İklim Tablosu (Ölçüm Periyodu, 1961- 2019)

Kaynak: <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=GUMUSHANE>

Karadeniz Sahil Yolunun tamamlanmasıyla TR90 Bölgesi, daha konforlu ve güvenli bir karayolu koridoruna kavuşmuştur. Trans-Avrupa transit geçiş projelerinin hepsinde karayolu geçiş güzergahı olarak yer alan bu hat ile Kafkasya, Orta Asya ve Rusya'ya karayolu ile ulaşım daha kolay hale gelmiştir. Özellikle dış ticarete bölgenin en büyük ortağı konumunda olan ve bölgenin de halihazırdaki potansiyel kesme çiçek ihracat Pazarı konumundaki Rusya'ya olan taşımacılıkta, coğrafi konumu nedeniyle TR90 Bölgesi'nin taşıdığı önem gözden kaçırılmamalıdır. TR90 Bölgesinde lojistik maliyetlerine etki edebilecek başlıca faktörleri sıralarsak:

1. Özel günlerde ihracatın yoğunlaşacağı ülkelerle ilgili olarak halihazırdaki lojistik ağının gelişmişliği
2. Hedef Pazar ülkelerle ticari ilişkilerin yoğunluğu, vize uygulamaları,
3. Makro ve mikro ekonomik nedenlerin taşımacılık alanında yarattığı istikrarsızlıklar ve özellikle petrol (arz)yönlü fiyat artışları
4. Kargo şirketlerinin ölçek ekonomisine ulaşabilmeleri ve yoğunlaşma oranları
5. Uzmanlaşma
6. Pazar ekonomilerinin büyüme hızları ve ürün çeşitlilikleri
7. Gümrüklerdeki legal kısıtlamalar ve illegal duvarlar
8. Özellikle de tarım ürünleri açısından yükseltelen uluslararası standartlar olarak söylenebilir.²⁵

4.5.2.Yatırım Konusu Sektörün Yapısı ve Özellikleri

Dünya artık hem dengeli üretim hem de verim bazlı üretimi yan yana kullanabileceği üretim modellerini kullanmaya başlamıştır. Bölgeler itibari ile özellikle Batı Avrupa, ABD ve Akdeniz ülkeleri iklimsel verilerin de uygun olması sebebi ile verime dayalı tarımsal üretimde ön plandadır. Hindistan, Çin, ABD, Brezilya gibi ülkeler de kalabalık nüfusları ve tarıma dayalı ekonomileri ile gıda ihracatında ön planda olan diğer ülkelerdir. Verim bazlı tarım endüstrisinde en göze çarpan ülke ise Hollanda'dır. Yaklaşık olarak yıllık 84 milyar dolar ihracatı ile birim alanda en fazla katma değeri üreten ülke pozisyonundadır. Burada, özellikle topraksız tarım kültüründe yapılan sebze, meyve ve süs bitkileri üretiminin rolü büyüktür. Ayrıca, topraksız seracılık üretiminde İspanya ve Fransa kayda değer üretim yapan ülkelerdir. 2018 yılı verilerine göre Hollanda'da 8000, İtalya'da 1500, İspanya'da 6000 ve Çin'de 2000 hektar topraksız kültürde üretim yapan sera alanı bulunmaktadır. Dünyada toplamda 1,4 milyon hektar örtü altı üretimi yapılmakta olup, topraksız seracılık 2018 yılı verilerine göre bunun %5'i

²⁵ DOKA, Kesme çiçek sektör raporu, 2012

(<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/kesme-cicek-sektor-raporu.pdf>).

kadardır. Topraksız tarım, 1995 yılında başlamış ve günümüze kadar çok fazla gelişme gösterememiştir. Bunun nedeni ise topraksız tarım için yatırım maliyetinin yüksek olması ve teknolojiyi tamamen yurt dışından ithal ediyor olmasıdır. 2010 yılından itibaren topraksız sera teknolojilerinin üretimi Türkiye’de başlamış ancak yeteri kadar kabul görmemiştir. Türkiye’de topraksız tarım alanlarının %52,6’sı Akdeniz bölgesi, %44,6’sı Ege bölgesi ve geriye kalan %3’lük kısmı ise diğer bölgelere dağılmıştır. Türkiye’de örtü altı üretiminde en büyük maliyet gideri ısıtma giderleridir. Bu nedenle yeni tarım teknolojilerinde ısıtma maliyetlerini minimize edecek yeni teknikler ve yeni metotlar üretilmeye başlanmıştır. Alternatif enerji kaynağı ile tarımsal üretim, Türkiye’de ısıtma giderlerini en aza indirecek teknolojileri barındırmaktadır. Türkiye, jeotermal kaynak, güneş, rüzgâr ve biyokütle teknolojisi ile ısınma giderlerini karşılayacak sistemler yönünden zengin olup, en çok kullanılan alternatif enerji ise jeotermal kaynaklı ısıtma sistemidir. Türkiye’nin modern sera varlığı yaklaşık olarak 12 bin dekadır. Bu seralarda topraksız tarım metodu ile ihracata yönelik üretim yapılmaktadır. Topraksız sera, öncelikle verimliliği ön planda tutan fakat ürün kalitesi yönünden de kabul edilebilir eşiği bulunan bir üretim modelidir. Topraksız üretimde, uluslararası ortalama 1 dekar için yıllık yaklaşık olarak 60 ton civarındadır. Türkiye ortalaması ise 30-35 ton civarındadır. Topraksız sera kültüründe, topraklı seracılığa göre üretim girdileri düşük, elde edilen ürün miktarı fazla ve bitki üzerinde kontrol mekanizması daha olumludur. Topraksız üretimin tek dezavantajı yüksek yatırım maliyetinin olmasıdır.²⁶

Süs bitkileri tanımı genel bir kavram olup; kesme çiçekler, iç mekân (saksı-salon) süs bitkileri, dış mekân süs bitkileri, doğal çiçek soğanları (geofitler) olmak üzere dört alt grupta incelenmektedir. Genel olarak süs bitkileri aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır:

1. Kesme Çiçekler: Bu sınıf kesme çiçek amaçlı yetiştiricilik ve yetiştirilen türleri içermektedir.
2. İç Mekân (Saksılı) Süs Bitkileri: İç mekânda kullanılmak üzere saksı ve kaplarda yetiştirilerek pazarlanan bitki tür ve çeşitlerini kapsamaktadır.
3. Dış Mekân Süs Bitkileri: Dış mekânda peyzaj uygulamalarında kullanılmak üzere üretilip pazarlanan tür ve çeşitleri içermekte, süs ağaç ve ağaççıkları, mevsimlik tek ve çok yıllık çiçekler, yer örtücü olarak kullanılan diğer türler ve süs çimleri bu sınıf içinde değerlendirilmektedir.
4. Doğal Çiçek Soğanları: Bu sınıf ülkemiz gerçeklerinden doğmuş, ihraç edilmek üzere doğadan toplanan ve/veya kültür koşullarında üretimi yapılan doğal soğanlı, yumrulu ve rizumlu bitki türlerini (geofitleri) kapsamaktadır.

Son 70 yıldır süs bitkileri sektöründe çok hızlı bir gelişim ve değişim yaşanmaktadır. Ancak süs bitkilerinin, bitkisel üretim sektörü içinde ekonomik anlamda bir alt sektör olarak ortaya çıkması, üretim, pazarlama, istihdam gibi kavramların bu sektörün bir parçası olmaya başlaması 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Sektörde en alt düzeye kadar uzmanlaşma, üretim, pazarlama ve tüketim konuları endüstriyel ürünler gibi ele alınmaya başlamış ve üretimde standardizasyon, süreklilik ve teknoloji kullanım düzeylerinde ulaşılan nokta bu sektörün “Süs bitkileri Endüstrisi” adıyla anılmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye Süs bitkileri sektörünün 2023 yılı hedefini 500 milyon dolar ihracat olarak belirlemiştir. Süs bitkileri sektörü son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gelişen bir sektör. Türkiye sektöründe sahip olduğu iklimsel ve coğrafi avantajın yanı sıra, dinamik ve hızlı gelişen bir firma yapılanmasına da sahiptir. Türkiye süs bitkileri ve mamulleri ihracatı 2018 yılında bir önceki yıla kıyasla değer bazında %17 artış göstererek 100 milyon dolara ulaşmıştır. Sektörün ihracatında Hollanda ilk sırada yer alırken, Özbekistan, İngiltere, Almanya, Azerbaycan, Irak, Türkmenistan, Gürcistan, Romanya ve A.B.D. ilk on sırada yer alan diğer ülkeler olmuştur. Canlı bitkiler ihracatında, 2018 yılında bir önceki yıla göre değer bazında %16 artış görülmüştür. Bu dönemde canlı bitkiler ihracatı 55,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Özbekistan, Azerbaycan, Almanya, Irak, Türkmenistan, Hollanda ve Gürcistan canlı bitkiler ihracatında en önemli pazarlarımızdır. Kesme çiçekler ürün grubu ihracatı 2018 yılında bir önceki yıla göre %19 artış göstermiştir. Bu dönemde toplam

²⁶ Yüksel TÜZEL, Ayşe GÜL, Gölgen Bahar Öztekin, “Türkiye’de Örtüaltı Yetiştiriciliği ve Yeni Gelişmeler”, Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi, (<https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/mdilek/95300/1.,%202.%20ve%203.%20hafta%20konular%20C4%B1.pdf>).

34 milyon dolarlık ihracat gerçekleşmiştir. Bu ürün grubunda en önemli pazarlar sırasıyla Hollanda, İngiltere, Romanya, Bulgaristan, Almanya olmuştur.²⁷

4.5.3.Pazar Talep Analizi, Pazarın Büyüklüğü ve Hedef Pazarlar

Yüzyıllar önce estetik amaçlarla kullanılmaya başlanan çiçek, günümüzde kentleşme, doğadan uzaklaşan insanların doğa özleminin giderilmesi, kentlerin daha yaşanılır ortamlar haline getirilmesi gibi amaçlarla kullanılmakta ve bugün birçok ülkenin ekonomik kalkınmasında çok önemli rol oynayan ticari bir dal olarak dikkat çekmektedir. Süs Bitkileri; kesme çiçek ve kesme yeşillikler, iç mekân süs bitkileri, dış mekân süs bitkileri, mevsimlik çiçekler, doğal çiçek soğanları olarak kabul edilir. Hollanda dünya süs bitkileri dışsatımının yarısından fazlasını elinde tutmaktadır. Hollanda ya en yakın ülke olan Kolombiya'nın süs bitkileri dış satımı payı toplamın sadece %6,95'lik kısmıdır. Türkiye'nin payı ise toplamın %0.30 düzeylerindedir. Dünya genelinde dışsatım yapan ülkeler arasında 24. sıradadır. Dünyadaki yaklaşık 8 milyar dolarlık dışsatım miktarının doları ülkemize aittir. Dünyada yaklaşık 145 ülkede ticari anlamda süs bitkileri üretimi yapılmaktadır. Bu ülkelerdeki toplam üretim alanı hektar olarak tahmin edilmektedir. Süs bitkileri alanı bakımından Asya-Pasifik ülkeleri, satış değeri bakımından Avrupa ülkeleri öndedir. Kesme çiçek ihracatçısı önemli ülkeler: Avrupa da Hollanda 8000 hektar (%58), Güney Amerika da Kolombiya (%12) ve Ekvator, Afrika da Kenya, Zimbabve, Zambiya Asya da Tayland sayılabilir. Saksı çiçeği ihracatında ise Hollanda (%48), Danimarka (%16), Belçika (%10) ilk sıralarda yer almaktadır. Gelişmekte olan bazı ülkeler, 1970 yılından sonra, süs bitkileri özellikle kesme çiçek üretim ve ticaretinden önemli gelir sağlamışlardır. Kolombiya, İsrail, Kenya en önemli örneklerdir.

Kesme çiçek ihracatı gelişmiş olan ülkelerin en önemli özelliklerinden birisi, mal satabilecekleri gelişmiş ülkelere komşu olmalarıdır. Hollanda, Almanya pazarını kullanarak; Kolombiya, ABD pazarını kullanarak çiçek ihracatlarını geliştirmişlerdir. Diğer önemli bir özellikleri ise uygun iklim koşullarıdır. Kuzey yarım kürede yoğun kış yaşanan aylarda Afrika ve G. Amerika ülkeleri yaz dönemi yaşamakta gül, karanfil gibi bazı ürünleri kolayca yetiştirerek Kuzey yarım küredeki gelişmiş ülkelere ihraç edebilmektedirler. Bu iki özellik ucuz iş gücü ve Avrupa'nın teknolojisi ile birleşince, kesme çiçek ihracatı bu ülkeler için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. AB ülkeleri, bitki ve bitki materyalinin üretimi, kullanımı, ithalat ve ihracatında dünyada önemli bir yere sahiptir. Avrupa Birliği'nin bir parçası olmak isteyen Türkiye için, öncelikle bu pazarın bitki ve bitki materyalleri yönünden tanımlanması yapılmalıdır. Kesme çiçekler ve saksılı bitkiler, dünya süs bitkileri ticaretinde %80'lik bir pay ile önemli bir grubu oluşturmaktadır. Kesme çiçeklerden gül, karanfil ve krizantem dünya kesme çiçek ticaretinde ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye de en fazla üretilen ve borsalarda satılan kesme çiçek türleri karanfil, gül, krizantemdir. Gelişmekte olan pek çok Afrika, Asya ve Güney Amerika ülkesi ekoloji ve ucuz işgücü olanaklarını süs bitkileri üretiminde kullanarak, ürettikleri kesme çiçekleri gelişmiş ülkelere satma olanağı bulmuştur. Bazı ülkelerde süs bitkileri geleneksel ana ihraç ürünleri arasına girmiş ve ülkenin kalkınmasına, sosyo-ekonomik yapıya önemli katkılar sağlamıştır. 1960 yılından sonra Hollanda da çiçek üretiminin gelişmesi, komşu ülke olan Almanya'nın hızlı kalkınması ve çiçek tüketiminin artmasından kaynaklanmıştır. Benzer şekilde ABD'nin ülke içerisinden sağlanamayan talebi, Kolombiya ve Ekvator dan sağlanmış, bu ülkelerde çiçek üretiminin ve ihracatının artmasına neden olmuştur. Japonya ise Asya ve Pasifik ülkelerinde çiçek üretiminin gelişmesinde etkili olmuştur. Türkiye'den bugün yaklaşık 35 ülkeye süs bitkileri ihracatı yapılmaktadır. Süs bitkileri ihracatında en önemli pazarlarımız Hollanda, İngiltere, Almanya, Rusya Federasyonu, Romanya, Azerbaycan ve Ukrayna'dır. Kesme çiçek ihracatında Hollanda, İngiltere, Almanya, Rusya ve Ukrayna, canlı bitkiler ihracatında da Türkmenistan, K.K.T.C ve Macaristan önemli pazarlardır. Toplam süs bitkileri ihracatının, %57 sini kesme çiçekler, %24 ünü canlı bitkiler (iç ve dış mekân bitkileri), %13'ünü çelenk ve yosunlar, %6'sını çiçek soğanları oluşturmaktadır. Ülke genelinde kesme çiçekçilik yapılan toplam alan, 10 yıllık dönemde 3 kat artmıştır. Kesme çiçek üretimi bölgesel olarak; Marmara, Ege ve Akdeniz

²⁷ Süs Bitkileri ve Mamulleri İhracatçıları Birliği, Süs Bitkileri ve Mamulleri Sektör Raporu 2019
<http://www.susbitkileri.org.tr/images/d/library/ea42e662-b5f3-4b88-a02d-219ca8567b80.pdf>

bölgesinde yaygınlaşmıştır. Üretim alanları; Marmara bölgesinde Yalova, Ege bölgesinde İzmir, Akdeniz bölgesinde ise Antalya ve Mersin civarında yoğunlaşmıştır.

İç tüketim, kooperatif satışları ve kooperatif harici yapılan kayıtsız satışlardan oluşmaktadır. İç pazarda tüketicinin ödediği paranın ancak %10-20 si üreticinin eline geçmektedir. Kesme çiçeklerin yurt dışı pazarlamasında ise en yaygın olarak, İhracatçı-ithalatçı-Toptancı- Toptancı-Perakendeci (Dükkanlar veya süpermarketler)-tüketici zinciri kullanılmaktadır.

Çiçek fiyatlarında yıl içerisinde özel günlere bağlı olarak dalgalanmalar olmaktadır. Süs bitkileri sektörünün, ülkelerdeki eğitim düzeyi, fert başına düşen gayrisafi milli hasıla değeri ve benzeri kalkınmışlık ölçütleri ile doğrusal bir ilişki içinde olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak dünya üzerindeki rekabet de artmaktadır. Geleneksel pazarlarda bozulmalar görülmekte, diğer yandan ise yeni ülkelerin süs bitkileri sektör pazarında yer aldığı gözlenmektedir. Sektörde en alt düzeye kadar uzmanlaşma, üretim, pazarlama ve tüketim konuları endüstriyel ürünler gibi ele alınmaya başlamış ve üretimde standardizasyon, süreklilik ve teknoloji kullanım düzeylerinde ulaşılan nokta bu sektörün Süs Bitkileri Endüstrisi adıyla anılmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye, süs bitkileri yetiştiriciliğinde uygun iklimsel ve coğrafi koşulları, stratejik konumu ile pazar ülkelere yakınlığı ve ucuz işgücüne sahip olması gibi nedenlerle önemli avantajlara sahiptir. Ülkemizin süs bitkileri üretimi ve ihracatındaki ana ürün grupları canlı bitkiler (iç ve dış mekân bitkileri, fideler, fidanlar), kesme çiçekler, çiçek soğanları, yosunlar ve ağaç dallarıdır.²⁸

Türkiye’de süs bitkileri

Süs bitkileri üretimi detayına girmeden önce ülkemizde örtüaltı tarım hakkında kısaca bilgi vermek gerekir. Türkiye, süs bitkileri açısından oldukça zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Türkiye, süs bitkileri yetiştiriciliğinde uygun iklimsel ve coğrafi koşulları, pazar ülkelere yakınlığı ve ucuz işgücüne sahip olması gibi nedenlerle önemli avantajlara sahiptir. Türkiye’de 2017 yılında toplam 50.089 da alanda süs bitkileri üretimi yapılmaktadır. 2017 yılında ürün gruplarına göre üretim miktarları aşağıdaki tabloda verilmektedir. Alan bazında en fazla üretimi yapılan ürün dış mekân süs bitkileridir. Miktar bazında ise Türkiye’de en çok kesme çiçek üretilmektedir.

Ürün adı	Ekilen alan (da)	Üretim (Bin Adet)
Kesme Çiçekler	11.748	1.050.584
İç Mekân Süs Bitkileri	1.650	56.049
Dış Mekân Süs Bitkileri	36.263	490.559
Çiçek Soğanları	426	21.833
Toplam	50.089	1.619.027

Tablo-17:2017 Yılı Türkiye Süs Bitkileri Üretimi

Kaynak: TÜİK, 2018.

Türkiye’de süs bitkileri üretiminin en fazla yapıldığı iller sırasıyla İzmir, Sakarya, Antalya, Yalova ve Bursa’dır.

Türkiye Süs Bitkileri Üretim Alanları (Da)	
İzmir	15.458
Sakarya	10.995

²⁸ Süs Bitkileri, 2019.

<https://bahcebitkileri.cu.edu.tr/storage/NM9kNjqTQfUifdYnCae43gmUKumKdvGvH9ZncDny.pdf>

Antalya	5.577
Yalova	3.275
Bursa	2.891
Edirne	2.500
Adana	1.485
Diğer	7.905
Toplam	50.089

Tablo-18: Türkiye Süs Bitkileri Üretim Alanları (da)
Kaynak: TÜİK, 2018.

Seralar büyük yerleşim yerlerine yakın yerlerde olmalıdır. Pazar olarak seçilen yönteme göre kuruluş yerleri sanayinin yaygın olduğu yerlere uzak olarak tercih edilmelidir. Hava kirliliği seralardaki üretimi olumsuz olarak etkilemektedir. Hedef pazara gidecek yollar önemli olduğundan ulaşımın kolay olabileceği, liman kentleri ve karayolu ağının gelişmiş olduğu büyük yerleşim yerlerine yakın bölgelerde seracılık yapılması önerilmektedir. Gümüşhane'nin Trabzon'a yakın olması bir avantajdır. Trabzon ili kara, hava ve deniz yolu açık olduğundan dolayı, üretim yapılan ürüne, ihtiyaç duyan pazara iletilmesi konusunda yıldızı parlayan illerdendir. Trabzon'a yakın Gümüşhane ilinde kurulacak olan sera, üretimini ilk aşamada yerli pazara sunarak üretim potansiyeline göre Türkiye'nin her noktasına ulaştırılabilecektir. Özellikle üretim yapılması durumunda serada üretilen ürünler ihracata konu olabilecektir.

Seracılıkta ürünün çeşidine göre, kurulumdan sonra 2-6 ay içerisinde ürün almaya başlanmaktadır. Sürekli tüketimin gerçekleştiği bir sektör olduğu için seracılıkta üretilen ürünler seri bir şekilde tüketimin olduğu bölgelere aktarılır. Seracılıkta pazar hedefleri önemlidir. Ürün potansiyeline göre ihracat yapılabilir ya da iç pazarda dağıtım yapılabilir. Gümüşhane'de kurulacak seralarda üretilen ürünlerde potansiyel müşteri guruplarına göre değerlendirilerek ihracata ya da iç pazara sürülecektir. Seradan çıkan ürünler iç pazarda satışa sunulduğu takdirde toptan satış yapılacak, hal, büyük marketler ve pazar satıcılarına satılacaktır. Ürünlerin ihracatla satılması durumunda ürünler, deniz yolu ile ya da kara yolu ile gideceği ülkelere yollanacaktır. Ürünler gündelik talep olan ve taze tüketilen ürünlerdir, bu sebeple nakliye büyük önem taşımaktadır.

Yurtiçindeki hedef pazar olarak öncelikle Gümüşhane ve çevresindeki iller ve zaman içinde bütün iller seçilmiştir. Bu yüzden de yüksek miktarlarda ürün alan kuruluşlara ve müşterilere odaklanılması gerekmektedir. Firmanın ilk yılında hedef pazar Gümüşhane ve çevre illeri olsa dahi 2. ve daha sonraki yıllarda Türkiye'nin diğer bölgelerine de ürün gönderilmesi hedeflenmiştir. Firmanın kuruluşunun 3.Yıldan itibaren ürünlerin ihracatı konusunda da çalışmalar yapılması önerilmektedir. Özellikle Almanya ve AB ülkeleri önemli bir hedef pazar olarak hedeflenebilir.

4.5.4.Rekabet Yapısı ve talep analizi

Son yıllarda dünya nüfusunda beklenenden yüksek oranda artış olması ve özellikle de Türkiye'de nüfusun her yıl yaklaşık %1,5 oranında artış göstermesi nedeniyle tarımsal ürün ve türevleri oldukça önem kazanmaktadır. Tarımsal ürünlere ve türevlerine olan talebin artması kapasite ve üretim artışını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca hızla çoğalan insan topluluklarının gereksinimlerini karşılamak için birim alandan daha bol ve kaliteli üretim elde etmek günümüz tarımsal üretiminin temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaç, yeni teknolojilerden ve organizasyon modellerinden yararlanarak gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de tarım metotları günümüz koşullarına uyum sağlamaktadır. Teknolojinin tarımda kullanılmasıyla beraber tarımsal ürün üretiminde ve kalitesinde artış görülmektedir. Tarımda teknolojinin ve yeni uygulamaların kullanılması birim alandan alınan ürün miktarını artırmaktadır. Bu duruma örnek olarak tarım arazilerinin azalmasına rağmen üretim miktarının artması verilebilmektedir. Tarımsal ürünler ve gıda ürünlerinin talebini etkileyen temel faktör nüfustur. Dünyada nüfus artışı bu ürünlerin tüketiminin artmasına neden olmaktadır. Bu durum bahsi geçen bu ürünlerin üretiminin artmasına neden olmaktadır. Dünya üretiminin önemli bir bölümü çoğu batılı gelişmiş ülkelerde yer alan ve sahip oldukları sermaye birikimi, büyük üretim kapasitesi, uzun yıllara dayalı tecrübe, etkin ve yaygın dağıtım kanalları avantajını kullanan, devasa boyutlu üreticiler tarafından

yapılmaktadır. Türkiye’de tüketim alışkanlığının gelişmesine bağlı olarak devam eden yeni yatırımlar ve sektöre olan ilginin giderek artması, **seraların** önümüzdeki yıllarda hızlı bir gelişim içerisinde olacağını göstermektedir. Ancak sektörün gelişimi sadece kapasite artışı değil, mekanik ve teknolojik gelişmenin de sağlanması ile mümkün olabilecektir.

Seracılık sektöründe üretim harcamaları içinde ısıtmanın payı %60'lara kadar yükseldiğinden, seracılıktaki başarı bu oranın düşürülmesine bağlıdır. Seracılıkta talebi etkileyen diğer unsurlar, Işık, Sıcaklık, Nem, Hava ve Karbondioksit, Ekonomik ve diğer etmenler olarak sıralanabilir. Ayrıca seranın kurulacağı arazide ayrı bir maliyet ve önem arz eder. Arazinin uygun eğimlerde olmaması durumunda yapılacak kazı ve dolgu çalışmaları da ekstra maliyetler doğuracaktır. Örtü altı üretiminin yarıya yakını plastik seralarda yapılmaktadır. Cam sera ile üretim yapılan alanlar daha azdır. Bu durum, ülkedeki düşük yatırımla yapılan seracılık kültürünün kolay değişmeyeceğini göstermektedir. Oysaki tarım ürünleri yönünden lider dünya ülkeleri, teknolojik ve otomasyonlu sistem seraları kullanarak ürünlerinin verim ve kalitelerini gün geçtikçe artırmaktadırlar. Bu bağlamda, Türkiye’de de teknolojik ve alternatif enerji kaynaklı örtü altı üretiminin desteklenip geliştirilmesi gerekir. Türkiye’de seracılık, ısıtma giderlerinin az olduğu, kış aylarının daha ılıman geçtiği bölgelerde yayılma göstermiştir.

Gümüşhane’de seracılık yeni yeni geliştirme eğilimi göstermektedir. Aşağıdaki tabloda Gümüşhane dahil illerin seracılık verileri sunulmaktadır.

Gümüşhane			
			Gümüşhane-29
Örtüaltı Tarım Alanı	Dekar	2017	109
		2018	114
		2019	124

Tablo-19: Yıllara göre Gümüşhane’de seracılık verileri

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>

DOKA-TR90 Bölgesi İllere Göre Örtüaltı Alanları (2019 Yılı)	
İller	Örtüaltı Tarım Alanı (da)
Ordu	266
Trabzon	201
Giresun	166
Artvin	148
Gümüşhane	124
TOPLAM	905

Tablo-20: DOKA-TR90 Bölgesi İllere Göre Örtüaltı Alanları (2019 Yılı)

Kaynak: <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Urunler-Ve-Uretim>

Gümüşhane’de sera süs bitkileri tesisinin açılmasına ilişkin avantajlar aşağıda özetlenmiştir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece düşüktür. 12 gr/da ile Türkiye de en az BKÜ kullanılan illerden olan Gümüşhane bu tarımsal üretim yaklaşımı ile organik tarım yönünden avantajlıdır. Sahip olduğu coğrafi konumu, toprak ve iklim özellikleri ve yerleşim yoğunluğunun azlığı ile organik ürün yetiştirme açısından büyük potansiyel barındırmaktadır. İl; hububat, bakliyat, yem bitkileri, ıtri bitkiler, pestil köme, dut pekmezi ve balıkçılık alanlarında organik tarım yapmaya oldukça elverişlidir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece düşüktür. 2015 yılında 12 gr/da ile Türkiye de en az BKÜ kullanılan illerden olan Gümüşhane, bu tarımsal üretim yaklaşımı ile organik tarım yönünden avantajlıdır.²⁹

Yurtiçindeki hedef pazar olarak öncelikle Gümüşhane ve çevresindeki iller seçilmiştir. Gümüşhane nüfusu bir önceki yıla göre 1.773 artmıştır. Gümüşhane nüfusu 2019 yılına

²⁹ https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf

göre 164.521'dir. Bu nüfus, 83.196 erkek ve 81.325 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %50,57 erkek, %49,43 kadındır. Yüzölçümü 6.440 km² olan Gümüşhane ilinde kilometrekareye 26 insan düşmektedir. Gümüşhane nüfus yoğunluğu 26/km²'dir.

Yıllara Göre Gümüşhane Nüfusu			
Yıl	Gümüşhane Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2019	164.521	83.196	81.325
2018	162.748	82.468	80.280
2017	170.173	86.097	84.076
2016	172.034	87.564	84.470
2015	151.449	76.770	74.679

Tablo-21: Yıllara Göre Gümüşhane Nüfusu

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Yıl	Gümüşhane Nüfusu	Artış Hızı
2015	151.449	%3.48
2016	172.034	%13.59
2017	170.173	%-1.08
2018	162.748	%-4.36
2019	164.521	%1.09

Tablo-22: Yıllara Göre Gümüşhane'de Nüfus Artış Hızı

İlçelere Göre Gümüşhane Nüfusu					
Yıl	İlçe	İlçe Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Nüfus Yüzdesi
2019	Merkez	56.398	28.138	28.260	%34,28
2019	Kelkit	52.608	26.867	25.741	%31,98
2019	Şiran	21.286	10.694	10.592	%12,94
2019	Kürtün	13.376	6.916	6.460	%8,13
2019	Torul	12.504	6.356	6.148	%7,60
2019	Köse	8.349	4.225	4.124	%5,07

Tablo-23: İlçelere Göre Gümüşhane Nüfusu

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablolardan görüldüğü üzere il nüfusu durağan değildir. Köylerden kent merkezine göç olgusu devam etmektedir. TÜİK yayınladığı “İstatistiklerle Aile 2018” çalışmasındaki verilere göre Gümüşhane’de ortalama hane halkı büyüklüğü 3,1 kişi olduğu hesabı ile ilde yaklaşık hane sayısının 53.071 adet olduğu görülmektedir. Ayrıca çevre iller de hedef pazarlar arasında yer almaktadır. Bu illerin nüfus sayıları ve hane büyüklükleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

İlin Adı	Nüfus Sayısı (2019)	Nüfus Artış Hızı (2019)	Hane Sayısı (Ort. 3,9 Kişi Üzerinden)
----------	---------------------	-------------------------	---

Bayburt	84.8432	%3,12	21.754
Erzincan	234.747	%2,4	60.194
Rize	343.212	%-1,57	88.003
Artvin	170.875	%-1,80	43.814
Toplam	833.677		213.765

Tablo-24: Gümüşhane Çevresindeki İllerin Nüfusu ve Ortalama Hane Sayısı

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Süs bitkileri yetiştiriciliği içinde Gümüşhane'nin de yer aldığı TR90 Bölgesinde yaygın olan bir faaliyet alanı değildir. Türkiye Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği'ne kayıtlı toplam işletme sayısı 790 civarında olup Gümüşhane'de bu alanda faaliyet gösteren bir üye kayıtlı değildir.

Firma	İl
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi	Rize
Çınar Çevre Düzenleme Bot. San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Rize
S.S. Işıklı Karaoluk Yeşilköy Köyü Güngören Köyü ve Kısacık Köyü Tar. Kalk. Koop.	Ordu
Sevil Şahin- Botanik Market	Ordu
Çotanak Peyzaj Org. Gıda San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Ordu
S.S. Çamarası, Hacılar ve Selimiye Köyleri Tar. Kalk. Koop.	Ordu
Hamit Teker- Kamelya Botanik	Rize
Bilgin Çiçekçilik Dış Tic. Ltd. Şti.	Trabzon
Giresun Süs Bitkileri Peyzaj Tarım Orman Ürünleri Turizm Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	Giresun
Uğur Turhan-Uğur Çiçekçilik	Giresun
Biyo-Art Biyolojik Ürünler Üretim İth. İhr. Ltd. Şti.	Artvin
Osman Topsakal-Topsakal Peyzaj Fide ve Bitki Çeşitleri	Trabzon
Altınordu Peyzaj Org. Turz. Gıda. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.	Ordu
Krd Tohumlama Teknolojileri Ticaret Limited Şirketi	Trabzon
S.S. Rize Merkez ve Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Rize

Tablo-25: TR90 Bölgesine SÜSBİR'e kayıtlı olan üyeler ve illeri

Kaynak: <http://www.susbir.org.tr/Uyelistesi>

Gümüşhane ili süs bitkileri üretiminin mevcut durumu göz önüne alınarak ekonomik durumlarının iyileştirilmesi, geleceğe yönelik sağlıklı iş politikaları oluşturulabilmesi ve böylece sektör içerisinde daha iyi konuma ulaşabilmeleri için aşağıdaki hususlar önem arz etmektedir.

1. Süs bitkileri perakendeciliğinde sepet, buket, çelenk ve aranjman gibi çiçek tasarımları oluşturabilme yeteneği oldukça önemlidir. Farklı tasarımlar ile tüketiciye hitap edilmesi tercih edilebilirliği artıracaktır.
2. Bölgede çiçek temalı fuar, etkinlik veya festivaller ile farkındalık yaratılabilir
3. Kent için yerel ve yöresel niteliklerde çiçek tasarım stilleri geliştirilerek; tüm dünyada pazar oluşturulabilir.
4. Sağlıklı bir lojistik sisteminin oluşturulmasıyla perakendecilerin rekabet gücünü arttırmada etkili olabilecektir.
5. Kesme çiçeklerin muhafazasında optimum koşulları sağlayacak muhafaza yönteminin uygulanması ve hasat sonrası koruyucuların kullanımının yaygınlaştırılması ile ürün kayıpları azaltılabilir.
6. Süs bitkileri perakendecileri yıllık cirolarını artırabilmek için reklam, tanıtım, fuarlara katılım ve promosyon gibi tüketicileri cezbedecek faaliyetlerde bulunabilir; satış stratejileri geliştirebilirler.
7. Tüketici satın aldığı ürün konusunda bilgi almak istediği için süs bitkileri perakendecilerinin çiçek türleri ve bakımları gibi konularda mesleki eğitim alması gerekmektedir.

8. İnternet aracılığı ile daha fazla tüketiciye ulaşılabilmesi nedeniyle rekabet edilebilirlik açısından internet satışları artırılmalıdır.

4.5.5.Kuruluş Yeri Seçimi ve Çevresel Etkiler (Tesis kurulum planı ve teknoloji gibi)

Tesisin Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstereceği öngörülmüştür. Tesisin kaplayacağı toplam alanın 20 dönüm olacağı varsayılmaktadır. Bunun 10 dönümü sera için 10 dönümü çevre yapıları olacaktır. Ekonomik anlamda yetiştiricilik yapmak için dikkat edilmesi gereken hususlar: serada ürün yetiştirme tekniğinin iyi bilinmesi gerekir. Yeni işletme yapılırken ve işletme esnasında uzman teknik elemanların görüş ve düşünceleri alınmalıdır. İşletme; ısı izolasyonuna, havalandırma, ısıtma, soğutma ve nem durumunu ayarlama tekniğine sahip olmalıdır. Bunun için bazı özel alet ve ekipmanlara ihtiyaç vardır. Havalandırma (aspiratör), klima, higrometre, termometre, pülverizatör (su atan pompa) ve zaman saati (havalandırma sistemini otomatik olarak çalıştırmak) İşletmenin kurulacağı yerin yol, su, elektrik ve pazara yakınlığı önemlidir.

Tesis, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği'nin EK-1 (Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulanacak Projeler Listesi) ve EK-2 (Seçme, Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi) Listelerinde yer almadığından ÇED yönetmeliği kapsamı dışında kalmaktadır.

Tesiste kullanılan suyun direkt bırakılması halinde çevre kirliliği problemi yaratmaktadır. Tesis için arıtma tesisi kurulması, tesiste kullanılan suyun havuzlarda bekletilerek dışarı atılması gerekmektedir. Arıtma tesisi kurulması halinde böyle bir tesis için ek yatırıma gidilmesini gerektirmektedir. Bununla birlikte, Gayri Sıhhi Müesseseler kapsamında olduğu için ilgili mercilerden GSM ruhsatı alınması, yatırım aşamasında gıda siciline kayıt olunarak yatırım izni, üretim aşamasında ise üretim izni alınması gereklidir.

4.5.6.Makine ve Ekipman Bilgileri

Kurulacak tesiste aşağıdaki makine ve teçhizatlar olacaktır. Tahmini maliyetler e-ticaret sitelerinden ve üretici firmalardan elde edilmiştir. Kurulacak tesis de alternatifli hatların kurulması planlanabilir. Bu da üretilmeye ve özellikle şirkete esneklik getirir. Aşağıda belirtilen fiyat, yapılan piyasa araştırmalarına bağlı olarak verilmiş ortalama fiyat olup değişkenlere bağlı olarak değişebilir.

Tesisin Genel Özellikleri

- 10.000 m2'lik alana kurulması planlanan sera 1 adet kompartımanlardan oluşacaktır.

Makine-Ekipman ve Tefrişatlar (Sistem)	Adet/Miktar	Birim fiyat (TL)	Toplam (TL)
Konstrüksiyon	10.000,00 m2	2.100.000,00	2.100.000,00
Üst PE örtü			
Yan polikarbonat örtü			

İnsectnet (Böcek tülü)			
Isı perdesi			
Yüksek basınç sisleme sistemi			
Yer örtüsü			
Topraksız tarım yatağı			
Sulama sistemi			
Gübreleme fertigasyon sistemi			
Fan sistemi			
İklim kontrol sistemi			
Elektrik sistemi			
Isıtma sistemi			
Su deposu			
Temel inşaat işleri			
Montaj ve kurulum			
Nakliye			
Toplam Tutar (TL)		2.100.000,00	

Tablo-26: Tesis için Gerekli Makine Ekipman Maliyeti

4.5.7. İnsan Kaynakları Planlaması

Kurulacak tesiste 13 kişinin çalışması planlanmıştır. Buna göre oluşacak insan kaynakları maliyeti aşağıdaki bilgilerde ve tabloda gösterilmiştir.

Personel Yönetimi ve Giderleri				
Unvanı	Adet	Aylık Brüt Maliyet/TL	Aylık Brüt Maliyet X Adet	Yıllık Maliyet-TL
Genel Müdür	1	8.500	8.500	102.000
Mühendis	1	7.000	7.000	84.000
Tekniker	1	4.000	4.000	48.000
İşçi	5	3500	17.500	210.000
Nakliye Elemanı	1	4000	4.000	48.000
Temizlik Görevlisi	1	4000	4.000	48.000
Pazarlama Elemanı	2	5000	10.000	120.000
Güvenlik Elemanı	1	3200	3.200	38.400
Toplam	13	39.200,00	58.200,00	698.400,00

Tablo-27: Personel Yönetimi ve Giderleri

4.6. Proje Maliyeti (iç ve dış para olarak):

Arsa Yatırımı: Tesisin Gümüşhane OSB’de kurulması üzerine hesaplamalar yapılmıştır. Tesis faaliyetlerinde kullanılmak üzere 20.000 metrekare bir arsanın yeterli olacağı öngörülmektedir. Arsa gideri için Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü’nün 2020 yılı için belirlemiş olduğu arsa fiyatları üzerinden hesaplama yapılmıştır. Arsa bedeli olarak tahsis edilen arsanın m2 başına 90 TL üzerinden bir rakam belirlenmekte ve bu tutarın %40’ı yatırımcıdan alınmaktadır. Buna göre 20.000 m2 x 90 TL= 1.800.000 TL yapmakta, bu miktarın %40’ı da 720.000,00 TL yapmaktadır.

Etüt ve Proje Giderleri: Yatırıma ait etüt ve mimari uygulama projesi çalışmaları için toplam 80.000,00 TL’lik bir harcama öngörülmektedir.

İnşaat-Makine ve Teçhizat Gideri: Yatırım giderleri kapsamında inşaat harcamaları ve makine teçhizat giderleri için her iki kalemi de içerecek şekilde toplam fiyat üzerinden hesaplama yapılmıştır. Bu rakam 2.100.000,00 TL’dir.

Taşıt Araçları ve Demirbaş Giderleri: Taşıt araçları için 350.000,00 TL bütçe ayrılmıştır. Ayrıca ofis mobilyaları, ofis malzemeleri, telefon, mutfak demirbaşları, bilgisayarlar, yazıcı, klima gibi

demirbaşlar temin edilecektir. Söz konusu demirbaşlar içinse 150.000,00 TL bir bütçe öngörülmektedir. Taşıt ve demirbaşlar için öngörülen toplam bütçe ise 500.000,00 TL'dir.

Genel Giderler: Genel Giderler için 125.000,00 TL bir harcama öngörülmüştür.

Beklenmeyen Giderler: Bu kaleme kadar olan harcamaların yanında beklenmeyen gider olabileceği tahmin edilmektedir. Beklenmeyen giderler yaklaşık 250.000,00 TL'dir.

Sabit Yatırım Tutarı	
Gider Türü	Tutar-TL
Etüt-Proje Giderleri	80.000
Arazi Giderleri	720.000
İnşaat İşleri Gideri	2.100.000
Makine-Ekipman Giderleri	
Demirbaş Gideri	150.000
Taşıt Alım Gideri	350.000
Kuruluş Gideri	8.000
Genel Giderler	125.000
Beklenmeyen Giderler	250.000
Toplam	3.783.000,00

Tablo-28: Sabit Yatırım Tutarı

Toplam Yatırım İhtiyacı	Tutar
Sabit Yatırım Tutarı	3.783.000,00 TL
İşletme Sermayesi*	244.950,00 TL
Toplam Yatırım (TL)	4.027.950,00 TL
Toplam Yatırım (€) **	495.238,43 €
Toplam Yatırım (\$) **	586.284,94 \$

Tablo-29: Toplam Yatırım Tutarı

*İşletme sermayesi 1 ay olarak hesap edilmiştir.

**Döviz kuru TC. Merkez Bankası'nın 05.08.2020 tarihine göre efektif satış kuru üzerinden hesaplanmıştır.

4.7.Yatırım Sonrası Gelir ve Giderler:

Sera fizibiliteyi hazırlanırken her şeyden önce üretilecek ürünün pazar analizi yapılmalıdır. Gümüşhane'de kurulacak süs bitkilerine yönelik seralarda yapılacak üretiminde elde edilen ürünler öncelikle üretimin yapıldığı illerde ve TR90 Bölgesinin çevresinde bulunan komşu illerde değerlendirilecektir. TR90 Bölgesinin en büyük avantajı kuzey ve kuzey doğu sınırlarında bulunan çevre illerde örtü altı tarımının henüz gelişmemiş olmasıdır. Gümüşhane ilinde kurulacak ısıtmalı modern seralardan elde edilecek yüksek kalitedeki ürünlerin (gül, papatya, kokulu zambak) komşu ülkelere pazarlanması da mümkündür. Standartlara uygun üretimin Avrupa, Ortadoğu ve Rusya pazarlarında değerlendirilmesi oldukça kolaydır.

Bu fizibilite raporu Gümüşhane'de kurulacak serada üretimi yapılabilecek ürünler üzerinden yapılmıştır. Bunların yanında zamanla tesiste diğer sera ürünlerinden de üretim imkânı bulunmaktadır. Modern seralarda ise kısa sürede kapasitenin tamamını kullanma imkânı vardır. Bu yüzden hesaplamalar kısa vadede kapasitenin tamamının kullanılacağı varsayımı ile yapılmıştır. Ayrıca tesisin organize sanayi bölgesinde kurulması çok önemlidir. Türkiye'de organize sanayi bölgesinde kurulan tesislerin özellikle atık problemleri çözümlenmekte, enerji girdi maliyetleri düşük olmaktadır. Teşvikler de bu çerçevede planlanmaktadır. Tesiste %100 kapasitede 660.000,00 adet-demet/yıl üretim yapılacaktır. Kurulacak tesis; yıllık olarak,

- Gül: 600.000,00 dal/yıl

- Papatya: 30.000 demet/yıl
- Zambak-Kokulu: 30.000 demet/yıl süs bitkisi üretimi ve ideal satış pazarlama koşulları baz alınarak hazırlanmıştır.
- Serada süs bitkileri yetiştiriciliğinde fidelerin ekiminden sonraki ilk yıl yeterli düzeyde verim alınmadığı ve önemli miktarda fire oluşacağı varsayıldığı için ilk ürün elde edilen yılın kapasite kullanım oranı %70 olarak belirlenmiştir.
- Ürün satış fiyatları piyasa ortalaması dikkate alınarak hesap edilmiştir. Ürünlerin farklı birimlerde sunulması veya farklı özellikler kazandırılarak da pazara sunulabilir.

Yıllar	KKO	İlk yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Kapasite Kullanım Oranı (KKO) *Adet/Yıl	%100	%70	%100	%100	%100	%100
Gül (adet)*	600.000,00	420.000,00	600.000,00	600.000,00	600.000,00	600.000,00
Papatya (demet) **	30.000,00	21.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00
Zambak-Kokulu (demet)***	30.000,00	21.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00
TOPLAM	660.000,00	462.000,00	660.000,00	660.000,00	660.000,00	660.000,00

Tablo-30: Yıllara Göre Kapasite Kullanım Oranı

*Gül için belirtilen üretim miktarı toplamı 1 adet dal cinsinden hesaplanmıştır.

**Bir demet papatyada ortalama 5 adet ürüne göre belirlenmiştir.

***Bir demet kokulu zambakta ortalama 4 adet ürüne göre belirlenmiştir.

Ürün satış fiyatları aylara ve mevsimlere göre değişmektedir. Bununla birlikte farklı illerdeki mezat ve toptancıların satış fiyatları üzerinden hesaplama yapılmış ve yıllık ürün satış fiyatları üzerinden ortalama bir fiyat esas alınmıştır. Yatırım sonrası yıllık gelir-giderler, değişken ve sabit giderler, işletme sermayesi ihtiyacı, nakit akışları ve toplam yatırım tutarı gibi ekonomik veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Yıllık İşletme Gelirleri (%70 KKO)				
Ürün	Birim Satış Fiyatı / TL	Birim	Yıllık Üretim	Toplam Satış/TL
Gül*	7,50	Adet	420.000,00	3.150.000,00
Papatya**	20,00	Demet	21.000,00	420.000,00
Zambak-Kokulu***	25,00	Demet	21.000,00	525.000,00
Yıllık Toplam Tutar				4.095.000,00

Tablo-31: Yıllık İşletme Gelirleri Tablosu

*Gül için belirtilen Yıllık Satış Toplamı 1 adet dal cinsinden hesaplanmıştır.

**Bir demet papatyada ortalama 5 adet ürüne göre belirlenmiştir.

***Bir demet kokulu zambakta ortalama 4 adet ürüne göre belirlenmiştir.

Gider Kalemleri	Toplam Harcama	% Sabit / Değişken		Sabit Giderler	Değişken Giderler
		% Sabit	% Değişken		
HAMMADDE-YARI MAMUL ÜRÜN GİDERLERİ	1.165.000,00 TL	0	100	0,00 TL	1.165.000,00 TL

YARDIMCI MALZEME	260.000,00 TL	0	100	0,00 TL	260.000,00 TL
KİRA	0,00 TL	100	0	0,00 TL	0,00 TL
ENERJİ GİDERLERİ (Elektrik ve katı Yakıt)	240.000,00 TL	70	30	168.000,00 TL	72.000,00 TL
DOĞALGAZ	120.000,00 TL	70	30	84.000,00 TL	36.000,00 TL
SU	46.000,00 TL	70	30	32.200,00 TL	13.800,00 TL
HABERLEŞME- PAZARLAMA	160.000,00 TL	70	30	112.000,00 TL	48.000,00 TL
PERSONEL*	698.400,00 TL	100	0	698.400,00 TL	0,00 TL
GENEL GİDERLER	150.000,00 TL	80	20	120.000,00 TL	30.000,00 TL
BEKLENMEYEN GİDERLER	100.000,00 TL	70	30	70.000,00 TL	30.000,00 TL
TOPLAM	2.939.400,00 TL			1.284.600,00 TL	1.654.800,00 TL

Tablo-32: Sabit ve Değişken Giderler Tablosu

İŞLETME SERMAYESİ TABLOSU			
İŞLETME SERMAYESİ KALEMLERİ	YILLIK İŞLETME GİDERLERİ	SÜRE	İŞLETME SERMAYESİ İHTİYACI
HAMMADDE-YARI MAMUL ÜRÜN GİDERLERİ	1.165.000,00 TL	1 AYLIK	97.083,33 TL
YARDIMCI MALZEME	260.000,00 TL		21.666,67 TL
KİRA	0,00 TL		0,00 TL
ENERJİ GİDERLERİ (Elektrik ve katı Yakıt)	240.000,00 TL		20.000,00 TL
DOĞALGAZ	120.000,00 TL		10.000,00 TL
SU	46.000,00 TL		3.833,33 TL
HABERLEŞME-PAZARLAMA	160.000,00 TL		13.333,33 TL
PERSONEL	698.400,00 TL		58.200,00 TL
GENEL GİDERLER	150.000,00 TL		12.500,00 TL
BEKLENMEYEN GİDERLER	100.000,00 TL		8.333,33 TL
GENEL TOPLAM	2.939.400,00 TL		244.950,00 TL

Tablo-33: İşletme Sermayesi İhtiyacı

*İşletme sermayesi 1 aylık olarak hesap edilmiştir. Buna göre yatırımcıların en az 5 aylık işletme sermayesine sahip olması yararlarına olacaktır.

Toplam Yatırım İhtiyacı	Tutar
Sabit Yatırım Tutarı	3.783.000,00 TL
İşletme Sermayesi	244.950,00 TL
Toplam Yatırım	4.027.950,00 TL

Tablo-34: Toplam Yatırım İhtiyacı Tablosu

Yatırımın Karlılık ve Verimlilik Ön Değerlendirmesi

Yatırımın Kârlılığı	
	Net Kâr
Yatırımın Kârlılığı: -----X100	
	Toplam Sabit Yatırım Tutarı
	901.368,00 TL
Yatırımın Kârlılığı: -----X100 = %23,82	
	3.783.000,00 TL
*Gelir gider farkının %22'i vergi oranı düşüldükten sonra %78'i kabul edilmiştir.	

Kişi Başı Yatırım Tutarı
Kişi başına yatırım tutarı, yatırımda istihdam edilen personel başına yapılan yatırımın bir göstergesi olup, toplam yatırım tutarının toplam istihdama bölünmesiyle bulunmuştur.
Kişi Başına Yatırım Tutarı: Toplam Yatırım Tutarı / Toplam İstihdam Sayısı
Kişi Başına Yatırım Tutarı: 3.783.000 TL / 13 kişi= 291.000 TL
Yatırım, kişi başına yaklaşık 291.000 TL bir yatırımı gerektirmektedir.

Tablo-35: Yatırımın Kârlılığı, Yatırımın Geri Dönüş Süresi, Kişi Başı Yatırım Tutarı

4.8.Öngörülen Finansman Kaynakları (AB hibesi, kurum bütçesi, genel bütçe vb.):

Toplam yatırım tutarı işletme sermayesi dahil 4.027.950,00 TL olarak hesap edilmiştir. Yatırım konusu itibarıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından “Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi” programı kapsamında sera yatırımları dahil tarım ürünleri işleme ve paketleme tesisi yatırımları için üst limit 1.500.000 TL olmak üzere %50 oranında destek sağlanmaktadır. Finansman kaynakları tablosu buna göre düzenlenmiştir.

Önemli bir finansman kaynağı olarak 19.06.2012 tarih ve 28328 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ve 20.06.2012 tarih ve 28329 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2012/1)” gereği bölgesel teşvik kapsamındadır.

Yatırım ayrıca bir devlet bankası olan Ziraat Bankası tarafından verilen sübvansiyonlu kredilerden de yararlanabilir. Bu kapsamda ilgili banka Tarla, bahçe, örtü altı, topraksız, su kültüründe üretim vb. çeşitli bitkisel üretim konularında faaliyet gösteren gerçek / tüzel kişi üreticilerin söz konusu faaliyetlerine yönelik ihtiyaçları için kredi verebilmektedir. Tahıllar, endüstri bitkileri, yağlı tohumlar, baklagiller, yumru bitkiler, yem bitkileri, tıbbi ve aromatik bitki ve sertifikalı tohumluk yetiştiriciliği, sertifikalı tohum işleme ve pazarlama, tarla sebzeciliği, meyve yetiştiriciliği, serada meyve ve sebze yetiştiriciliği, açıkta ya da serada iç / dış mekan süs bitkisi yetiştiriciliği, mantar yetiştiriciliği vb. gibi bitkisel üretim konularında yapılan yatırım ve üretim faaliyetlerinin finansmanına yönelik olarak kredi kullanılabilmektedir.

İşletmenin yararlanabilecek olduğu destek ve teşvikler bir sonraki bölümde detaylı olarak anlatılmıştır.

İşletme Finansman Yapısı	
	1.Yıl Toplamı

Finansman İhtiyacı	
1.Başlangıç Yatırımı	3.783.000,00 TL
2.İşletme Sermayesi	244.950,00 TL
Toplam Finansman İhtiyacı	4.027.950,00 TL
Finansman Kaynakları	
1.Özkaynaklar	2.527.950,00 TL
2.Devlet Desteği (KKYDP, hibe)	1.500.000,00 TL
3.Krediler	- TL
Toplam Finansman	4.027.950,00 TL

Tablo-36: Öngörülen Finansman Kaynakları

4.9.Projenin Uygulama Planı (başlama-bitiş tarihleri vb.):

Yatırım yapmak isteyen girişimcilerin öncelikli olarak belli koşulları yerine getirmek durumundadır. Hammadde, ulaşım imkanları, bölge ihtiyaçları, bölgedeki koşullar, işçi istihdamı, üretimin cinsi ya da fabrikanın kurulabileceği bölge gibi pek çok faktör kurulum aşamasında mutlaka göz önünde bulundurulması gereken faktörler arasında yer almaktadır. Yatırıma karar vermeden önce kişilerin mutlaka bilmesi gereken yasal süreçler de bulunmaktadır. Bu süreçler ise aşağıda detaylı bir şekilde yer almaktadır. Öncelikli olarak kurulacak tesisin inşa edileceği alanın tapusu ile birlikte ruhsat başvurusu yapılması gerekmektedir. İmar mevzuatına göre talep edilen belgeler tamamlanmalı ve ilgili belediyeye veya ilgili kuruluşlara (OSB’lerde müdürlükler) başvurular gerçekleştirilmelidir. Fabrikaların üretim gerçekleştirebilmesi için kanalizasyon, su ve elektrik gibi izinlerinin de mutlaka çıkarılması gerekmektedir. Bunlarda yine bağlı olunan kurum tarafından gerçekleştirilmektedir. Tüm bu işlemler halledildikten sonra işletme belgesi için başvuruda bulunulmalı ve bu belge temin edildikten sonra açılış izni için gerekli başvuruların sağlanması gerekmektedir. Fabrikalar üretim yaparken çevre kirliliği oluşturduklarından dolayı ilgili kurumlar tarafından çevre sağlığına olumsuz etki göstermeyeceklerine dair onay alınması gerekmektedir. Tüm bu işlemler halledildikten sonra yatırımcılar Ticaret ve sanayi odalarına kayıtlarını gerçekleştirerek bir kapasite raporu hazırlayarak ilgili kurumlara verirler. Aynı zamanda su kirliliği kalite kontrol yönetmeliği ve hava kalitesinin korunması yönetmeliği dahilinde gerekli izin belgelerinin de alınmış olması gerekmektedir. Bir başka husus da ÇED raporu alınması veya alınmasına gerek olmadığına dair izinlerin alınmasıdır. Bu durumda kapasitelere göre değişmektedir.

Yatırımın bütün altyapısı hazırlanmış Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinde gerçekleştirileceği öngörülmüştür. Bu yüzden gerçekleştirilecek yatırımın 12 ay içinde tamamlanması mümkün olabilecektir. Uygulanacak ana yatırım faaliyetleri şunlardır:

- Gümüşhane OSB’den Arsa tahsisinin yapılması,
- Yatırım konusunun mimari, statik ve teknik projelerinin hazırlanması,
- Yatırımın inşaatına başlanması ve makine teçhizat gibi ihtiyaçların karşılanması.
- Teknik ve idari örgütlenmenin yapılması,
- Deneme üretimine başlanması,
- İşletmeye geçişin sağlanması.

Yatırım Uygulama Planı ve Süresi												
Faaliyetler/Aylar	1. Ay	2. Ay	3. Ay	4. Ay	5. Ay	6. Ay	7. Ay	8. Ay	9. Ay	10. Ay	11. Ay	12. Ay

Üreticilere barkod verilerek, gübre dahil üretimde kullandıkları her türlü ilaç ve kimyasalın kullanım tarihleri ile birlikte kayıt altına alınması izlenebilirliğin sağlanması yönünden önemlidir. Uygulamanın kayıt dışı üretim ve pazarlama sorununa da önemli ölçüde çözüm getirmesi beklenmektedir. Bu şekilde hem yurt içi ve hem de yurt dışı pazarlara gönderilen sera ürünlerinde fazla gübre ve ilaç kullanımından kaynaklanan kalıntı problemlerinin önüne geçilmesi mümkün olabilir.

Sera ürünlerinde izlenebilirlik, sağlık ve çevre açısından tüketici güveninin sağlanmasına yönelik olarak geliştirilen standartlar; suyun kısıtlı bir kaynak haline gelmesi ve geleneksel tekniklerle bitki yetiştiriciliğinin zor olduğu yerlerde tarım yapma zorunluluğu ve sera yatırımlarının tüm bölgelere yönlendirilmesi gelecekte topraksız tarım alanlarının artacağına işaretleridir. Topraksız tarımın çevreye olumsuz etkilerini en aza indirmek için yarı kapalı- kapalı sistem kullanılmalı, Yetiştirme ortamlarının bir üretim döneminden fazla kullanılması tercih edilmeli, geri dönüşümü kolay olan yetiştirme ortamları tercih edilmeli ve plastikler kullanım sonrasında çevreye atılmamalı, toplanarak geri dönüşümü sağlanmalıdır.

Üretim ve Pazarlama Risk Değerlendirmesi: Söz konusu risklerin düzeyi, önem ve gerçekleşme olasılığına göre verilmiştir.

Risk Değerlendirmesi Tablosu Mevcut durum	Önem (Şiddet) İndeksi (1-3)	Olasılık	Risk Düzeyi
Süs bitkileri fiyatlarındaki sürekli yükseliş	3	70%	2,1
Yeni rakipler	2	80%	1,6
Yerel firma için önemli aksamalar	2	50%	1,0
Bitki hastalıkları ve kirlilik	2	50%	1,0
Makroekonomik dengelerde değişimler	3	30%	0,9
Ticari koşullarda değişimler	2	40%	0,8
Üretim düzeyinde istenen kaliteye ulaşma kapasitesine sahip olmama	3	20%	0,6

Tablo-38: Risk Değerlendirmesi

4.11.Projenin Yapılabilirliği ve Sürdürülebilirliği:

4.11.1.Genel Bilgiler

Gümüşhane’de kurulacak süs bitkileri üretimine yönelik sera tesisi yatırım yapılabilir konumdadır. İşletmenin 5 yıllık gelir gider tabloları açısından yatırımın karlılığı yapılabilir düzeydedir. Ayrıca işletme faaliyete geçmesini takiben çağrıya çıkabilecek devlet destekleri ve teşviklerden yararlanabilmektedir.

4.11.2.Yatırım Kapsamında Verilen Teşvik ve Destekler

Yatırımla ilgili devlet destekleri ve teşvik unsurları aşağıda başlıklar halinde açıklanmaktadır.

4.11.2.1.Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı

Uygulayıcı Kurum: Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

Programın Adı: Tarım Dayalı Ekonomik Yatırımlar

Destek Kapsamı:	Kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak, tarım ve tarım dışı istihdamı geliştirmek, gelirleri artırmak ve farklılaştırmak için kadın ve genç girişimciler öncelikli olmak üzere gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik faaliyetlere yönelik yatırımlar için yapılacak hibe ödemelerine ilişkin hususları kapsar. Yıl içinde destekle ilgili şartlar ve başvuru alanları tebliğle yayınlanmakta ve kamuoyuna duyurulmaktadır.
------------------------	--

Uygun Sektörler	Program çerçevesinde 81 ilde Tarımsal ve hayvansal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik a) yeni tesislerin yapımı, b) kısmen yapılmış yatırımların tamamlanması, c) mevcut faal olan veya olmayan tesislerin kapasite artırımı, teknoloji yenileme ve/veya modernizasyon kapsamında yatırımlar desteklenecek. Yatırım Konuları: a) Bitkisel ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, b) Hayvansal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, c) Su ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, ç) Soğuk hava deposu, d) Çelik silo, e) Hayvansal ve bitkisel orijinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, f) Yenilenebilir enerji kullanan yeni sera, g) Yenilenebilir enerji üretim tesisleri, ğ) Tarımsal üretime yönelik sabit yatırımlar, h) Kırsal ekonomik alt yapı yatırım konularından; kırsal turizm yatırımları, çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı sistemleri, el sanatları ve katma değerli ürünler, bilişim sistemleri ve eğitimi yatırımları hibe desteği kapsamında değerlendirilir.
Kimler Başvurabilir:	Gerçek ve tüzel kişiler Hibeye esas proje tutarı alt limiti ve üst limitleri tebliğde belirtilmektedir. Proje bütçesi KDV (katma değer vergisi) hariç hazırlanır.
Destek Miktarı	Ekonomik yatırım konularında yatırım tutarı ve destekleme oranı her yıl için değişmektedir. 2020 Yılı itibarıyla a) Başvuruda bulunanların tarımsal amaçlı kooperatifler ve birlikler veya tüzel kişiler olması halinde hibeye esas proje tutarı; -Yatırım niteliği yeni tesis olan başvurulardan 3.000.000 Türk Lirası, -Yatırım niteliği tamamlama olan başvurularda 2.000.000 Türk Lirası, -Yatırım niteliği kapasite artırımı, teknoloji yenileme ve/veya modernizasyon olan başvurularda 1.500.000 Türk Lirası,
Destek Oranı	%50

4.11.2.2.Bölgesel Yatırım Teşvikleri

Uygulayıcı Kurum: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

Genel Açıklamalar

İlgili Mevzuat: 19.06.2012 tarih ve 28328 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” 20.06.2012 tarih ve 28329 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2012/1)”

Müracaat: Teşvik belgesi müracaatları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına yapılır. Ancak, genel teşvik uygulamaları kapsamında yer alan ve sabit yatırım tutarı on milyon Türk Lirasını aşmayan, tebliğle belirlenecek yatırımlar için yatırımcının tercihiyle bağlı olarak yatırımın yapılacağı yerdeki yerel birimlere de müracaat edilebilir.

Teşvik belgesi: Yatırımların destek unsurlarından yararlanabilmesi için, projenin uygun görülmesi ve teşvik belgesi düzenlenmesi gerekir.

Diğer desteklerden yararlanma: Bu kapsamdaki destek unsurlarından yararlanan yatırım harcamaları, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının desteklerinden yararlanamaz. Ancak, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının sadece sübvansiyonlu kredi desteğinden yararlanan yatırımlar, bu Karar kapsamında faiz desteği dışındaki diğer destek unsurlarından yararlandırılabilirler.”

Tarım sektörüne ilişkin değerlendirme: Tarım Sektörüne yönelik yatırımlar, “Genel Teşvik Sistemi” ve “Bölgesel Teşvikler” den yararlanabilir.

Destek Unsurları: Gümüşhane’de seracılık için yatırım teşvik belgesine bağlı destek kalemleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

- ✓ Seracılık 0000.0.00.04: GÜMÜŞHANE İLİ
- ✓ İlin Olduğu Bölge: 5. Bölge
- ✓ Bölgesel Teşvik: Evet
- ✓ Bölgesel Teşvik Asgari Yatırım Şartları: 500 Bin TL ve en az 5 dekar büyüklüğünde Seracılık
- ✓ Yatırımla İlgili Özel Şartlar: 5 dekarın altındaki seracılık Yatırımları teşvik kapsamı dışındadır. En az 5 Milyon TL tutarında 25 dekar ve üzerindeki yurtiçi teknolojileri de içeren otomasyona dayalı sera yatırımları Öncelikli Sektör Yatırımlarıdır. Öncelikli sektör yatırımları, 6. bölge hariç olmak üzere 5. bölge teşviklerinden yararlanmaktadır.
- ✓ Yararlanılacak Teşvik Bölgesi: 6. Bölge
- ✓ KDV İstisnası: Var
- ✓ Gümrük Vergisi Muafiyeti: Var
- ✓ Yatırım Yeri Tahsisi: Var
- ✓ SGK İşveren Hissesi Desteği: 10 yıl Limitsiz
- ✓ Yatırıma Katkı Oranı Vergi İndirimi Desteği: Vergi İndirim Oranı %90, Yatırıma Katkı Oranı %50
- ✓ Faiz Desteği: TL 7 puan, Döviz 2 puan İndirimli, 1 Milyon 800 Bin TL’yi geçemez.
- ✓ SGK İşçi Hissesi Desteği: 10 Yıl
- ✓ Gelir Vergisi Stopajı Desteği: 10 Yıl

4.11.2.3.Örtüaltı Üretimine Yönelik Verilen Destekler

1. Faiz İndirimli Krediler

1.1. Yatırım ve İşletme Kredileri

Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı (Karar no: 2015- 3.1.2020 tarih ve 30997 sayılı RG) kapsamında, Kontrollü örtüaltı tarım başlığı altında; yeni modern sera tesisinde ya da kontrollü örtüaltı üretime koşullarına sahip Örtüaltı Kayıt Sistemi Yönetmeliği’ne uygun olarak yetiştiricilik yaptığı tespit edilen ve kayıt altına alınan üreticilere, Ziraat Bankası A.Ş. veya Tarım Kredi Kooperatiflerince 25 milyon TL üst limite kadar, kademeli olarak uygulanan %50- %100 arasında değişen oranlarda faiz indirimi yapılmak suretiyle kredi kullanılabilmektedir.

Geleneksel (yaygın) bitkisel üretim başlığı altında; Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı (Karar no: 2015- 3.1.2020 tarih ve 30997 sayılı RG) kapsamında, Mevcut sera işletmelerinin teknik altyapısının iyileştirilmesi amacıyla; 2,5 milyon TL üst limite kadar %50-%90 arasında değişen oranlarda faiz indirimli yatırım kredisi, %50-%100 arasında değişen oranlarda işletme kredisi kullanılabilmektedir. 50 Bin TL’ye kadar olan yatırım ve işletme kredilerinde sıfır faizli olarak kredi kullanılabilmektedir.

Sera modernizasyonu kapsamında kullanılacak yatırım ve işletme kredileri;

- Sera ünitelerinin tamamen ya da kısmen yenilenmesi ile aynı veya farklı parsellerde birden fazla parçalı halde bulunan sera ünitelerinin tek çatı altında yeniden inşası,
- Mevcut sera işletmesi içerisinde, yetiştirilen ürünün kalite ve verimini artırıcı etkisi bulunan sabit ve/veya montajlı; ısıtma, soğutma, nemlendirme, sisleme, havalandırma, gölgeleme, sulama, yapay aydınlatma, gübreleme, tarımsal mücadele, hasat ve taşıma, topraksız bitki yetiştirme, karbondioksit gübrelemesi, bitkisel üretim atıklarının bertaraf ve geri dönüşüm sistemleri,
- Bilgisayarlı programlanabilir lojik kontrol sistemleri veya mikro-denetleyici destekli otomasyon sistemleri ve bu sistemlere ait yazılımlar ile sınıflandırma, paketleme sistemleri ve bunların yapılarından halihazırda işletmede bulunmayanları, ekonomik ömrünü tamamlayanlar

ile daha verimli ve teknolojik olarak yeni başka bir sistemle ikame edileceklerin finansmanını kapsamaktadır.

2. Mera Alanlarının Jeotermal Isıtmalı Teknolojik Seralara Tahsisi

25/2/2011 tarih ve 27857 sayılı Mera Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik hükümleri çerçevesinde; Jeotermal kaynaklı teknolojik seralar için ihtiyaç duyulan yerlerin tahsis amacı değişikliği taleplerinde mera, yaylak ve kışlaklarda bulunan jeotermal kaynakların ve jeotermal kaynakların bulunduğu aynı parselde bu kaynakların kullanılacağı teknolojik seralar ile bu alanların dışında bulunan jeotermal kaynağın, teknolojik seralara taşınması veya iletilmesi için ihtiyaç duyulan yerlerin, zorunlu hallerde tahsis amacı değişikliği yapılabilmektedir.

3. Hazine Arazileri Kullanım İzni

Maliye Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan 324 ve 335 sıra sayılı Milli Emlak Tebliğleri uyarınca teknolojik ve jeotermal sera yatırımı konusunda; En az 10 milyon ABD Doları karşılığı TL tutarında yatırım yapmayı ve yatırımın faaliyete geçmesinden itibaren en az on kişiye on yıl süreyle istihdam sağlamayı taahhüt eden yatırımcıya hazineye ait taşınmazların kullanma izni veya irtifak hakkı tesis edilebilmektedir.

B- İşletme Aşamasında Sağlanan Destekler

Örtüaltı Kayıt Sistemine Kayıt yaptıran üreticilerimiz TARSİM, Bombus arısı, Biyolojik ve Biyoteknolojik Mücadele desteklemelerinden, ayrıca sübvansiyonlu kredilerden faydalanabilmektedirler.

- Mazot ve Gübre Desteği 19,00 TL/da,
- Örtüaltı İyi Tarım Desteği,
- Bireysel 150 TL/da,
- Grup sertifikasyon 75 TL/da,
- TARSİM (Sera Sigortası) Desteği: Poliçenin %50'si,
- Örtüaltı Bombus Arısı Desteği: Dekara en fazla 2 adet olmak üzere 60 TL/Koloni,
- Örtüaltı Bitkisel Üretimde Biyolojik ve Biyoteknolojik Mücadele Desteği (paket toplamı 520 TL/da olacak şekilde)
- Biyolojik mücadele: 400 TL/da
- Biyoteknik mücadele: 120 TL/da
- Küçük Aile İşletmesi Desteği: 5 da altında arazisi olan seracılara yönelik 100 TL/da

Sübvansiyonlu Kredi Destekleri

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar gereği aşağıdaki destekler verilmektedir.

Açıklamalar	İndirim Oran (%)	
-------------	------------------	--

Kredi Konuları	Yatırım Dönemi Kredisi	İşletme Dönemi Kredisi	Kredi Üst Limiti (TL)
Bitkisel Üretim Konuları			
Kontrollü Örtü Altı Tarım			10.000.000
750.000 TL'ye Kadar	75	50	
750.001 – 5.000.000 TL	50	25	
5.000.001 – 10.000.000 TL	25	25	
Yaygın Bitkisel Üretim			750.000
250.000 TL'ye Kadar	50	50	
250.001-750.000 TL	25	25	
Yem Bitkisi Üretimi	100	100	2.500.040
Yurt İçi Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Üretimi	100	100	10.000.000
Yurt İçi Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Kullanımı			5,000.000
100.000 TL'ye Kadar	100	100	
100.001-5.000.000 TL	50	50	
Süs Bitkisi Üretimi	50	50	5.000.000
Stratejik Bitkisel Üretim			3.000.000
2,000.000 TL'ye Kadar		50	
2.000.001-3.000.000 TL		25	
Sera Modernizasyonu	100	50	300.000
Muhtelif Konular			
İyi Tarım / Organik Tarım Uygulamaları	50	50	5.000.000
Tarımsal Mekanizasyon (Traktör Ayrık)	75		1.500.000
Traktör			250.000
75.000 TL'ye Kadar	50		
75.001 – 250.000 TL	25		
Modern Basınçlı Sulama	100		1.500.000

KAYNAKLAR

1. Doğu Karadeniz Coğrafi İşaret Stratejisi Araştırma Raporu ve 2020-2022 Eylem Planı (https://www.doka.org.tr/dosyalar/page_492/attachment/cografi-isaretler-rapor-onsozsuz.pdf).
2. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Gümüşhane Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).
3. DOKA TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi Yöresel Ürünler Stratejisi (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/tr90-yoresel-urunler-stratejisi-ve-eylem-planı.pdf>).
4. DOKA Üzümsü Meyveler Raporu (https://www.doka.org.tr/planlama_Arastirma-Raporlari-Serisi-TR.html).
5. DOKAP Bölgesi Tarımsal Üretim ve Tarımsal Sanayi Yatırım Potansiyeli Araştırma Projesi-DOKAP Bölgesi Tarımsal Üretim ve Tarıma Dayalı Sanayinin Mevcut Durumu ve Yatırımcı Rehberi (https://www.dokap.gov.tr/Upload/Genel/dokap-bolgesi-tutds-mevcut-durumu-ve-yatirimci-rehberipdf-966308-rd_53.pdf).
6. Gümüşhane İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013 – 2023, s.45.
7. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü verileri, 2020.
8. Gümüşhane Tarım ve Orman Müdürlüğü Gümüşhane Tarımsal yatırım ortamı raporu, 2019 (<https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Link/11/Gumushane-Il-Yatirim-Rehberi>).
9. Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Faaliyet raporu 2019
10. (<http://gumushanetso.org.tr/sabit.php?id=38>)
11. http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Gumushane_Madenler.pdf.
12. <http://www.sbb.gov.tr/2020-2022-donemi-yatirim-genelgesi-ve-hazirlama-rehberi/>
13. TİM Resmî Web Sitesi, İhracat Rakamları, 2018-2019 (www.tim.org.tr).
14. TOBB Gümüşhane İstatistiki Göstergeleri 2019, (<http://gumushanetso.org.tr/dosyalar/GUMUSHANE-ISTATISTIKI-GOSTERGELER.pdf>).
15. TOBB Sanayi veritabanı, 2020, http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il02.php
16. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/3/destekler>
17. <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>
18. Türkiye İhracatçılar Meclisi, (<https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>)
19. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf)
20. TR90 Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu 2016, (https://www.ttso.org.tr/dosyalar/TR90_Duzey2_Bolgesi_Raporu.pdf).
21. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019 (<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlanı.pdf>).
22. 2023 Sanayi ve Teknoloji Strateji Belgesi, 2019 (<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>).
23. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023), (http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/108/Bolgesel+Gelisme+Ulusal+Stratejisi+_2014-2023
24. <https://gumushaneosb.tr.gg/OSB-HAKKINDA-B%26%23304%3BLG%26%23304%3B.htm>
25. <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>
26. <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>
27. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi”, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf)
28. Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200813-5.htm>.
29. Berkay Keskin, Erdoğan Güneş, Gıda ve İçecek Tüketiminde Yeni Trendlerin Değerlendirilmesi, Tarımsal Ekonomi Dergisi, 2019 (<http://journal.tarekoder.org/tr/download/article-file/786414>),
30. Y. B Saygı, Gıda ve İçecek Sanayinde 2016 Trendleri, Gıda Türk Dergisi, Mayıs-Haziran, Sayı: 13. s. 35-36.

31. Gıda ve İçecek Sanayinde 2016 Trendleri. Gıda Türk Dergisi, Mayıs-Haziran, Sayı: 13. s. 35-36, 2016,
<https://www.gidaturk.com.tr/2016/06/13-mayis-haziran-sayimiz-sizlerle/>).
32. Gümüşhane halk kültürü, Halk botanigi, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, karadeniz.gov.tr, (<https://karadeniz.gov.tr/halk-botanigi-3/>).
33. https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf
34. International Trade Center <http://www.intracen.org/> Erişim Tarihi: 06.06.2020.
35. Örtüaltı Kayıt Sistemi, 2019
(<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Alti-Kayit-Sistemi>)
36. Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Örtüaltı Yetiştiricilik Verileri
<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Alti-Yetistircilik>
37. Tarım ve Orman Bakanlığı Örtüaltı Kayıt Sistemi Verileri, 2019.
[Tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Alti-Kayit-Sistemi](http://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Alti-Kayit-Sistemi)
38. Türk Gıda Mevzuatı, Yönetmelikler, Kodeksler
(<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/02/20200219-4.htm>).
39. Türkiye Seracılık Raporu, <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0001323.pdf>
40. Yüksel TÜZEL, Ayşe GÜL, Gölgen Bahar Öztekin, "Türkiye'de Örtüaltı Yetiştiriciliği Ve Yeni Gelişmeler", Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi, (<https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/mdilek/95300/1.,%202.%20ve%203.%20hafta%20konular%C4%B1.pdf>).
41. Ziraat Bankası indirimli kredi oranları
(<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200325-10.htm>).
42. Ayşegül Sevgican, Yüksel Tüzel, Türkiye'de Örtüaltı Yetiştiriciliği
https://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/0192e936ba11d0a_ek.pdf
43. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Gümüşhane Verileri (<https://gumushane.csb.gov.tr/cografi-konum-i-2914>)
44. Türkiye Tohumcular Birliği, Seracılık,
<https://www.turktob.org.tr/tr/dunyada-ve-turkiyedeseracilik/8475>
45. Doç. Dr. Bahriye Gülgün, "Dünyada ve Türkiye'de Süs Bitkilerine Genel Bakış, Problemler ve Çözüm Önerileri", Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü,
(www.turktob.org.tr/upload/dergi/14/4-11.pdf).
46. DOKA, Kesme çiçek sektör raporu, 2012
(<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/kesme-cicek-sektor-raporu.pdf>)
47. Süs Bitkileri ve Mamulleri İhracatçıları Birliği, Süs Bitkileri Ve Mamulleri Sektör Raporu 2019
48. <http://www.susbitkileri.org.tr/images/d/library/ea42e662-b5f3-4b88-a02d-219ca8567b80.pdf>
49. Süs Bitkileri, 2019.
<https://bahcebitkileri.cu.edu.tr/storage/NM9kNjqTQfUifdYnCae43gmUKumKdvGvH9ZncDny.pdf>
50. Süs Bitkileri Mamulleri ve İhracatçıları Birliği, Süs Bitkileri ve Mamulleri Sektör Raporu, 2020.
<http://www.susbitkileri.org.tr/images/d/library/354b3de7-2257-4c30-b60d-998ecc546d7b.pdf>
51. SÜSBİR, <http://www.susbir.org.tr/index.php/mevzuat/kanunlar>
SÜSBİR, <http://www.susbir.org.tr/index.php/mevzuat/2016-03-09-12-42-51>
52. Şüheda Basire AKÇA, Kübra YAZICI, Deniz KARAELEMAS, Zonguldak İli Kesme Çiçek Perakendecilerinin Analizi Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 21(3): 580-588, 15 Aralık/December, 2019.
53. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Kesme Çiçek Sektör Raporu, 2012
(<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/kesme-cicek-sektor-raporu.pdf>).
54. Türkiye Tohumcular Birliği, (<https://www.turktob.org.tr/tr/dunyada-ve-turkiyedeseracilik/8475>).